Biblioteca Polirom

Alberto Moravia

Amorul conjugal

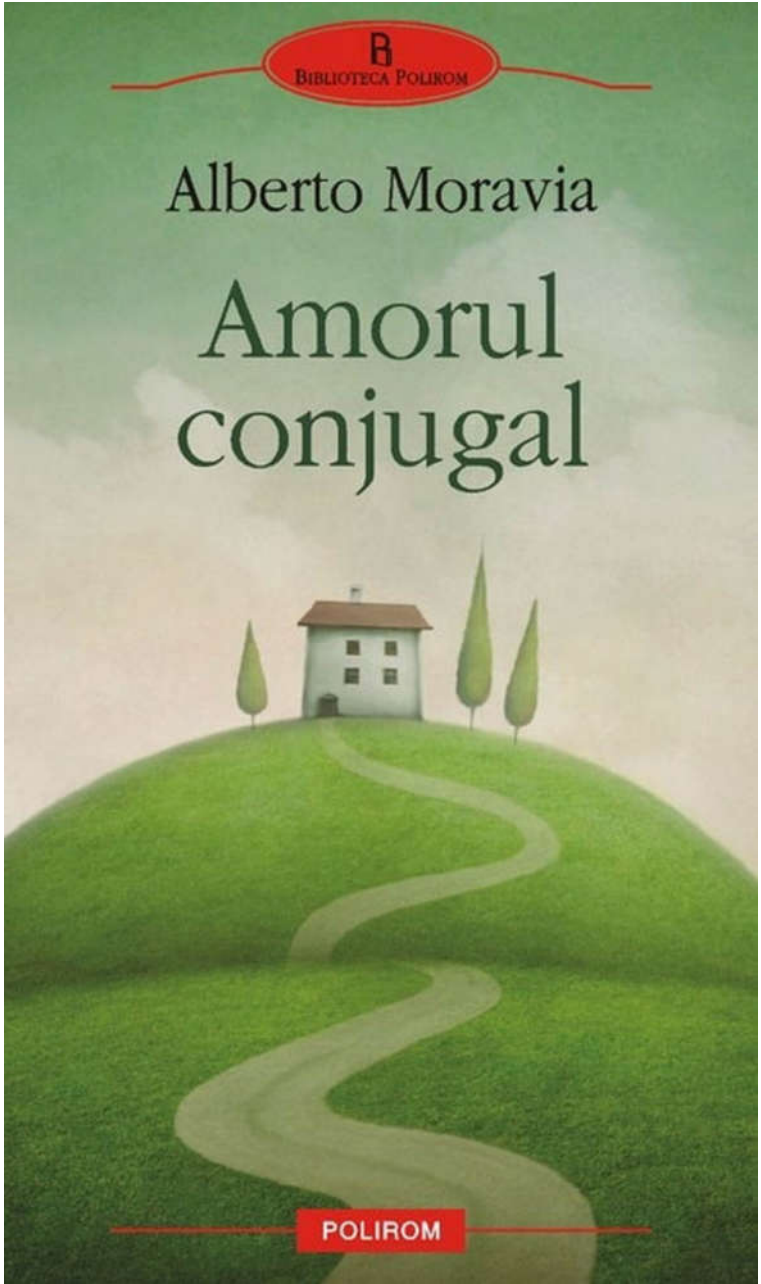

POLIROM

Alberto Moravia
Amorul conjugal

Alberto Moravia (1907-1990) s-a născut la Roma, într-o familie burgheză înstărită. Începând din 1927, şi-a construit o carieră jurnalistică de succes, colaborând la cotidienele *La Stampa, Gazzetta del Popolo, Corriere della Sera.* Şi-a făcut debutul literar cu *Indiferenţii* (1929), elogiat de critici ca unul dintre primele romane existenţialiste europene. Inovatoare şi incendiare, romanele sale explorează subiecte precum alienarea socială, sexualitatea lipsită de iubire sau ipocrizia vieţii contemporane. Până acum au fost traduse în limba română: *Dispreţul* (1954), ecranizat de Jean-Luc Godard în 1963, *Ciociara* (1957), ecranizat de Vottorio de Sica în 1969, *Voyeurul* (1985), *Cum să trăieşti cu o soţie necredincioasă* (1990).

Scris într-un stil fluid, de o simplitate şi o eleganţă încântătoare, romanul *Amorul conjugal* (1949) explorează teme literare fundamentale, precum inspiraţia literară, efectul muzei asupra creativităţii şi descoperirii de sine, posibilităţile iubirii platonice şi ale iubirii conjugale. Autorul surprinde cu o fină intuiţie drama psihologică a unui diletant bogat care îşi vede năruindu-se cele mai înalte aspiraţii: să iubească o femeie şi să creeze o operă literară valoroasă. Retrăgându-se împreună cu soţia la o vilă izolată din Toscana pentru a scrie, Silvio Baldeschi îşi dă seama că lungile nopţi de dragoste îi secătuiesc puterile şi îi propune acesteia o perioadă de abstinenţă, până când îşi va încheia capodopera. Dar lucrurile iau o întorsătură tragică în momentul în care Leda e asaltată de avansurile bărbierului, care îi vizitează zilnic. Naraţiunea la persoana întâi transmite admirabil cititorului lipsit de altă perspectivă

confuzia, nesiguranţa, suferinţa şi sentimentul de înfrângere pe care le încearcă protagonistul în momentul destrămării mariajului său.

înainte de toate, aş vrea să vorbesc despre soţia mea. A iubi, pe lângă multe alte lucruri, înseamnă a te desfăta privind şi observând persoana pe care o iubeşti. Şi nu doar a te desfăta contemplându-i părţile frumoase, ci şi părţile ei urâte, puţine sau multe câte sunt. încă din primele zile de căsnicie am găsit o plăcere de nepreţuit în a o privi pe Leda (acesta este numele ei) şi în a-i studia chipul şi trupul până la cele mai mici gesturi, până la cele mai fugitive expresii sufleteşti. Soţia mea, atunci când ne-am căsătorit, avea puţin peste treizeci de ani (mai târziu, aducând pe lume trei copii, unele trăsături ale ei n-aş spune că s-au schimbat, dar, în parte, s-au modificat). Deşi nu neapărat de-o statură impunătoare, era înaltă, cu un chip şi un trup foarte frumoase, chiar dacă departe de a fi perfecte. Chipul prelung şi slab avea acel aspect nedefinit, pierdut, aproape şters, pe care-l au uneori zeităţile clasice în unele tablouri antice mediocre, pictate îndoielnic şi devenite şi mai îndoielnice odată cu patina timpului. Acest aspect singular, al unei frumuseţi imperceptibile care, precum o rază de soare pe un zid sau umbra unui nor trecător peste mare, poate dispărea în orice moment, i se trăgea fără îndoială de la părul lung, de un blond metalic, mereu un pic răvăşit, cu şuviţe ce păreau să sugereze agitaţia spaimei şi a fricii, şi de asemenea de la ochii albaştri, foarte mari, puţin oblici, cu pupila dilatată şi apoasă, a căror privire evazivă şi reprimată te făcea să te gândeşti, la fel ca părul, la o stare sufletească înspăimântată şi sfioasă. Avea un nas mare, drept şi nobil şi o gură mare roşie, cu un contur din cale afară de sinuos, de o senzualitate posomorită şi greoaie, cu buza de jos răsfrântă adânc peste

bărbia prea mică. Era un chip neregulat şi totuşi foarte frumos, de o frumuseţe, aşa cum am spus, imperceptibilă care, în unele momente şi împrejurări, despre care voi vorbi mai încolo, părea să se dizolve şi să dispară. Acelaşi lucru se putea spune şi despre trup. De la brâu în sus, soţia mea era slabă şi delicată ca o copilă; în schimb, şoldurile, pântecele, picioarele erau solide, puternice, adulte, de o vigoare atletică, provocatoare. Dar această lipsă de armonie, ca şi cea a chipului, era anulată de frumuseţea care, ca un aer familiar şi impalpabil sau o lumină, în mod misterios transfiguratoare, o învăluia din cap până în picioare într-o aură de perfecţiune. Oricât ar părea de ciudat, uneori, privind-o, mi se întâmpla să mă gândesc la ea ca la o fiinţă cu trăsături şi forme clasice, fără defecte, numai armonie, seninătate, simetrie. Intr-atât mă înşela şi mă seducea acea frumuseţe, pe care, în lipsa altor cuvinte, eşti nevoit să o numeşti spirituală. însă erau şi momente în care acel văl auriu se rupea şi nu numai că mi se dezvăluiau numeroase neregularităţi, dar asistam la o transformare neplăcută a întregii ei fiinţe.

Am făcut această descoperire în prima zi de căsnicie şi, pentru o clipă, aproape am avut senzaţia că am fost înşelat, la fel ca bărbatul care, căsătorindu-se din interes, descoperă, după nuntă, că soţia e săracă. Aşadar, în repetate rânduri, chipul soţiei mele se contracta într-o grimasă vizibilă, mută, în care păreau să se exprime o teamă, nelinişte, sfială şi, în acelaşi timp, un interes dezgustat. în timpul acestei grimase, neregularitatea naturală a trăsăturilor ei ieşea la iveală, ca să zic aşa, într-o manieră violentă, dând întregului chip aspectul respingător al unei măşti groteşti care, intenţionat, cu scopul unui comic neobişnuit, la limita dintre neplăcut şi obscen, exagerează până la caricatură unele trăsături: mai

ales gura, apoi cele două riduri ce pornesc din colţurile gurii, nările şi ochii. Soţia mea îşi dădea pe buze cu mult ruj de culoare roşu aprins; pe lângă asta, fiind palidă, îşi farda şi obrajii. Aceste culori artificiale nu se observau când chipul era calm, armonizându-se cu cele ale ochilor, părului şi tenului. Dar, odată ce apărea grimasa aceea, se distingeau, crude şi aprinse, iar chipul ei, cu o clipă mai devreme atât de senin, luminos, de o frumuseţe clasică, evoca trăsăturile ridicole şi înflăcărate ale măştilor de carnaval. El căpătă în plus acel aer obscen pe care moliciunea, căldura şi vivacitatea cărnii îl imprimă crispărilor de asemenea natură.

La fel şi corpul, precum chipul, avea modul lui de a alunga aerul încântător al frumuseţii şi de a se contorsiona în mod respingător. Ea se gârbovea toată, ca un om căruia îi e teamă sau îi e greaţă; dar în acelaşi timp, cum fac unele balerine şi actriţe de pantomimă cu scopul de a incita publicul, cu braţele şi picioarele întinse în faţă într-o atitudine de apărare şi de respingere, corpul i se arcuia într-un act de chemare şi de provocare. Da, părea că îndepărtează cu braţele un pericol imaginar, dar totodată, cu acea intensă distorsiune a şoldurilor, părea să arate că acel moment sau puseu nu-i era neplăcut. Atitudinea era vulgară şi, însoţind uneori grimasa chipului, te făcea să te îndoieşti că te găseşti în faţa aceleiaşi fiinţe doar cu o clipă mai devreme atât de plăcută, atât de senină, nespus de frumoasă.

Am spus că a iubi înseamnă să iubeşti totul la fiinţa iubită, atât părţile frumoase precum şi, dacă ele există, părţile urâte. Aceste grimase, aceste distorsiuni, deşi foarte respingătoare, mi-au fost imediat la fel de dragi ca frumuseţea, armonia şi seninătatea momentelor mai bune. Dar a iubi, uneori, înseamnă a nu înţelege; fiindcă dacă e adevărat că există o formă de iubire care presupune

înţelegere, e la fel de adevărat că există şi o alta, mai pasională, care te face orb în faţa fiinţei iubite. Eu orb nu eram; dar îmi lipsea luciditatea minţii unei iubiri încercate şi îndelungate. Ştiam că soţia mea, în anumite împrejurări, devenea urâtă şi vulgară; mi se părea un fapt curios şi, ca tot ce avea legătură cu ea, demn de iubit, însă dincolo de această constatare nu voiam să ştiu sau să ajung.

Trebuie să spun, în acest punct, că grimasele şi distorsiunile se întâmplau foarte rar şi niciodată în intimitatea relaţiei noastre. Nu-mi amintesc ca vreodată un cuvânt sau un gest de-al meu să provoace în ea acea ciudată transformare a chipului în mască şi a corpului în marionetă. Dimpotrivă, în momentele de amor, ea părea să atingă maximul acelei frumuseţi incredibile şi inefabile. în pupila dilatată şi apoasă a ochilor ei mari se forma atunci o chemare ruşinată, blândă, dulce, mai expresivă decât orice discurs; gura părea să exprime, prin senzualitatea şi linia sinuoasă a buzelor, o bunătate numai a ei, capricioasă şi inteligentă; şi tot chipul îmi cuprindea privirile ca o oglindă liniştitoare şi misterioasă, încadrată destoinic de părul ei blond despletit. Iar trupul părea să se acomodeze în forma lui cea mai bună, zăcând inocent şi moleşit, fără putere şi fără ruşine, ca un pământ al făgăduinţei care se oferă celei dintâi priviri neîngrădit şi inundat de lumină, cu câmpurile sale, râurile, colinele şi văile până la linia orizontului. Grimasele şi distorsiunile se întâmplau, în schimb, cu ocaziile cele mai neaşteptate şi mai nesemnificative; îmi e de-ajuns să amintesc câteva. Soţia mea a fost întotdeauna o mare amatoare de cărţi poliţiste. Acolo unde e de crezut că acţiunea devenea mai captivantă şi mai înfricoşătoare, am observat cum încet-încet chipul i se descompunea în grimase, care nu dispăreau, apoi, decât odată cu finalul

pasajului care le provocase. Tot aşa, soţiei mele îi plăcea să meargă la cazinou. Am fost cu ea la Campione, la Monte Carlo, la San Remo; nu era dată în care, după ce se făceau jocurile, în timp ce roata se învârtea şi bila sărea peste numere, soţia mea să nu aibă pe chip acea grimasă dezgustătoare. în sfârşit, până şi firul de băgat prin urechea unui ac era de ajuns să o determine să facă strâmbătura aceea; sau un copil care, alergând de-a lungul unui şanţ, risca să cadă; sau o picătură de apă rece ca gheaţa pe spate.

însă vreau să povestesc mai pe larg două cazuri în care mi s-a părut că această transformare a ei singulară avea origini mai complicate. într-o zi, ne aflam în grădina vilei noastre de la ţară şi eu mă chinuiam să smulg o buruiană înaltă şi viguroasă, aproape un arbust, care, cine ştie cum, crescuse în mijlocul esplanadei din faţa vilei. Nu era uşor, pentru că planta verde şi umedă îmi aluneca printre mâini şi probabil că, în plus, avea rădăcini foarte adânci. Atent la această operaţiune, nu ştiu de ce am ridicat ochii spre soţia mea şi am rămas stupefiat văzând-o cu chipul şi trupul transformate de aceeaşi vulgară grimasă şi contorsiune. în acelaşi timp, cedând greutăţii corpului meu, planta a ieşit din pământ cu tot cu rădăcina ei lungă şi puternică, iar eu am căzut pe spate pe pietrişul esplanadei.

Altă dată, invitasem nişte prieteni la cină în casa noastră din Roma. înainte ca invitaţii să sosească, soţia mea, în rochie de seară, aranjată şi purtând bijuterii, a vrut să facă o vizită în bucătărie să vadă dacă totul era în ordine. Eu o urmam. Am găsit-o pe bucătăreasă înspăimântată de o langustă, o matahală înarmată cu cleşti formidabili, încă vie pe jumătate, pe care ea nu îndrăznea să o apuce şi să o arunce în oală. Cu toată simplitatea, soţia mea s-a apropiat de masă, a apucat langusta de spate şi a aruncat-o în apa

care clocotea. Ca să facă asta, recunosc că a fost nevoită să stea departe atât de foc, cât şi de animal. Dar această prudenţă nu explică decât parţial grimasa de pe chip, urâtă şi grotescă, şi mişcarea vizibilă a corpului care, pentru un moment, a părut să sugereze un zvâcnet provocator al şoldurilor pe sub mătasea lucioasă a rochiei de seară.

Bănuiesc că soţia mea a avut asemenea grimase şi s-a contorsionat în modul acela de nenumărate ori şi în cele mai diferite ocazii. Oricum, unele fapte rămân certe: nu şi-a contractat niciodată chipul şi trupul în timpul actului de iubire. în plus, aceste momente de crispare erau însoţite întotdeauna de tăcerea cea mai adâncă: o tăcere suspendată, care părea, însă, mai asemănătoare cu un ţipăt reprimat, decât cu o muţenie calmă. în fine, grimasele şi contorsiunile păreau că se ivesc mereu din teama faţă de un eveniment neaşteptat, brusc, fulgerător. O teamă, aşa cum am observat, amestecată cu o formă de fascinaţie.»Am vorbit până acum despre soţia mea, e timpul să spun ceva despre mine. Sunt înalt şi slab, cu un chip plin de energie, cu trăsături pronunţate şi ascuţite. Poate, la o privire mai atentă, s-ar descoperi vreo slăbiciune în forma bărbiei şi în conturul gurii; dar n-are importanţă, am un chip voluntar şi puternic care nu seamănă deloc cu adevăratul meu caracter, deşi explică parţial unele contradicţii ale lui. Poate că trăsătura mea cea mai evidentă este lipsa de fond. în orice fac sau spun sunt implicat total, fără rezerve, şi m-aş simţi complet în aer în cazul în care ar trebui să mă retrag. în fine, sunt un om de avangardă, fără grosul armatei şi nici al ariergărzii. Din această trăsătură provine uşurinţa cu care mă entuziasmez: orice fleac îmi poate provoca o stare de exaltare. Dar această exaltare seamănă puţin cu aceea a unui cal care sare peste un gard viu foarte înalt, fără călăreţul care a rămas la

pământ, cu zece metri mai în spate, rănit. Vreau să spun că e o formă de entuziasm căreia îi lipseşte aproape mereu susţinerea acelei forţe efective şi intime, fără de care orice ardoare se dizolvă în veleitate şi retorică. Şi, de fapt, sunt înclinat spre retorică, adică spre confundarea cuvintelor cu faptele. Retorica mea e de genul sentimental; pentru că aş vrea să iubesc şi adesea mă amăgesc că o fac, când, în schimb, n-am făcut decât să vorbesc, fie şi cu multă emoţie, dar doar am vorbit. în aceste momente plâng uşor, mă bâlbâi şi mă las în voia tuturor manifestărilor unui sentiment care dă pe dinafară. Dar sub aceste aparenţe entuziaste, adesea ascund o ascuţime caustică şi chiar meschină, care mă face duplicitar şi nu reprezintă nicio tărie interioară, fiind pur şi simplu expresia egoismului meu.

Toţi cei care mă cunoşteau cât de cât mă considerau a fi, înainte să o întâlnesc pe Leda, ceea ce s-ar numi în vremurile noastre si poate pentru încă ceva vreme, un estet. Mai precis, un om suficient de înstărit cât să trăiască fără să muncească, dedicând acest timp liber activităţii de a înţelege şi a se desfăta cu arta în diversele ei forme. Presupun că o astfel de părere, cel puţin în ce priveşte rolul pe care-l jucam în societate, era corectă în general. Dar singur cu mine însumi eram, în realitate, orice altceva decât un estet: eram un om chinuit de nelinişte, mereu pe marginea disperării. Există în opera lui Poe o povestire potrivită pentru a ilustra condiţia sufletului meu în acea perioadă: cea în care este descrisă aventura unui pescar atras cu tot cu barcă într-un vârtej al mării. El se roteşte cu barca de jur împrejurul pereţilor abisului şi, împreună cu el, deasupra, lângă şi dedesubt, se rotesc nenumărate epave ale precedentelor naufragii. Ştie că, rotindu-se, se apropie tot mai mult de fundul vârtej ului, unde îl aşteaptă moartea, şi ştie de unde

vin toate acele epave. Deci viaţa mea se putea compara cu un vârtej interminabil. Eram prins în spirala unei pâlnii negre, iar deasupra, dedesubt şi lângă mine vedeam rotindu-se odată cu mine toate lucrurile la care ţineam. Acele lucruri pentru care trăiam, după cum susţineau alţii, şi pe care eu, în schimb, le vedeam târâte cu mine într-un bizar naufragiu. Simţeam că mă învârt în cerc cu toate câte fuseseră create pe lume bune şi frumoase şi nu încetam nici măcar un singur moment să văd capătul negru al pâlniei, care îmi promitea mie şi tuturor celorlalte epave un sfârşit inevitabil. Erau momente în care vârtejul părea că se restrânge, că se aplatizează, că încetineşte şi că mă redă suprafeţei calme a vieţii cotidiene; erau alte momente, în schimb, când rotirile deveneau mai rapide şi mai adânci şi atunci eu coboram în vârtej şi cu mine coborau toate operele şi raţionamentele umane, iar eu aproape că îmi doream să fiu înghiţit definitiv. în tinereţe, aceste crize erau frecvente şi pot să spun că nu a fost zi, între douăzeci şi treizeci de ani, în care să nu fi îmbrăţişat ideea sinuciderii. Bineînţeles că nu voiam, în realitate, să mă omor (altfel chiar m-aş fi omorât), însă această obsesie a sinuciderii era totuşi culoarea dominantă a peisajului meu interior.

M-am gândit de multe ori la diverse remedii; şi destul de curând mi-am dat seama că numai două lucruri m-ar fi putut salva: iubirea unei femei şi creaţia artistică. Ar putea părea puţin ridicol ca eu să nominalizez două lucruri atât de importante într-o manieră atât de expeditivă, ca şi cum ar fi vorba de două medicamente banale de cumpărat din orice farmacie; dar această definiţie sumară nu scoate la iveală decât marea limpezime la care ajunsesem, spre vârsta de treizeci şi cinci de ani, în ce priveşte problemele vieţii mele. Mi se părea că la iubire aveam dreptul ca toţi ceilalţi oameni

de pe acest pământ; şi spre creaţia artistică eram convins că sunt purtat datorită naturii gusturilor mele şi de un talent pe care, în momentele cele mai bune, îmi făceam iluzii că-l am.

S-a întâmplat, în schimb, să nu pot trece niciodată de primele două sau trei pagini ale oricărei compoziţii; iar cu femeile nu am atins niciodată acel sentiment profund care ne dă încredere în noi înşine şi în ceilalţi. Ceea ce îmi dăuna mai mult în abordările sentimentale şi creative era tocmai acel entuziasm căruia îi cădeam pradă cu atâta uşurinţă, la fel de pregătit să se aprindă, pe cât de rapid să se stingă. De câte ori nu mi se păruse că am găsit ceea ce căutam într-un sărut smuls de pe buze sfioase, în două sau trei pagini scrise în grabă! Dar apoi, cu femeia, alunecam repede într-un sentimentalism limbut care ajungea să o îndepărteze de mine; iar pe pagină mă pierdeam în sofisme sau într-o abundenţă de cuvinte care îmi inducea, în lipsa unei inspiraţii serioase, doar o înclinaţie temporară. Aveam primul impuls bun, care mă păcălea pe mine şi pe ceilalţi şi căruia îi urma apoi un soi de slăbiciune rece şi generică. Şi eu îmi dădeam seama că, de fapt, nu iubisem şi nu scrisesem pe atât de mult pe cât îmi dorisem să iubesc si să scriu. Uneori găseam şi femeia care, din interes sau din compasiune, ar fi fost dispusă să se lase păcălită şi să mă păcălească; alteori, pagina părea că stă în picioare şi că mă invită să continui. Dar cel puţin am ceva bun: o conştiinţă neîncrezătoare care mă opreşte la timp pe drumul iluziei. Rupeam paginile şi, folosindu-mă de un oarecare pretext, nu mă mai întâlneam cu femeia respectivă. Astfel, cu asemenea încercări, s-a dus tinereţea.

III

Nu e important să spun unde şi cum am cunoscut-o pe

soţia mea: o fi fost într-un salon, într-o staţiune balneară sau în alt loc asemănător. Ea avea aproape vârsta mea şi, din multe puncte de vedere, mi s-a părut că viata mea semăna cu a ei. în realitate, aceste aspecte erau puţine şi superficiale, limitându-se la a fi şi ea, la fel ca mine, bogată şi lipsită de ocupaţii şi la a trăi în aceleaşi medii şi în acelaşi fel; dar mie, datorită aceluiaşi entuziasm efemer, mi s-au părut mare lucru, ca şi cum îmi găsisem sufletul pereche. Ea fusese căsătorită de foarte tânără, la Milano, oraşul ei natal, cu un bărbat pe care nu-l iubea. Căsnicia durase câţiva ani şi apoi cei doi se despărţiseră şi, mai târziu, divorţaseră în Elveţia. De atunci, soţia mea trăise mereu singură. Lucrul care a trezit imediat în sufletul meu speranţa de a fi găsit, în sfârşit, femeia pe care o căutam a fost mărturisirea pe care mi-a făcut-o în aceeaşi zi în care am întâlnit-o prima oară, despre oboseala vieţii duse până atunci şi despre dorinţa ei de a se implica într-o relaţie după sufletul ei. în această mărturisire, făcută cu multă simplitate, fără nicio emoţie, ca şi cum ar fi fost vorba de un program practic, şi nu de aspiraţia patetică a unei vieţi până atunci lipsite de afecţiune, mi s-a părut că recunosc aceeaşi stare sufletească pe care o târam după mine de atâţia ani; şi imediat, cu acelaşi impuls iniţial, am decis că ea va deveni soţia mea.

Nu cred că Leda este foarte inteligentă; dar cu o inteligenţă mediocră, ea reuşea, totuşi, datorită intervenţiilor sale moderate, experienţei sale şi amestecului potrivit de indulgenţă şi ironie, să câştige în ochii mei o autoritate misterioasă, datorită căreia orice minim gest al ei de înţelegere şi încurajare era pentru mine preţios şi măgulitor. Mi-am făcut iluzii atunci că eu o voi convinge să se mărite cu mine; dar astăzi pot spune că *ea* a vrut asta şi că, fără această dorinţă a ei, căsătoria n-ar fi avut loc

niciodată. Eram încă în faza de început, în care-i făceam curte, pe care mi-o imaginam lungă şi dificilă, când ea, aproape forţându-mi mâna, mi s-a dăruit. Dar această dăruire, care la alte femei mi s-ar fi părut o trăsătură de neseriozitate şi ar fi făcut-o poate demnă de dispreţ pentru mine, la ea a avut aceeaşi trăsătură rară si măgulitoare a gesturilor de aprobare şi încurajare. După ce am avut-o, mi-am dat seama că acea misterioasă autoritate a ei rămânea intactă, ba se întărise prin nerăbdarea simţurilor mele până atunci adormite. Aşa cum înainte pariase pe nevoia mea de a fi înţeles, acum, cu mult mai multă şi instinctivă inteligenţă, a pariat pe dorinţa mea. Am descoperit astfel că naturii fugitive şi evazive a frumuseţii ei îi corespundea o natură asemănătoare a sufletului. Nu eram niciodată sigur că e numai a mea; şi exact când mi se părea că mă apropii de saţietate, un gest de-al ei, un cuvânt de-al ei mă făceau brusc să mă tem din nou că o pierd. Această alternanţă a posesiunii şi a disperării a durat, se poate spune, până în ziua nunţii noastre. Deja o iubeam cu patos şi îmi dădeam seama că trebuia să împiedic cu orice preţ ca această iubire să sfârşească, la fel ca celelalte care o precedaseră, în descurajare şi în neant. împins de această teamă, dar refractar şi aproape părându-mi-se că făceam ceva prea uşor, i-am cerut până la urmă să-mi devină soţie, cu certitudinea de a fi iute acceptat. Am fost, în schimb, pus faţă în faţă cu un refuz aproape uimit, ca şi cum făcând acea propunere aş fi contrazis nu ştiu ce lege misterioasă a bunei-cuviinţe. Cu acest refuz mi s-a părut că ating fundul cel mai întunecat al vechii mele disperări. Am lăsat-o să creadă, cumva neclar, că nu-mi mai rămăsese nimic de făcut şi că, dacă nu eram laş, asta era ocazia de a mă omorî cu adevărat. Au trecut câteva zile şi apoi ea m-a sunat, surprinsă,

întrebându-mă de ce n-am mai dat niciun semn. M-am dus să o vizitez şi ea m-a primit cu o dojană dulce şi neobrăzată că am părăsit-o şi că nu i-am dat timp să se gândească. A încheiat spunând că, în sfârşit, putea accepta să-mi devină soţie. După două săptămâni ne-am căsătorit.

Imediat după aceea a început o perioadă de fericire deplină, cum nu-mi mai fusese dat să cunosc. O iubeam pe Leda cu pasiune şi, în acelaşi timp, continuam să mă tem că n-o mai iubesc sau că nu mai sunt iubit. Astfel încât încercam, prin orice mijloace, să îmbin vieţile noastre, să creez între noi legături. Din moment ce o ştiam ignorantă, i-am propus, întâi de toate, un fel de program de educaţie estetică, spunându-i că ea va găsi aceeaşi plăcere în a învăţa ca mine în a preda. Am descoperit-o, în mod neaşteptat, extrem de docilă şi de rezonabilă. De comun acord, am stabilit un plan de studiu şi un orar, iar eu m-am apucat să-i transmit şi să o fac să aprecieze tot ce cunoşteam şi-mi plăcea. Nu ştiu cât m-a urmărit şi m-a înţeles: probabil mult mai puţin decât am crezut eu. Dar, ca de obicei, datorită acelei autorităţi singulare şi misterioase, mi se părea că obţin o mare victorie când spunea simplu: „Muzica aceasta îmi place… poezia aceasta e frumoasă… citeşte-mi din nou acel pasaj… să ascultăm iar discul acela". în acelaşi timp, în răgazul rămas, o învăţam engleză. Aici făcea progrese semnificative, pentru că avea o memorie bună şi o vocaţie înnăscută. însă aceste lecturi, explicaţii şi lecţii deveneau toate atrăgătoare şi preţioase în ochii mei datorită bunăvoinţei sale de neclintit. Astfel că, într-un anumit sens, deşi ea era şcolăriţa şi eu profesorul, eu simţeam toate neliniştile elevului care face progrese la materiile pe care le studiază. Şi era firesc, pentru că adevărata materie dintre noi era iubirea şi mie mi se părea în fiecare zi că mi-o însuşesc

tot mai mult.

Dar, cu toate acestea, baza cea mai sigură a fericirii noastre rămâneau raporturile amoroase, dincolo de gusturile noastre de-acum comune. Am spus că frumuseţea ei, tulburată uneori de grimase şi contorsiuni dezgustătoare, în timpul actului de iubire nu se dezminţea niciodată. Voi adăuga că încântarea pe care mi-o provoca această frumuseţe era acum pivotul în jurul căruia se rotea vârtejul vieţii mele, odată negru şi ameninţător, iar acum luminos, domol şi normal, foarte plăcut. De câte ori, zăcând alături de ea, în pat, îi contemplam trupul gol, aproape înspăimântat să-l descopăr atât de frumos şi, în acelaşi timp, cu toată admiraţia mea îndârjită, scăpând oricărei definiţii. De câte ori i-am descompus şi am recompus, în timp ce ea zăcea întinsă pe spate, cu capul cufundat în pernă, şuviţele blonde, lungi şi moi, încercând în zadar să prind sensul misterios al mişcării ce le făcea să scape şi să fluture. De câte ori i-am privit ochii enormi albaştri şi m-am întrebat în ce consta secretul expresiei lor tandre şi sfioase. De câte ori, după ce am sărutat-o îndelung şi cu patos, am analizat şi am comparat senzaţia care stăruia pe buzele mele cu forma buzelor ei, sperând să înţeleg semnificaţia zâmbetului schiţat de desen aproape arhaic care, după sărut, reapărea în colţurile gurii ei mari şi sinuoase, exact aşa cum se observă la cele mai antice statui greceşti. Găsisem, în fine, un mister la fel de mare, sau cel puţin aşa mi se părea, precum cele religioase: un mister după sufletul meu, în care privirea mea şi mintea mea, deprinse să analizeze frumuseţea, ca într-un spaţiu plăcut şi infinit, în sfârşit se pierdeau şi se împăcau. Ea părea să înţeleagă toată importanţa pe care o avea pentru mine această formă de adoraţie şi se lăsa iubită cu aceeaşi docilitate neobosită, aceeaşi bunăvoinţă inteligentă cu care

se lăsase educată.

Poate ar fi trebuit să devin suspicios, în mijlocul unei fericiri atât de depline, din cauza unui aspect particular al comportamentului soţiei mele la care, de altfel, cred că m-am referit deja: bunăvoinţa ei. în mod evident, iubirea nu se manifesta în ea la fel de spontan ca în mine; şi pătrundea în comportamentul ei faţă de mine o dorinţă, indiscutabilă, deşi misterioasă, de a-mi face pe plac, de a mă mulţumi, uneori chiar de a mă măguli – care tocmai de aceea se numeşte, de obicei, nu fără o împunsătură de dispreţ, bunăvoinţă. Dar e dificil ca bunăvoinţa să nu ascundă ceva care, dacă din întâmplare ar ieşi la iveală, ar contrazice-o şi ar avea consecinţe periculoase; ceva care merge de la simpla apariţie a unor diverse şi ascunse preocupări, la duplicitate şi trădare. Dar eu acceptam această bunăvoinţă ca pe o dovadă a iubirii ei faţă de mine şi nu mă sinchiseam, pe atunci, să mă întreb ce ascundea şi care era semnificaţia ei. Eram, pe scurt, prea fericit ca să nu fiu egoist. Ştiam că pentru prima dată în viaţa mea iubeam şi, cu obişnuitul meu entuziasm, uşor indiscret, îi atribuiam şi ei sentimentul care-mi stăpânea sufletul. Nu-i vorbisem niciodată soţiei mele despre ambiţiile mele literare, deoarece consideram că nu putea să le înţeleagă şi, de asemenea, pentru că mă ruşinam să mărturisesc că nu erau decât ambiţii, adică nişte încercări până atunci niciodată încununate de succes. In anul acela ne-am petrecut vara la mare şi, spre jumătatea lui septembrie, am început să discutăm despre planurile noastre pentru toamnă şi iarnă. Nu ştiu cum, la un moment dat, mi s-a întâmplat să fac aluzie la chinurile mele sterile, poate ca răspuns la lungul răgaz spre care mă condusese căsătoria.

— Dar tu, Silvio, nu mi-ai vorbit niciodată despre asta, exclamă ea imediat.

Am răspuns că nu mai vorbisem niciodată despre asta pentru că, cel puţin până în acea zi, nu reuşisem să scriu ceva despre care să merite să vorbesc. Insă reacţia ei, cu obişnuita afecţiune debordantă, m-a făcut să vreau să-i arăt ceva scris de mine. Mi-am dat seama imediat, în faţa acestei invitaţii, că eram măgulit peste măsură de curiozitatea ei şi că, în fond, părerea ei conta pentru mine la fel de mult precum cea a unui literat de profesie, ba chiar mai mult. Ştiam foarte bine că era ignorantă, că gustul ei era îndoielnic şi aprobarea ei sau condamnarea ei nu puteau să aibă vreo valoare; şi totuşi simţeam că de ea depindea acum ca eu să continui sau să nu continui să scriu. Am rezistat o vreme, de formă, insistenţelor ei, apoi, după ce am avertizat-o că erau lucruri fără importanţă, pe care eu însumi le repudiasem, am acceptat să-i citesc o povestire scurtă pe care o scrisesem cu câţiva ani în urmă. In timp ce citeam, mi s-a părut că povestirea mea nu era atât de rea cum mi se păruse în trecut; am continuat astfel să citesc cu voce tot mai hotărâtă şi mai expresivă, din când în când uitându-mă pe furiş la ea, care mă asculta atent, fără să lase deloc să se vadă ce efect avea asupra ei. Cum am terminat, am aruncat într-o parte foile, exclamând:

— După cum vezi, aveam dreptate, nu merita să vorbesc despre asta.

Şi i-am aşteptat părerea cuprins de-o ciudată anxietate. A tăcut o clipă, ca pentru a-şi aduna impresiile, apoi a declarat, cu vădită hotărâre, că făceam foarte rău neatribuind nicio importanţă talentului meu. A spus că povestirea îi plăcuse, deşi avea multe neajunsuri, şi a adăugat o mulţime de lucruri ca să explice şi să justifice faptul că i-a plăcut. Nu era (şi cum ar fi putut fi?) părerea unei autorităţi competente; dar m-am simţit, oricum, straniu

încurajat. Mi s-a părut deodată că motivele ei, care erau cele ale unei persoane banale, cu gusturi banale, puteau foarte bine să echivaleze cu ale celor mai rafinaţi literaţi; că, în fond, exista în mine un exces de autocritică mai mult nociv decât util; că, în fine, până atunci îmi lipsise nu atât talentul, poate, cât o încurajare afectuoasă, ca aceea pe care mi-o dăruia ea în momentul respectiv. Există întotdeauna în succesele obţinute în familie, între persoane pe care afecţiunea le face indulgente şi părtinitoare, ceva umilitor şi fals: o mamă, o soră, o soţie sunt mereu dispuse să ne recunoască geniul pe care ceilalţi ni-l refuză cu încăpăţânare, dar, în acelaşi timp, lauda lor nu ne ajunge, o simţim uneori mai amară decât o dezaprobare deschisă. Eu nu simţeam atunci nimic din toate acestea cu soţia mea. Mi s-a părut că povestirea îi plăcuse într-adevăr, dincolo de afecţiunea pe care mi-o purta. Pe de altă parte, laudele ei au fost destul de discrete şi motivate ca să nu mi se pară doar îngăduitoare. Am întrebat-o, în cele din urmă, aproape cu timiditate:

— Adică, ţi se pare că trebuie să continui, să insist?… Ai grijă, să cântăreşti bine cuvintele… Dacă tu îmi spui să continui, voi continua… dar dacă îmi spui să mă opresc, mă voi opri şi nu mă voi mai atinge niciodată de stilou.

Ea a râs şi a spus:

— îmi pui în cârcă o mare responsabilitate.

Am insistat:

— Vorbeşte ca şi cum n-aş fi pentru tine ceea ce sunt, ci un străin… spune ce crezi.

— Dar ţi-am spus deja, răspunse ea, trebuie să continui.

— Serios?

— Sigur că da, serios.

A tăcut o clipă şi a adăugat:

— Adică, uite… să facem aşa… în loc să ne întoarcem la Roma, mergem să petrecem o lună sau două în vila din Toscana… Acolo vei începe să lucrezi şi de ani de zile n-am mai avut şi eu puţină linişte.

— Dar tu te vei plictisi.

— De ce? Vei fi tu… şi apoi pentru mine va fi o schimbare… de ani de zile n-am mai avut şi eu puţină linişte.

Trebuie să spun că nu m-au convins neapărat motivele sau încurajările ei, cât un fel de superstiţie. M-am gândit că, pentru prima dată în viaţa mea, o stea bună mă veghea şi mi-am spus că trebuia să sprijin în orice fel această neaşteptată înclinare a norocului în favoarea mea. Cu soţia mea găsisem deja iubirea aceea la care năzuisem atâţia ani în zadar; poate, după iubire, acum ar fi fost rândul creaţiei literare. Simţeam, în fine, că eram pe drumul cel bun; şi că efectele benefice ale întâlnirii noastre nu se consumaseră încă de tot. Mi-am îmbrăţişat soţia spunându-i în glumă că, de acum înainte, ea va fi muza mea. N-a părut să înţeleagă fraza şi m-a întrebat din nou ce hotărâsem.

Am răspuns că, aşa cum sugera ea, vom pleca spre vilă peste câteva zile. Şi, într-adevăr, de atunci într-o săptămână am părăsit Riviera ca să mergem în Toscana.

Vila se înălţa într-un fel de depresiune, la poalele unor munţi modeşti, în faţa unei întinse şi netede câmpii cultivate. Era înconjurată de un mic parc plin de copaci frunzoşi; în aşa fel încât nu se vedea nimic, nici de la ferestrele de la ultimul etaj, şi puteai să te amăgeşti că nu te afli la marginea unei câmpii presărate cu case de ţară, întretăiate de ogoare, ci în mijlocul vreunei mari păduri, într-o singurătate de pustnic. Nu departe de vilă, în câmpie, se întindea un mare târg ţărănesc. în schimb, oraşul cel mai apropiat era la o oră de

mers cu căruţa, în vârful unuia dintre munţii care se înălţau în spatele vilei. Era un oraş medieval, înconjurat de ziduri crenelate, cu clădiri, biserici, mănăstiri, muzee; dar, cum se întâmplă adesea în Toscana, mult mai sărac decât urâtul târg modern pe care negoţul îl făcuse să apară în câmpie. Vila fusese construită poate cu vreun secol în urmă, cel puţin judecind după înălţimea şi mărimea copacilor din parc. Era o construcţie simplă şi uniformă, pe trei niveluri şi cu câte trei ferestre la fiecare nivel. Dinaintea faţadei principale se deschidea o esplanadă cu pietriş, umbrită de doi castani sălbatici; dincolo de esplanadă o alee şerpuitoare ducea la poarta parcului şi apoi, de acolo, de-a lungul vechiului zid de incintă, la şoseaua principală. Parcul era mic, cum am spus, dar des şi plin de ascunzişuri umbroase; cu excepţia uneia dintre laturi, limitele lui nu erau clar definite. In celelalte părţi se trecea, fără garduri vii sau alte divizări, de la umbra vegetaţiei de pădure la deschiderea ogoarelor cultivate. Câteva ferme erau alăturate proprietăţii, iar grupul de case ţărăneşti ale arendaşilor se înălţa la marginea parcului, pe o colină de unde te bucurai de o privelişte peste toată câmpia imensă.

Din vilă se auzeau, fără să fie văzuţi, ţăranii care-şi îndemnau cu strigăte scurte boii pe brazde; şi nu de puţine ori găinile arendaşului se împrăştiau prin parc şi veneau să ciugulească până pe esplanadă.

Înăuntru, vila era plină cu mobile vechi reprezentând toate stilurile secolului trecut, de la Empire până la Liberty. Ultima locuitoare, o bunică de-a mea din partea mamei, murise aproape centenară după ce adunase, cu o avariţie şi o răbdare de furnică, destule lucruri pentru a putea amenaja încă o casă de aceeaşi mărime. Camerele conţineau de două ori mai multă mobilă decât ar fi fost necesar, iar sertarele,

dulapurile, laviţele erau pline de o grămadă de obiecte disparate care dădeau pe afară: veselă scumpă, lenjerie, bibelouri, zdrenţe, hărţi vechi, ustensile, lămpi, albume de fotografii şi alte nenumărate lucruri. Dormitoarele erau mari şi întunecate, cu paturi cu baldachin, scrinuri imense, portrete de familie sumbre. în plus, exista un număr neprecizat de saloane, de asemenea o bibliotecă cu multe rafturi pline cu cărţi vechi, mai ales volume de patristică, almanahuri şi colecţii de reviste şi chiar o cămăruţă goală ocupată de o masă de biliard – dar pânza era sfâşiată şi mai rămăseseră doar câteva tacuri, însă nicio bilă. Printre toate lucrurile acelea scârţâitoare, în acea lipsă de spaţii libere, te mişcai cu greu, cumva de parcă adevăraţii locuitori ai vilei ar fi fost mobilele, iar noi intruşii. Totuşi, am reuşit să eliberez parţial salonul de la etajul al doilea, redându-i vechea lui fizionomie de cameră mobilată în stil Empire, şi acolo mi-am stabilit încăpere de lucru. Am luat fiecare câte un dormitor şi soţia mea şi-a ales salonul de la parter, unde se găseau singurele două fotolii comode din casă, ca loc în care să-şi petreacă o parte din timp. Am început să ducem, încă din prima zi, o viaţă foarte normală, cam ca la mănăstire. Dimineaţa, slujnica bătrână ducea micul dejun în camera soţiei mele şi mâncam împreună, ea în pat şi eu aşezat lângă căpătâiul patului. Apoi o lăsam, mă duceam în salon, mă aşezam la birou şi lucram sau cel puţin încercam să lucrez până la miezul zilei, între timp, soţia mea, după ce mai zăbovea o vreme în pat, se scula, îşi făcea o lungă şi minuţioasă toaletă, se îmbrăca şi apoi îi dădea bucătăresei instrucţiuni pentru ziua respectivă. Spre miezul zilei mă opream din lucru şi coboram la parter, unde mă aştepta soţia mea. Mâncam într-o mică sufragerie, în faţa unei uşi-ferestre care dădea spre parc. După prânz, beam cafeaua în

parc, la umbra castanilor. Apoi urcam în camere să ne odihnim puţin. Momentul ceaiului ne reunea în salonul de la parter. După ceai, ieşeam la o plimbare. Nu aveam multe opţiuni; Toscana, unde pământul e cultivat, seamănă mai mult cu o grădină, dar fără bănci şi alei, decât cu o câmpie: fie o luai pe unele cărări rătăcitoare care duceau, peste ogoare, de la o casă la alta; fie mergeai pe malul ierbos al unui canal ce traversa câmpia pe toată lungimea ei; fie o luai pe şoseaua principală, dar fără să ajungi vreodată în târg sau în oraş. Odată întorşi de la plimbare, care nu dura niciodată mai mult de o oră, eu îi predam soţiei mele lecţia de engleză şi apoi, dacă se făcea târziu, îi citeam sau îmi citea ea cu voce tare. Cinam şi, după cină, din nou lectură sau conversaţie. în sfârşit, nu foarte târziu, urcam în camerele noastre sau, mai bine spus, eu o urmam pe soţia mea în camera ei. Acela era momentul iubirii spre care, în fond, tindea toată ziua noastră. O găseam pe soţia mea mereu dispusă şi mereu docilă, aproape conştientă că-şi oferă ei înseşi şi mie o recompensă sau un moment de eliberare sufletească după atâtea ore liniştite. în noaptea rustică înfăţişându-se la ferestrele deschise larg, cu tăcerea ei adâncă, rar întreruptă de vreun ţipăt de pasăre, în încăperea aceea înaltă şi întunecată, iubirea noastră se aprindea rapid şi ardea vreme îndelungată, tăcută, limpede şi vie precum flacăra vechilor lămpi cu ulei care, în trecut, luminaseră camerele acelea tenebroase. Eu simţeam că îmi iubesc soţia în fiecare zi tot mai mult, sentimentul din fiecare seară hrănindu-se şi trăgându-şi puterea de la cel din seara precedentă; iar ea, la rândul ei, nu părea să epuizeze niciodată comoara bunăvoinţei sale afectuoase şi senzuale. în nopţile acelea, pentru prima oară în viaţa mea, mi s-a părut că înţeleg semnificaţia unei pasiuni conjugale: acel amestec de

devotament impulsiv şi de desfrâu legitim, de posesiune exclusivă şi fără limite şi de bucurie încrezătoare a posesiunii înseşi. Pentru prima oară am înţeles ce înseamnă acel simţ de proprietate, uneori indiscret, pe care unii bărbaţii îl anexează relaţiei conjugale, spunând „soţia mea" aşa cum spun „casa mea, câinele meu, maşina mea".

Ceea ce nu mergea prea bine, în schimb, deşi în condiţii atât de favorabile, era munca mea. Mă gândeam să scriu o nuvelă lungă sau un roman scurt, iar subiectul, povestea unei căsnicii, mă pasiona. Era povestea noastră, a soţiei mele şi a mea, şi mi se părea că o am deja pe toată în minte, împărţită pe episoade, astfel încât să o pot aşterne cu cea mai mare uşurinţă. Dar cum mă aşezam în faţa hârtiei şi mă apucam de scris, treaba se încurca. Fie foaia se umplea de ştersături, fie scriam şi tot scriam o pagină sau două şi apoi îmi dădeam seama că îngrămădisem o cantitate de fraze generice şi fără concreteţe, fie, după ce scriam primele rânduri, mă opream şi rămâneam nemişcat, absorbit în faţa paginii albe, ca în toiul unei meditaţii profunde, dar în realitate cu mintea goală şi sufletul inert. Am un simţ critic foarte dezvoltat şi l-am pus în practică mulţi ani în reviste şi ziare; şi de aceea am realizat foarte repede că munca nu doar că nu avansa, ci mergea chiar mai rău decât înainte. Mai demult reuşisem să-mi fixez mintea pe un subiect şi să-l dezvolt, ca să spun aşa, manierist, într-adevăr fără să ating vreodată poezia, dar întotdeauna rezumându-mă la o scriere decentă şi curată. Acum, în schimb, îmi dădeam seama că, alături de subiect, îmi scăpa şi vechea stăpânire a stilului. O putere malignă acumula pe pagină, împotriva voinţei mele, repetiţii, solecisme, fraze obscure şi şchiopătate, adjectivări nesigure, locuţiuni emfatice, locuri comune, banalităţi. Dar mai ales simţeam cu precizie că-mi lipsea ritmul, acea

respiraţie regulată şi armonioasă a prozei care-i sprijină dezvoltarea, aşa cum metrica sprijină şi reglează ritmul poeziei. îmi aminteam că am avut, demult, acest ritm, foarte rezonabil şi modest, e adevărat, dar, cu toate acestea, suficient. Acum, şi acesta începea să-mi lipsească: mă împiedicam, mă bâlbâiam, mă pierdeam într-un clocot de discordanţe şi scârţâituri. Poate că aş fi lăsat baltă munca, fericirii mele ajungându-i iubirea pe care o simţeam pentru soţia mea, dacă ea însăşi nu m-ar fi împins să insist. Nu trecea zi în care să nu mă întrebe cu o grijă afectuoasă şi exigentă cum mergea lucrul; şi eu, fiindu-mi ruşine să-i mărturisesc că nu mergea deloc, îi răspundeam destul de vag că înainta normal. Ea părea să acorde o maximă importanţă acelei munci, ca unui lucru de care ea însăşi era responsabilă; şi eu simţeam, în fiecare zi mai mult, că trebuia, nu atât pentru mine, cât pentru ea, să reuşesc să scriu povestirea. Era o dovadă de iubire pe care trebuia să i-o ofer, ca o demonstraţie a schimbării profunde pe care prezenţa ei o introdusese în viaţa mea. Şi asta intenţionasem să spun când, îmbrăţişând-o, îi şoptisem că de acum înainte ea va fi muza mea. Fără să-şi dea seama, cu întrebarea ei zilnică referitoare la munca din timpul dimineţii, ajunsese să-mi inspire un fel de ranchiună – cam ca doamnele acelea din basme care îi cereau cavalerului să-i aducă lâna de aur şi să-l ucidă pe balaur; şi nu s-a pomenit vreodată basm în care cavalerul, obosit şi abătut, să vină înapoi cu mâinile goale, mărturisind că nu fusese capabil să găsească lâna şi că nu avusese curajul să înfrunte balaurul. Această ranchiună căpătase un caracter cu atât mai urgent şi vizibil din cauza trăsăturii particulare a exigenţei sale: nu a unei femei culte şi informate în legătură cu dificultatea muncii intelectuale, ci a unei amante ignorante şi naive care probabil îşi imagina că

a scrie era, în fond, o simplă chestiune de voinţă şi de sârguinţă. Am încercat într-o zi, în timpul plimbării, să fac aluzie la numeroasele dificultăţi şi deloc rarele neputinţe ale creaţiei literare – dar am priceput imediat că ea nu putea să mă înţeleagă.

— Nu sunt scriitoare, spuse după ce mă ascultase, şi n-am nici ambiţii literare… dar, dacă le-aş avea, cred că aş găsi de spus atâtea lucruri… când ai asemenea condiţii aici, sunt sigură că aş şti să le folosesc foarte bine. M-a privit o clipă pieziş şi apoi a adăugat pe un ton grav, cu un aer de cochetărie: Adu-ţi aminte că mi-ai promis să scrii o povestire în care să fiu şi eu… acum trebuie să te ţii de promisiune.

N-am spus nimic, dar n-am putut să nu mă gândesc cu furie la numeroasele pagini pline de ştersături şi de rânduri suprapuse care se înghesuiau pe biroul meu.

Observasem că dimineaţa, după ce-mi petrecusem noaptea, sau o parte din noapte, cu soţia mea, imediat cum mă aşezam să lucrez, simţeam o nevoie aproape de neînvins să-mi distrag atenţia şi să nu fac nimic: mintea mi-era goală, aveam o oarecare senzaţie de uşurinţă în ceafă şi un fel de lipsă de greutate în membre. Legăturile morale cu noi înşine sunt uneori atât de obscure; nu la fel cele fizice, care, mai ales la o vârstă matură, dacă omul e echilibrat şi sănătos, i se dezvăluie cu o limpezime deplină. Nu am avut nevoie de mult timp şi nici să mă gândesc prea mult ca să pun, în mod greşit sau nu, pe seama epuizării mele fizice după amor acea incapacitate de a munci, acea neputinţă de a-mi concentra atenţia pe subiect. Uneori mă ridicam de la măsuţă şi mă priveam în oglindă: în muşchii relaxaţi şi istoviţi ai chipului, în cearcănele negre, în expresia opacă a ochilor, în moleşeala şi sfârşeala comportamentului meu recunoşteam tocmai lipsa acelui tonus pe care, în schimb, simţeam că-l am în

fiecare noapte în momentul în care mă întindeam şi o îmbrăţişam pe soţia mea. înţelegeam că nu atacam hârtia pentru că în seara de dinainte consumasem acea agresivitate în îmbrăţişare; îmi dădeam seama că ceea ce îi ofeream soţiei mele sustrăgeam, în egală măsură, muncii. Nu era un gând precis, sau cel puţin nu era atât de precis cum îl expun acum, ci o senzaţie difuză, o bănuială insistentă, aproape un început de obsesie. Forţa mea creativă, mă gândeam, îmi era luată, în fiecare noapte, de o parte a trupului meu; şi a doua zi n-avea suficientă vlagă pentru a urca din partea de jos ca să-mi asalteze creierul. După cum se vede, obsesia se organiza în imagini, în comparaţii, în metafore concrete care-mi dădeau o senzaţie fizică, şi aproape ştiinţifică, a neputinţei mele.

Obsesiile fie se închid ca nişte infecţii cu puroi care, negăsind cale de ieşire, se coc lent până când are loc o explozie teribilă, fie, la persoanele mai sănătoase, îşi găsesc mai repede sau mai târziu o expresie adecvată. Am continuat mai multe zile iubindu-mă cu soţia noaptea şi petrecând ziua gândindu-mă că nu puteam să lucrez tocmai pentru că făcuserăm dragoste. Trebuie să spun în acest moment că obsesia nu-mi schimba deloc nici sentimentele de afecţiune, nici pasiunea fizică: în momentul iubirii uitam de prejudecăţile mele şi aproape îmi făceam iluzii, cu acea vigoare provizorie şi tânjitoare, că sunt destul de puternic să continui şi cu iubitul, şi cu munca. Dar a doua zi obsesia revenea; iar noaptea mi se întâmpla să caut din nou iubirea, cel puţin ca să mă consolez cu înfrângerea mea în muncă şi să regăsim împreună acea iluzie efemeră de vigoare inepuizabilă. în sfârşit, după ce m-am învârtit destul de mult în acest cerc vicios, într-o seară m-am hotărât să vorbesc. Am fost împins să o fac şi de gândul că, în fond, tocmai ea mă

împingea să lucrez şi că, dacă o interesa într-adevăr, aşa cum părea, ca eu să scriu povestirea, ar fi înţeles şi acceptat motivele mele. Cum stăteam unul lângă altul în pat, am început:

— Ascultă, trebuie să-ţi spun un lucru despre care nu ţi-am vorbit niciodată.

Era cald şi stăteam amândoi goi pe aşternuturi, ea întinsă pe spate, cu mâinile împreunate sub capul aşezat pe pernă, eu întins lângă ea.

— Spune-mi, zise ea abia rostit, privindu-mă în felui ei obişnuit, mohorât şi evaziv.

— E vorba despre asta, am reluat, tu vrei ca eu să scriu povestirea aceea.

— Bineînţeles.

— Povestirea aceea în care este vorba despre tine şi despre mine?

— Da.

— Dar în aceste condiţii nu voi reuşi niciodată să o scriu.

— Ce condiţii?

Am ezitat un moment şi apoi am spus:

— Noi ne iubim în fiecare seară, nu-i aşa? Prin urmare, simt că toată forţa de care aş avea nevoie ca să scriu povestirea se consumă cu tine. Dacă va continua aşa, nu voi putea niciodată să o scriu.

Ea mă privea cu ochii ei imenşi albaştri, dilataţi, cum s-ar spune, de la efortul de a mă înţelege:

— Dar cum fac ceilalţi scriitori?

— Nu ştiu cum fac… Bănuiesc însă că, cel puţin când lucrează, trăiesc cât mai cast.

— Dar am auzit spunându-se că D’Annunzio avea

multe amante, zise ea… El cum făcea?

— Nu ştiu dacă avea multe amante, am răspuns. A avut mai ales câteva amante celebre despre care vorbesc toţi, începând cu el însuşi… dar, după mine, se organiza foarte bine… castitatea lui Baudelaire, de exemplu, este faimoasă.

Ea n-a spus nimic. Eu simţeam că toată argumentaţia mea friza dureros ridicolul, dar acum începusem şi nu puteam decât să continui. Am reluat cu o voce blândă şi mângâietoare:

— Să ştii că eu nu ţin deloc să scriu povestirea aceasta şi nici, în general, să devin scriitor… renunţ cu cea mai mare uşurinţă… Pentru mine contează doar iubirea noastră.

Ea a răspuns imediat, încruntându-se:

— Dar eu vreau, în schimb, ca tu să scrii… vreau să devii scriitor.

— De ce?

— Pentru că tu eşti deja scriitor, zise ea puţin confuz şi aproape cu enervare. Eu simt că tu poţi spune multe lucruri… şi apoi trebuie să munceşti, ca toţi ceilalţi… nu poţi trăi fără să faci nimic, aşa, mulţumindu-te să faci dragoste cu mine… trebuie să devii cineva.

Nu-şi găsea cuvintele, era limpede că nu ştia cum să-şi exprime dorinţa aceea încăpăţânată de a mă vedea că fac ce-şi dorea ea să fac.

— Nu este deloc nevoie să devin scriitor, am răspuns, deşi mi se părea de data asta mint, cel puţin în parte, pot foarte bine să nu fac nimic… sau mai bine, să continui să fac ceea ce am făcut până acum: să citesc, să mă bucur de asta, să înţeleg, să admir operele celorlalţi… si să te iubesc… De altfel, ca să nu fiu lipsit de activitate, cum spui tu, aş putea să mă dedic altei profesii, altei ocupaţii…

— Nu, nu, nu, zise ea în grabă, părând să clatine nu numai din cap, ci din tot corpul, ca şi cum ar fi vrut să-şi exprime această negaţie cu toată fiinţa, tu trebuie să scrii… tu trebuie să devii scriitor.

După aceste cuvinte, am rămas un moment tăcuţi. Apoi a spus:

— Dacă e adevărat ce spui… trebuie să schimbăm totul.

— Adică?

— Nu trebuie să ne mai iubim până când nu termini povestirea… apoi, când e terminată, o vom lua de la capăt.

Mărturisesc că am fost imediat tentat să accept această neobişnuită şi puţin ridicolă propunere. Obsesia mea era încă puternică şi mă făcea să uit de egoismul, dar şi de falsitatea care o generase. Dar mi-am reprimat acest prim impuls şi, îmbrăţişând-o, am spus:

— Tu mă iubeşti şi această propunere este cea mai bună dovadă de iubire pe care puteai să mi-o dai… dar îmi ajunge că ai făcut-o… să continuăm să ne iubim şi să nu ne gândim la altceva.

— Nu, nu, zise ea autoritar, respingându-mă, trebuie să facem aşa… acum ai spus-o.

— Te-ai supărat?

— Dar să vedem, Silvio, de ce să mă supăr?… Eu vreau cu adevărat ca tu să scrii povestirea aceea, asta-i tot… nu face pe prostul.

Astfel vorbind, ca şi cum ar fi vrut să sublinieze caracterul afectuos al insistenţei sale, m-a cuprins cu braţele.

Am continuat o vreme, eu apărându-mă şi ea insistând, imperioasă şi inflexibilă. în cele din urmă am spus:

— Bine, voi încerca… se poate ca nimic din toate astea să nu fie adevărate şi eu să fiu pur şi simplu un om lipsit de

talent literar.

— Asta nu e adevărat, Silvio, şi tu ştii.

— Atunci, am concluzionat făcând eforturi, bine… fie cum vrei tu… dar nu uita că tu ai vrut-o.

— Bineînţeles.

Am mai rămas tăcuţi un moment îndelungat, apoi eu am făcut un gest ca şi cum aş fi vrut să o îmbrăţişez. Dar ea mi-a răspuns imediat:

— Nu, din seara asta trebuie să ne abţinem. A râs şi, parcă voind să îndrepte amărăciunea refuzului, mi-a cuprins faţa în mâinile ei lungi şi slabe, delicat, cum se apucă un vas preţios, şi a spus: Ai să vezi că vei scrie multe lucruri frumoase… sunt sigură. Mă privi atentă, apoi a adăugat straniu: Mă iubeşti?

— Mă mai întrebi? am spus emoţionat.

— Atunci, mă vei avea din nou numai când îmi vei citi povestirea… să nu uiţi.

— Şi dacă n-o să fiu în stare s-o scriu?

— Trebuie să fii în stare.

Era autoritară şi acest caracter imperios al ei, naiv şi lipsit de experienţă, dar, în acelaşi timp, inflexibil îmi plăcea în mod deosebit. Mi-a revenit în minte cavalerul din legendă căruia doamna îi cerea în schimbul iubirii ei să-i aducă lâna şi să ucidă balaurul; dar de data asta fără mânie, aproape cu admiraţie. Ea nu ştia nimic despre poezie, aşa cum doamna probabil nu ştia nimic despre lână şi balaur; dar tocmai de aceea îmi plăcea porunca ei. Ca o confirmare a caracterului miraculos şi providenţial al oricărei opere de creaţie. M-a apucat brusc o exaltare subită amestecată cu încredere, speranţă şi recunoştinţă. Mi-am apropiat chipul de al ei, am sărutat-o tandru şi am şoptit:

— Datorită iubirii tale voi deveni scriitor… nu datorită meritului meu, ci a iubirii tale.

Ea n-a spus nimic. M-am dat jos din pat şi am ieşit din cameră. Din ziua aceea am reînceput să lucrez cu o încredere înnoită; şi curând mi-am dat seama că nu erau greşite calculele mele şi că, oricum, chiar dacă între iubire şi muncă nu era de fapt legătura aceea pe care aş fi vrut să o văd, obsesia neputinţei care mă oprimase până atunci n-ar fi putut să dispară decât în felul pe care-l alesesem. In fiecare dimineaţă mă simţeam mai puternic, mai agresiv în faţa hârtiei, mai, cel puţin aşa mi se părea, creativ. Astfel, după iubire, ambiţia cea mai mare a vieţii mele era satisfăcută: îmi surâdea şi muza. Scriam în fiecare dimineaţă cu un flux rapid şi impetuos, dar nu dezordonat şi nici necontrolat, între zece şi douăsprezece pagini; şi apoi, pentru tot restul zilei, eram încântat, năucit, aproape mort, simţind că în afară de muncă nimic nu mai conta în viaţa mea, nici măcar iubirea pentru soţia mea. Ceea ce rămânea după acele ore pline de fervoare ale dimineţii nu erau decât reziduuri, cenuşa, tăciunii unui incendiu glorios; şi până la noul incendiu, în dimineaţa următoare, rămâneam ciudat de inert şi de detaşat, plin de o stare de bine aproape morbidă, indiferent faţă de tot. îmi dădeam seama că, înaintând în acest ritm mi-aş fi terminat destul de curând, poate mai repede decât prevăzusem, munca; şi mă gândeam că trebuia să mă agit prin orice mijloace ca să adun până la ultimul bob din această recoltă bogată şi nesperată – pentru moment, nimic altceva nu conta. A spune că eram fericit ar fi fost prea puţin şi, în acelaşi timp, prea mult: eram, pentru prima dată în viaţa mea, deconectat, într-o lume absolută şi perfectă, plin de armonie şi certitudine. Această condiţie mă făcea egoist; şi bănuiesc că dacă soţia mea s-ar fi îmbolnăvit atunci, n-aş fi

resimţit altă îngrijorare decât aceea a unei posibile întreruperi a muncii mele. Nu că nu mi-aş fi iubit soţia, aşa cum am spus, o iubeam mai mult ca oricând, dar parcă o alungasem într-o zonă suspendată şi distantă, împreună cu toate celelalte lucruri care n-aveau legătură cu munca. în fine, eram convins, pentru prima oară în viaţa mea, nu doar că mă exprim, lucru pe care-l încercasem de o mie de ori fără să-l realizez vreodată, ci şi că mă exprim într-un mod perfect şi complet. Cu alte cuvinte, aveam senzaţia precisă, fondată, cum mi se părea, pe experienţa mea de literat, că scriu o capodoperă.

După ce lucram dimineaţa, petreceam după-amiaza in modul obişnuit, având grijă doar să nu am parte nici de emoţii, nici de şocuri, nici de distrageri, aparent foarte departe de literatură, dar în realitate, în colţul cel mai întunecat al sufletului meu, contemplând admirativ şi mângâind cele scrise de dimineaţă şi cele ce intenţionam să le scriu în ziua următoare. Apoi venea noaptea. îi spuneam noapte bună soţiei mele la parter, între cele două uşi ale camerelor noastre, şi mă duceam imediat la culcare. Dormeam cu o încredere pe care n-o mai cunoscusem niciodată, aproape conştient că acumulez din nou acele puteri pe care dimineaţa urma să le consum lucrând. Trezirea mă găsea pregătit, dispus, viguros şi uşor, cu capul plin de idei care în timpul somnului apăruseră ca iarba pe o pajişte în timpul unei nopţi ploioase. Mă aşezam la măsuţă, ezitam un singur minut şi apoi stiloul, aproape mişcat de o voinţă independentă, începea să alerge pe foi de la un cuvânt la altul, de la un rând la altul, de parcă între mintea mea şi arabescurile de cerneală care se desfăşurau fără pauză pe hârtie n-ar fi fost nici soluţii de continuitate, nici diferenţă de materie. Aveam în minte un scul mare şi fără sfârşit şi cu

acel act al scrierii nu făceam decât să trag şi să desfăşor firul, aşezându-l pe foi în desenele negre şi elegante ale scrierii; şi sculul acesta nu avea noduri şi nici întreruperi; şi se rotea în capul meu după cum îl desfăşuram. Scriam, cum am spus, între zece şi douăsprezece pagini, până când rezistenţa mea fizică se epuiza, fiindu-mi teamă mai ales că această revărsare a talentului meu, din vreun motiv misterios, se va diminua brusc sau chiar se va opri de tot. în cele din urmă, când nu mai puteam, mă ridicam de la birou cu picioarele vlăguite şi, ameţit, mă apropiam de o oglindă şi mă priveam. Acolo, în oglindă, vedeam nu una, ci două, trei imagini cu mine însumi dedublându-se uşor, tulburându-se şi intersectându-se. Toaleta, lungă şi minuţioasă, mă punea din nou pe picioare, chiar dacă, aşa cum am spus, rămâneam apoi la fel de ameţit toată ziua.

Mai târziu, la masă, mâncam cu un apetit zdravăn, automat, aproape cu senzaţia că nu sunt un om, ci o maşină care trebuia realimentată cu combustibil, după multe ore de randament nebun. Mâncam, râdeam, glumeam, mă ţineam până şi de ironii, lucru nou la mine, care de obicei eram serios şi meditativ. Cum mi se întâmplă întotdeauna când, dintr-un motiv oarecare, cedez entuziasmului, era un fel de indiscreţie şi aproape de obrăznicie în exuberanţa asta a mea: eu îmi dădeam seama de acest lucru, doar că, dacă mai demult, deşi nefiind în stare să mă abţin, m-aş fi ruşinat, acum în schimb aproape că mă felicitam. Eram acolo la masă, aşezat în faţa soţiei mele, mâncând; dar de fapt nu eram. Partea cea mai bună din mine rămăsese în salon, la birou, cu stiloul în mână. Restul zilei continua în aceeaşi atmosferă de veselie, uşor detaşată şi excesivă de om beat.

Dacă aş fi fost mai puţin entuziast, mai puţin îmbătat de noroc, poate aş fi recunoscut în fecunditatea acelor zile

prezenţa aceleiaşi bunăvoinţe pe care uneori mi se părea că o surprind în comportamentul soţiei mele faţă de mine. Cu alte cuvinte, şi fără să trag concluzia că povestirea pe care tocmai o scriam n-ar fi fost acea capodoperă pe care o credeam, aş fi putut să mă gândesc că totul era prea frumos ca să fie adevărat. Perfecţiunea nu e ceva uman, şi cel mai adesea ea aparţine mai degrabă minciunii decât adevărului; fie că această minciună se cuibăreşte în relaţiile dintre noi şi ceilalţi, fie că veghează asupra celor dintre noi şi noi înşine. Şi asta fiindcă pentru a evita neregularităţile, defectele, rugozităţile adevărului e mai potrivită ficţiunea, care îşi atinge scopul fără obstacole sau regrete, şi nu un mod de acţiune scrupulos şi aderent la materia asupra căreia se exercită. Cum am mai spus, aş fi putut să devin suspicios faţă de o curgere atât de netedă a vieţii mele, după mai bine de zece ani de încercări zadarnice. Dar fericirea ne face, adesea, nu numai egoişti, ci şi nepăsători şi superficiali, îmi spuneam că întâlnirea cu soţia mea fusese scânteia care provocase, în sfârşit, acel incendiu mare şi generos; şi dincolo de această constatare nu mergeam.

Eram atât de absorbit de munca mea, că n-am făcut caz de un mic şi totuşi bizar incident care a avut loc în acele zile. Eu am pielea foarte delicată şi, cum se spune, barba dificilă; adică se încăpăţâna să nu se lase îndepărtată fără roşeaţă şi iritări. Din această cauză, n-am putut niciodată să mă rad singur şi m-am bucurat mereu, cum o fac şi acum, de opera unui bărbier. Şi la vilă, ca oriunde, am avut grijă să am un bărbier care să mă radă în fiecare dimineaţă. Venea din târgul învecinat, unde avea unica frizerie, şi se prezenta exact la ora 12.30, închizând special frizeria la mijlocul zilei. Venirea sa era semnalul de întrerupere a lucrului. Aceasta coincidea, de asemenea, cu momentul cel mai bun al zilei, cu

izbucnirea aceea deja descrisă de bucurie indiscretă şi în întregime corporală pe care mi-o crea sentimentul muncii împlinite.

Bărbierul acesta era un bărbat scund şi cu spatele lat, complet chel de la frunte până la ceafă, cu un gât gros şi o faţă rotofeie. Era voinic, dar nu gras. Pe chipul lui de o culoare brună uniformă care bătea într-o nuanţă de galben, ca o rămăşiţă a unui vechi icter, se remarcau ochii, rotunzi şi mari, cu un alb foarte vizibil, înzestraţi cu o privire limpede, interogativă, uimită, poate ironică. Avea nasul mic şi gura mare, dar fără buze, care, în zâmbetele rare, descoperea două rânduri de dinţi stricaţi şi negri. Pe bărbia adânc curbată, avea un şănţuleţ ciudat şi respingător, asemănător cu un buric. Vocea lui Antonio, căci aşa se numea, era blândă şi extrem de calmă; şi mâna lui, aşa cum mi-am dat seama încă din prima zi, de o uşurinţă şi îndemânare ieşite din comun. Era un bărbat spre patruzeci de ani şi, după cum am aflat, avea o soţie şi cinci copii. Ultimul detaliu: nu era toscan, ci sicilian dintr-o regiune din centru. Având o relaţie amoroasă în timpul serviciului militar, fusese constrâns să se căsătorească şi să se stabilească în târgul acela, unde apoi deschisese frizeria. Soţia lui era ţărancă, dar sâmbăta lăsa moşioara şi îşi ajuta soţul să-i radă pe numeroşii clienţi care se adunau în prăvălie în ajunul zilei de sărbătoare.

Antonio era foarte punctual. în fiecare zi, la ora 12.30, prin fereastra deschisă, auzeam pe esplanadă pietrişul scrâşnind sub roţile bicicletei lui; şi acesta era pentru mine semnalul să întrerup munca. După o clipă, bătea la uşa salonului, iar eu, ridicându-mă de la birou, îi strigam bucuros să intre. El deschidea uşa, intra, o închidea la loc cu grijă şi se înclina uşor urându-mi bună ziua. Odată cu el intra femeia de serviciu, aducând o mică ulcea cu apă fierbinte pe

care o punea pe o măsuţă cu rotile unde erau aşezate săpunul, pămătuful şi bricele. Antonio împingea măsuţa lângă fotoliul în care eu, între timp, mă aşezasem. Ascuţea îndelung briciul de curea, cu spatele la mine; apoi îl vedeam vărsând puţină apă caldă într-un lighenaş, înmuind pămătuful şi învârtindu-l în vasul cu săpun. în sfârşit, ridicând în aer pămătuful plin de spumă ca pe o torţă, se întorcea spre mine. Mă săpunea interminabil, neoprindu-se decât atunci când aveam toată partea inferioară a feţei acoperită cu o cantitate enormă de spumă albă. Numai atunci lăsa pămătuful şi apuca briciul.

Am descris detaliat aceste acţiuni ale lui atât de comune pentru a reda lentoarea şi precizia gesturilor sale. Şi, în acelaşi timp, dispoziţia sufletului meu de a suporta, ba chiar de a se bucura, de acea lentoare şi precizie. De obicei nu-mi place să stau sub brici şi minuţiozitatea neroadă a unor bărbieri mă enervează. Dar cu Antonio era altfel. Simţeam că singurul timp care avea oarecare valoare era cel pe care-l petreceam la măsuţă, înainte de venirea lui. După aceea, că dedicam timp bărbii mele, lecturii sau conversaţiei cu soţia mea, pentru mine era acelaşi lucru. Era un timp care nu conta, din moment ce nu avea legătură cu munca mea; şi felul în care îl foloseam îmi era indiferent.

Antonio era taciturn, nu la fel şi eu, care, după solicitarea şi efortul muncii, simţeam o nevoie irezistibilă de a-mi manifesta fericirea în orice fel. Astfel că îi vorbeam, cum se spune, de una şi de alta: despre viaţa din târg, despre locuitori, despre recoltă, despre familia lui, despre domnii locului şi despre alte lucruri asemănătoare. Un subiect care mă făcea mai curios decât celelalte era, din câte îmi amintesc, contrastul dintre originea meridională a bărbierului şi regiunea de adopţie. Nimic nu poate fi mai

diferit de Sicilia ca Toscana. Şi, într-adevăr, de mai multe ori am reuşit să-l fac să rostească observaţii ciudate despre Toscana şi toscani, din care mi s-a părut că reieşea un anume dispreţ. Dar, în general, Antonio răspundea cu extremă sobrietate; deşi, cum am remarcat, cu o precizie demnă de atenţie. Avea un mod de a vorbi scurt, reticent, sentenţios, poate ironic, însă de o ironie imperceptibilă, atât era de fină. Uneori, pentru că râdeam tare de vreo ironie de-a mea sau mă înflăcăram vorbind, se oprea din săpunit sau din ras şi, cu pămătuful sau cu briciul în aer, aştepta răbdător să tac şi să mă liniştesc.

VII

Eu nu aveam, cum mi se pare că am dat de înţeles, niciun scop când îi vorbeam; oricum, după o vreme, mi-am dat seama că, în ciuda tuturor confidenţelor la care-l constrângeam, nu pătrunsesem în miezul sufletului său, al preocupărilor sale dominante. Deşi era sărac, cu o familie numeroasă, nu părea să-şi facă prea multe griji în legătură cu factorul economic. Despre familie vorbea cu detaşare, fără afecţiune, nici mândrie, nici vreun alt sentiment deosebit, cum vorbeşti de orice lucru inevitabil şi perfect natural. De politică, aşa cum mi-am dat seama imediat, nu-i păsa deloc. Meseria, apoi, deşi o ştia bine şi o făcea cu plăcere, nu părea să fie pentru el mai mult decât un simplu mijloc de trai. Mi-am spus în cele din urmă că era în el ceva misterios, dar nu mai mult decât la alţi oameni din popor cărora bogaţii le atribuie cu plăcere gânduri şi nelinişti inerente statutului lor şi apoi, în schimb, îi descoperă preocupaţi de aceleaşi lucruri care sunt importante pentru toţi ceilalţi.

De obicei, în timp ce Antonio mă bărbierea, soţia mea

intra în cameră şi se aşeza la soare, în locul de la fereastră, cu cele necesare pentru a-şi face unghiile sau cu o carte. Nu ştiu de ce, această vizită matinală a soţiei mele, în timp ce Antonio mă bărbierea, îmi plăcea foarte mult. La fel ca Antonio, era şi ea ca o oglindă în care îmi priveam reflectată propria fericire. La fel ca Antonio, deşi în mod diferit, intrând şi aşezându-se în salonul unde lucrasem până atunci, contribuia la readucerea mea în atmosfera vieţii cotidiene, acea atmosferă, zic eu, indulgentă, senină, ordonată, care-mi îngăduia să merg mai departe, cu linişte şi încredere în munca mea. Din când în când, îmi întrerupeam pălăvrăgeala cu bărbierul şi o întrebam cum se simţea, ce carte citea sau ce făcea. Ea răspundea, fără să-şi ridice privirea şi fără să-şi întrerupă cititul sau pilitul unghiilor, liniştit, sobru. Soarele îi făcea părul blond să strălucească, desfăcut în două valuri, de o parte şi de alta a chipului; în spatele capului ei înclinat, vedeam prin fereastra larg deschisă copacii din parc nu mai puţin luminoşi şi cerul albastru. Acelaşi soare trezea reflexe roşietice pe mobilă, arunca raze orbitoare din briciul lui Antonio şi se întindea cuminte de la pervaz până în colţurile cele mai îndepărtate ale salonului, reînsufleţind culorile palide şi suprafeţele prăfuite ale tuturor acelor ţesături şi obiecte vechi. Eram atât de fericit, că într-una din acele dimineţi m-am gândit: „Cât voi trăi, îmi voi aminti scena aceasta… eu întins în fotoliu, cu Antonio care mă bărbiereşte… fereastra deschisă, salonul scăldat în lumină şi soţia mea stând acolo în apropiere, la soare”.

într-o zi, soţia mea a intrat îmbrăcată în halat şi l-a anunţat pe Antonio că avea nevoie de el ca să o coafeze. Era vorba, a spus ea, de un simplu ondulat: de spălat se ocupase chiar ea în dimineaţa aceea. L-a întrebat pe Antonio dacă ştia să onduleze părul şi, primind un răspuns afirmativ, l-a

invitat, când va termina cu mine, să treacă în camera ei. După ce a ieşit soţia mea, l-am întrebat pe Antonio dacă mai făcuse vreodată pe coaforul pentru doamne şi el a răspuns, nu fără vanitate, că la el apelau toate fetele din târg ca să se coafeze. Eu am fost uimit şi el mi-a confirmat că şi cele mai simple ţărănci voiau să-şi facă permanent.

— Sunt mai exigente decât doamnele de la oraş, încheie el zâmbind, nu sunt niciodată mulţumite… uneori te înnebunesc.

M-a bărbierit cu obişnuita lentoare şi precizie. Apoi, după ce şi-a pus în ordine ustensilele, a ieşit ca să se ducă la soţia mea.

După ce a plecat Antonio, m-am aşezat la soare, în fotoliul în care stătea de obicei soţia mea, cu o carte în mână. îmi amintesc că era *Aminta* de Tasso, pe care în acea perioadă îl reciteam. Eram într-o dispoziţie sufletească deosebit de lucidă şi sensibilă, iar încântarea acelei poezii graţioase, atât de potrivită cu luminozitatea şi blândeţea zilei, m-a făcut repede să uit de aşteptare. Din când în când, la vreun vers mai armonios, ridicam privirea spre fereastră, repetându-l în minte; şi în acest gest mi se părea că devin conştient, de fiecare dată, de fericirea mea, ca unul care, mişcându-se într-un pat bine încălzit, simte, la fiecare mişcare, căldura. Antonio s-a ocupat de soţia mea timp de vreo trei sferturi de oră. Când a terminat, l-am auzit ieşind pe esplanadă, salutând-o pe femeia de serviciu cu voce calmă, şi apoi am auzit pietrişul scrâşnind sub roţile bicicletei cu care se îndepărta. După câteva minute soţia mea a intrat în salon.

M-am ridicat în picioare să o privesc. Antonio, după cum se părea, se descurcase, acoperindu-i capul cu bucle şi transformându-i părul din neted şi lăsat, cum era, într-un fel

de perucă de secol XVIII. Toate buclele acelea suprapuse şi abundente în jurul chipului ei slab şi prelung îi dădeau, la prima vedere, un aer straniu, ca de ţărancă dichisită. Iar senzaţia aceasta de rustic era întărită de un mic buchet de flori proaspete, cred că erau muşcate roşii, fixat puţin deasupra tâmplei stângi.

— Dar e foarte bine, am strigat cu o bucurie impetuoasă, Antonio e chiar un magician… Mario şi Attilio din Roma pot să se ducă să se ascundă, nu sunt demni nici măcar să-i lege şireturile… Pari una dintre ţărăncuţele de aici când se duce la târg duminica… şi florile alea sunt chiar nişte minunăţii… Ia să te văd.

Spunând aceste lucruri încercam să o fac să se rotească în loc ca să admir mai bine opera bărbierului.

Dar, spre surprinderea mea, Leda avea chipul ofuscat de nu înţelegeam ce nemulţumire. Buza mare de jos îi tremura, semn de furie la ea. în cele din urmă, cu un gest de enervare intensă, m-a respins spunând:

— Te rog să nu glumeşti… chiar n-am chef de glume.

Eu n-am înţeles şi am continuat:

— Hai, nu te ruşina… te asigur că Antonio şi-a făcut treaba admirabil… îţi stă foarte bine… fii liniştită, la târg, duminica viitoare, nu vei face impresie proastă… şi dacă vei apărea la bal, vei avea parte sigur de cereri în căsătorie.

După cum se vede, îmi închipuiam că nemulţumirea ei se datora operei lui Antonio: o ştiam foarte vanitoasă şi n-ar fi fost prima oară când un coafez neîndemânatic îi stârnea furia. Dar m-a respins din nou, de data aceasta cu supărare, şi a repetat:

— Ţi-am spus să nu glumeşti.

Mi s-a luminat dintr-odată mintea că alta era cauza

nemulţumirii ei, nu coafura. Am întrebat:

— Dar de ce? Ce s-a întâmplat?

Ea se dusese la fereastră şi privea afară, sprijinită cu mâinile de pervaz.

S-a întors brusc:

— S-a întâmplat că tu mâine trebuie să-mi faci favoarea de a schimba bărbierul… pe Antonio ăla nu-l mai vreau aici. Am rămas interzis:

— Dar de ce… nu e un bărbier de la oraş, se înţelege… dar mie îmi convine… înseamnă că tu nu te vei mai folosi de el.

— Of, Silvio, izbucni ea cu furie neaşteptată, dar de ce nu vrei să mă înţelegi… nu e vorba de priceperea lui… ce mă interesează pe mine că e priceput?

— Dar atunci despre ce este vorba?

— M-a jignit… şi nu mai vreau să-l văd… niciodată.

— Te-a jignit… cum?

Probabil că stăruia pe chipul meu şi în tonul vocii mele o expresie a aceleiaşi indiferenţe lipsite de griji, din dimineţile acelea, pentru că ea a adăugat cu dispreţ:

— Dar ce-ţi pasă ţie dacă Antonio mă jigneşte… ţie nu-ţi pasă, se vede.

M-am temut că am ofensat-o şi, apropiindu-mă de ea, am întrebat serios:

— Iartă-mă… dar poate nu înţelesesem… mă rog, pot să ştiu în ce fel te-a jignit?

— M-a jignit, urlă ea cu furie neaşteptată, întorcându-se o clipă spre mine, cu nările tremurând, privirea dură, şi cu asta basta… e un om oribil… alungă-l, schimbă-l… nu mai vreau să mă împiedic de el.

— Nu înţeleg, am spus, de obicei e un om foarte

respectuos… serios… un tată de familie.

— Da, repetă ea ridicând din umeri, cu sarcasm, un tată de familie.

— Dar se poate şti până la urmă ce ţi-a făcut?

Ne-am certat aşa o vreme, eu insistând să ştiu în ce consta jignirea lui Antonio şi ea refuzând să dea vreo explicaţie şi repetând acuzaţia. în cele din urmă, după multe şi furioase polemici, mi s-a părut că înţeleg ce se întâmplase: ca să o coafeze, Antonio fusese nevoit să se apropie de fotoliul în care stătea ea. I se păruse că, nu numai o dată, Antonio încercase să-i atingă uşor cu corpul umărul şi braţul. Zic eu: i se păruse. Pentru că ea însăşi recunoştea că bărbierul şi-a continuat treaba netulburat, tot tăcut şi la fel de respectuos. Dar atingerile acelea, jura ea, nu fuseseră accidentale; ea simţise o intenţie, o dorinţă. Era sigură că, prin acele atingeri, Antonio intenţionase să stabilească o legătură cu ea, să-i facă o propunere mută şi necuviincioasă.

— Dar eşti foarte sigură? am întrebat în cele din urmă uimit.

— Dar cum aş putea să nu fiu? Of, Silvio, cum poţi să te îndoieşti?

— Ar putea fi o simplă impresie.

— Ce impresie… Şi apoi e de ajuns să te uiţi la el… omul ăsta este sinistru… chel, cu gâtul ăla şi ochii ăia care privesc mereu de jos în sus şi niciodată în faţă… e o chelie ameninţătoare… nu vezi?… Eşti orb?

— Ar putea fi o întâmplare… bărbierii, prin natura muncii lor, sunt constrânşi să stea foarte aproape de clienţi.

— Nu, nu a fost o întâmplare… o dată poate ar fi fost o întâmplare… dar de mai multe ori, tot timpul… n-a fost o întâmplare…

— Să vedem, am spus – şi nu pot nega că nu mă distram într-un fel făcând acest tip de anchetă, aşază-te pe scaunul acesta… voi face ca Antonio. Să vedem.

Ea clocotea de nerăbdare şi de furie; însă, deşi lipsită de graţie, a ascultat şi s-a aşezat pe scaun. Eu am luat un creion şi, prefăcându-mă că era ondulatorul de păr, m-am întins ca să-i aranjez părul. în această poziţie, exact aşa cum bănuisem, partea inferioară a burţii mele se găsea la înălţimea braţului şi umărului ei şi nu puteam să nu o ating uşor.

— Vezi, am spus, e exact cum am crezut… el n-avea cum să nu te atingă… eventual, tu trebuia să te retragi puţin, încoace, în partea cealaltă.

— Chiar asta am făcut… dar atunci el a trecut pe partea cealaltă.

— Poate că trebuia să-ţi onduleze părul pe partea aceea.

— Dar Silvio… e posibil să fii atât de orb… atât de prost… s-ar zice că o faci intenţionat… dar dacă îţi spun că erau voite atingerile acelea!

Aveam pe buze o întrebare pe care ezitam să o pun. Până la urmă am spus:

— Sunt atingeri şi atingeri… ţi se pare că în timpul acestor atingeri el era… cum să spun?… tulburat?

Ea stătea cufundată în fotoliu, cu un deget între dinţi şi o uimire ciudată desenată pe chipul încă mânios:

— Desigur! reluă ea ridicând din umeri.

M-am temut că nu a înţeles bine sau că nu m-am făcut înţeles.

— Adică, am insistat, lăsa să se vadă că era excitat?

— Exact.

Acum îmi dădeam seama că eram poate şi mai uimit de atitudinea soţiei mele decât de cea a lui Antonio. Ea nu mai era o copilă, ci femeie cu multă experienţă; în plus, nu treceam cu vederea faptul că în ea, în ce privea acest gen de lucruri, existase mereu un fel de cinism vesel. Cât ştiam despre ea, mă făcea să mă gândesc că n-ar fi trebuit să acorde importanţă incidentului; sau, cel mult, să-mi vorbească despre el cu detaşare şi ironie. în schimb toată furia aceea, ura aceea. Am spus consternat:

— Să ştii că acest lucru nu vrea să însemne încă nimic... se poate întâmpla oricui, la unele atingeri, să se aprindă de dorinţă fără să vrea, ba nevrând deloc... mi s-a întâmplat şi mie, uneori, în vreo mulţime sau într-un tramvai, să fiu înghesuit lângă o femeie şi să mă tulbure asta împotriva voinţei mele... Spiritul e puternic, am adăugat glumind, cu intenţia de a o calma, dar carnea e slabă... ei, drăcie!...

Ea n-a spus nimic. Părea că se gândeşte, muşcându-şi vârful degetului şi privind pe fereastră. M-am gândit că se calmase şi am continuat tot în glumă:

— Şi sfinţii sunt ispitiţi, ce să mai zic de bărbieri... bietul Antonio, când se aştepta cel mai puţin a descoperit, împotriva voinţei sale, că eşti o femeie foarte frumoasă şi foarte dezirabilă... Aflându-se aproape de tine, n-a ştiut să se controleze... probabil că a fost la fel de neplăcut pentru el, ca şi pentru tine... asta-i tot.

Ea tot tăcea. Am încheiat cu brio:

— In fond, ar trebui să tratezi incidentul acesta cu amuzament... a fost mai degrabă un fel de omagiu decât o jignire... puţin ţărănesc şi grosolan, recunosc, dar câte bordeie, atâtea obiceie.

Stăpânit de obişnuita veselie temerară care urma

lucrului, deveneam, cum se vede, deplorabil de glumeţ. Mi-am dat seama la timp şi, redevenind serios, am adăugat în grabă:

— Iartă-mă, îmi dau seama că am fost vulgar… dar, ca să spun adevărul, nu reuşesc să iau în serios toată povestea asta… sigur fiind că Antonio e nevinovat.

Ea a vorbit în sfârşit.

— Toate astea nu mă interesează, spuse, ce vreau eu să ştiu este dacă eşti dispus să-l concediezi… asta-i tot.

Am spus deja că fericirea te face egoist. în acel moment, probabil, egoismul meu depăşise orice limită. Eu ştiam că în târg nu exista decât acel bărbier. Ştiam, tot aşa, că era imposibil să găsesc un altul în oraş dispus să parcurgă în fiecare zi câţiva kilometri ca să vină să mă bărbierească. Era vorba să renunţ de tot la bărbier şi să mă bărbieresc singur. Dar din moment ce nu ştiu să mă bărbieresc, asta ar fi dus la inflamaţii ale pielii, la zgârieturi, tăieturi şi, în fine, la numeroase neplăceri. Şi în schimb, cât lucram, voiam ca totul să rămână pe loc şi, la fel, să nu apară nimic care să-mi tulbure liniştea aceea adâncă pe care, pe drept sau pe nedrept, o consideram absolut necesară, mai ales, bunului mers al muncii mele. Am devenit brusc foarte serios şi am spus:

— Dar, draga mea, n-ai reuşit să mă convingi că Antonio te-a jignit într-adevăr… vreau să spun, în mod intenţionat… De ce ar trebui să-l concediez? Din ce motiv? Cu ce pretext?

— Orice pretext… spune-i că plecăm.

— Nu e adevărat… ar descoperi imediat.

— Ce-mi pasă? Cu condiţia să nu-l mai văd.

— Dar e imposibil…

— Nu vrei să-mi faci nici măcar această plăcere, strigă ea exasperată.

— Dar, draga mea, gândeşte-te… de ce să jignim degeaba un amărât care…

— Dar ce amărât… e un om oribil, sinistru.

— Şi apoi, cum să fac cu barba mea… ştii foarte bine că în jurul acestei case nu sunt bărbieri pe o distanţă de douăzeci de kilometri.

— Bărbiereşte-te singur.

— Dar eu nu ştiu să mă bărbieresc.

— Ce fel de bărbat eşti? Nu ştii nici măcar să te bărbiereşti.

— Nu, nu ştiu să mă bărbieresc, ce pot să fac?

— Lasă-ţi barba să crească.

— Te rog… n-aş mai putea să dorm.

Ea a tăcut un lung moment, apoi a urlat cu o voce în care părea să răsune un fel de disperare:

— în fine, tu nu vrei să-mi faci această favoare pe care ţi-o cer… nu vrei să mi-o faci.

— Dar, Dina…

— Da, nu vrei să mi-o faci… şi vrei să mă obligi să-l revăd pe omul acela oribil, dezgustător… vrei să mă obligi să am de-a face cu el.

— Dar eu nu vreau deloc să te oblig… nu te arăta… rămâi în camera ta.

— Astfel eu va trebui să mă ascund în casa mea pentru că tu nu vrei să-mi faci această favoare.

— Dar, Dina…

— Lasă-mă! Eu mă apropiasem de ea şi încercam să o iau de mână. Lasă-mă… Vreau să-l concediezi, ai înţeles?

Mi s-a părut că trebuie să iau, în sfârşit, o atitudine

fermă:

— Ascultă, Dina, am spus, te rog să nu insişti… e un capriciu în toată regula, iar eu nu vreau să cedez în faţa capriciilor… o să încerc să aflu dacă ce spui e adevărat… dar numai dacă se va demonstra adevărul acelor acuzaţii, îl voi concedia pe omul acela… altfel nu.

Ea m-a privit îndelung, apoi, fără să spună niciun cuvânt, s-a ridicat şi a ieşit din salon.

Rămas singur, am reflectat puţin asupra incidentului. Eram sincer convins că lucrurile se petrecuseră cum spusesem. Cu siguranţă, Antonio se tulburase la atingerea braţului ei şi nu fusese în stare să-şi domine propria tulburare. Dar eram sigur că nu făcuse nimic ca să încurajeze şi să repete atingerile care, de altfel, din poziţia lui, erau inevitabile. El era, în fine, vinovat doar că nu ştiuse să-şi distragă atenţia de la dorinţa involuntară. Aceasta, pe de altă parte, este convingerea mea şi acum, deoarece cred că unele tentaţii sunt cu atât mai puternice, cu cât nu sunt nici premeditate, nici dorite.

Aceste reflecţii, făcute în singurătate şi cu bună-credinţă, m-au făcut să elimin şi cea din urmă remuşcare. Ştiam că acţionasem din egoism, în fond; dar egoismul acesta nu era în contradicţie cu ce credeam eu că era adevărata dreptate. Eram convins de nevinovăţia lui Antonio; şi de aceea nu aveam niciun scrupul în a pune în faţă interesul meu şi nu ceea ce apreciam drept un simplu capriciu al soţiei mele.

In aceeaşi dimineaţă, după câteva minute, am regăsit-o pe Leda la masă. Părea complet calmă, ba chiar senină. într-un moment în care slujnica ieşise cu farfuriile, mi-a spus:

— Bine… continuă să te foloseşti de Antonio… dar fă astfel încât eu să nu-l văd… dacă doar îl întâlnesc pe scară,

nu răspund de mine… eşti avertizat.

Foarte stânjenit, m-am prefăcut că nu aud. Ea a adăugat:

— Se poate să nu fie decât un capriciu de-al meu… însă capriciile mele ar trebui să fie mai importante pentru tine decât comodităţile tale, nu crezi?

Era exact opusul lucrurilor la care tocmai mă gândisem eu; şi n-am putut să nu fac această observaţie în sinea mea. Din fericire, în acel moment a intrat slujnica şi discuţia s-a oprit acolo. Mai târziu, în timpul plimbării, am încercat s-o reiau; aveam din nou remuşcări, aş fi vrut ca ea să se convingă de motivele mele. Dar de data aceasta, spre surprinderea mea, ea a spus cu blândeţe:

— Să nu mai vorbim despre asta, vrei, Silvio? De dimineaţă îmi păsa, nu ştiu nici eu de ce, dar acum, după ce m-am gândit, îmi dau seama că am exagerat… acum te asigur că nu mă mai interesează…

Părea sinceră şi, într-un anumit sens, aproape că îşi regreta furia de dimineaţă. Am insistat:

— Eşti sigură?…

— Jur, spuse ea cu căldură, ce motiv aş avea să te mint dacă n-ar fi aşa?

Am tăcut, iar plimbarea a continuat cu alte discuţii. Eram, astfel, convins că soţia mea nu se mai gândea la acest subiect.

Astăzi, povestind incidentul cu Antonio, sunt obligat, prin forţa împrejurărilor, să-l pun în evidenţă din perspectiva evenimentelor care s-au confirmat înainte şi după ce a avut loc. Aşa îmi imaginez că se face şi atunci când se scrie istoria. Dar aşa cum, în realitate, evenimente foarte importante trec aproape neobservate de contemporani şi

puţini, nu doar printre spectatori, dar şi printre actori, si-au dat seama că Revoluta Franceză era Revoluţia Franceză, tot aşa, în momentul în care a avut loc, episodul cu Antonio mi-a îmboldit foarte puţin imaginaţia, mult mai puţin decât ar putea lăsa să se bănuiască aceste însemnări. De fapt, nu eram pregătit să dau importanţă unui astfel de incident: relaţia cu soţia mea până atunci fusese rezonabilă şi fericită; şi nimeni nu s-ar aştepta să găsească o cursă medievală în mijlocul unei camere moderne, luminoase. Trebuie să insist asupra acestei inocenţe a sufletului meu din acel moment: ea îmi scuză, parţial, egoismul şi superficialitatea. în fine, oricare ar fi fost motivele, eu n-am vrut şi nici n-am putut, în acea situaţie, să mă gândesc la nimic rău. La fel de adevărat este că în ziua următoare, când Antonio a bătut la uşa salonului la ora obişnuită, mi-am dat seama că nu simţeam niciun resentiment, nicio nelinişte. Dar în acea detaşare extremă şi obiectivă a minţii, mi s-a părut aproape plăcut să-l studiez în noua lumină pe care acuzaţiile soţiei mele o proiectau asupra lui. în primul rând, în timp ce mă rădea şi eu, ca de obicei, îi vorbeam (şi nu făceam niciun efort să-i vorbesc), l-am studiat atent. Se concentra, ca întotdeauna, pe ce avea de făcut şi, ca întotdeauna, făcea asta cu pricepere şi uşurinţă. M-am gândit că dacă acuzaţiile soţiei mele erau adevărate, atunci însemna că era un tip care disimulează excepţional, atât părea de absorbit şi placid chipul lui mare şi cam rotofei, de o culoare rece, ceva între brun şi galben. Auzeam încă în ureche cuvintele soţiei mele: „E un om sinistru, oribil", dar, după ce l-am studiat bine, m-am simţit constrâns să ajung la concluzia că nu era nimic oribil, sinistru la el. Eventual avea un aspect patern, de om obişnuit să aibă grijă de cinci copilaşi încă mici, plin de o autoritate fizică, de care nu era conştient. Un alt gând mi-a venit în

minte şi chiar dacă mi-am dat seama, neclar, că era un gând prostesc, m-am agăţat de el imediat ca de un argument de netăgăduit: un bărbat atât de urât nu putea spera decât dacă era nebun, şi Antonio nebun nu era sigur, să aibă succes cu femeile, şi cu atât mai puţin cu o femeie ca soţia mea, atât de frumoasă şi de o condiţie atât de diferită de a lui. Nu fără satisfacţie, am observat că era într-adevăr rotofei la faţă, dar de o rotunjime puţin atrăgătoare, care nu dădea nici măcar senzaţia de sănătate: o faţă uşor grasă, moale şi puţin veştejită, parcă umflată de o dispoziţie proastă între maxilare şi gât, astfel încât amintea de umflarea similară a unor şerpi tropicali când se înfuriau. Avea nişte urechi mari, cu lobii aplatizaţi şi atârnând; chelia, poate arsă de soarele estival, era închisă la culoare, cu pete. Antonio era probabil foarte vilos: smocuri de păr care îi ieşeau din urechi şi din nări, păroşi fiind chiar şi pometii şi vârful nasului. După ce am studiat îndelung, cu minuţiozitate satisfăcută, această urâţenie, am prins un moment în care Antonio se întorcea ca să cureţe briciul deasupra unei bucăţi de hârtie şi am zis pe un ton distrat:

— M-am întrebat mereu, Antonio, dacă un bărbat ca dumneata, însurat şi cu cinci copii, găseşte timpul şi modalitatea de a se ocupa de femei.

El a răspuns fără să zâmbească, apropiindu-se din nou cu briciul:

— Pentru lucrul acela, domnule Baldeschi, găseşti întotdeauna timp.

Mărturisesc că mă aşteptasem la alt răspuns şi aproape că am fost uimit. Am replicat:

— Dar soţia dumneavoastră nu e geloasă?

— Toate soţiile sunt geloase.

— Deci o înşelaţi?

El a ridicat briciul şi, privindu-mă în faţă, a spus:

— Scuzaţi-mă, domnule Baldeschi, dar asta este treaba mea.

Am simţit că roşesc. Eu îi pusesem întrebarea aceea indiscretă pentru că credeam, puţin prosteşte, că aveam dreptul, ca de la superior la inferior; dar el mă pusese, cum se spune, la punct, de la egal la egal, şi nu mă aşteptasem la asta. Am simţit un fel deenervare şi aproape tentaţia de a-i răspunde: „Nu e numai treaba dumitale, dar şi a mea, din moment ce aţi avut neobrăzarea de a o supăra pe soţia mea". Dar mi-am reprimat acest impuls şi am spus puţin confuz:

— Nu trebuie să vă supăraţi, Antonio… am spus, aşa, ca să spun.

El a zis:

— Se înţelege, şi apoi, punând briciul pe obraz şi bărbierindu-mă încet, adăugă, ca şi cum ar fi vrut să îndrepte asprimea frazei dinainte şi să-mi atenueze supărarea: Vedeţi, domnule Baldeschi, femeile plac tuturor… şi preotul din apropiere, de la San Lorenzo, are o femeie şi femeia asta i-a dăruit doi copii… dacă s-ar putea privi în capul bărbaţilor, s-ar vedea că toţi au câte o femeie… dar niciunul nu vorbeşte de bunăvoie, şi pentru că, dacă ar vorbi, s-ar afla şi s-ar naşte poveşti… şi femeile, se ştie, au încredere numai în cei care nu vorbesc.

Astfel, el îmi dădea o lecţie de discreţie galantă; dar lăsând totuşi în ceaţă apartenenţa lui la categoria bărbaţilor care nu vorbesc şi în care femeile au încredere. In dimineaţa aceea n-am mai spus nimic şi am schimbat subiectul. Dar apăruse bănuiala că, în fond, acuzaţia soţiei mele ar putea fi întemeiată. După-amiaza, ca de obicei o dată pe săptămână, a venit Angelo, fiul cel mare al arendaşului, ca să facă evidenţa cheltuielilor. M-am închis cu el în salon şi, după ce

am analizat cheltuielile, am condus discuţia spre Antonio, întrebându-l dacă-l cunoştea şi ce credea despre el. Angelo, un tânăr ţăran blond, cu un aer în acelaşi timp de şmecher şi de prost, a răspuns cu un zâmbet puţin maliţios:

— Da, da, îl cunoaştem… îl cunoaştem.

L-am întrebat:

— Mi se pare, sau greşesc, că nu aveţi o mare simpatie pentru Antonio.

El a spus după un moment de ezitare:

— Ca bărbier, nu e nicio îndoială că este bun…

— Dar…

— Dar este străin, continuă Angelo, şi străinii, se ştie, au obiceiuri diferite… poate acolo de unde vin ei lucrurile stau altfel… aici sigur nu-l poate suferi nimeni.

— De ce?

— Ei, sunt multe lucruri… Angelo zâmbi din nou clătinând din cap. Avea un zâmbet uşor stânjenit şi maliţios chiar dacă plin de antipatie faţă de Antonio; ca şi cum ceea ce locuitorii acelei zone îi reproşau bărbierului era un lucru nelipsit de un oarecare aspect al său amuzant.

— Ce lucruri, de exemplu? am întrebat.

L-am văzut devenind serios; şi apoi răspunzând cu o emfază uşor afectată:

— Vedeţi dumneavoastră, domnule Baldeschi, întâi de toate, le supără pe femei…

— Serios?

— O… şi încă cum… nu vă puteţi imagina… frumoase sau urâte, bătrâne sau tinere, toate îi convin… şi nu numai la prăvălie, unde se duc să-şi încreţească părul… dar şi afară… întrebaţi pe cine vreţi… duminica îşi ia bicicleta şi dă ture prin sat… ca unul care ar merge la vânătoare… e o

indecenţă… dar vă spun că într-o zi va da peste cineva care-l va sili să înceteze…

Acum, depăşind limita discreţiei obişnuite, Angelo devenise vorbăreţ, cu un moralism personal puţin nerod şi linguşitor, exact de ţăran care vorbeşte cam cum îşi imaginează că-i place stăpânului să-i vorbeşti.

L-am întrerupt:

— Şi soţia?

— Soţia, sărăcuţa, ce vreţi să facă?… Plânge, se lasă pradă disperării… el a învăţat-o să-i bărbierească pe clienţi şi, din când în când, îi încredinţează prăvălia, ia bicicleta şi îi spune că se duce în oraş… în schimb, umblă după vreo fată… imaginaţi-vă că anul trecut…

Am înţeles că Angelo îmi dăduse toate informaţiile de care aveam nevoie: acum nu puteam să mă aştept de la el decât la alte bârfe despre comportamentul urât al lui Antonio şi nu mi se părea foarte demn să le provoc şi să le ascult. Aşa încât am schimbat subiectul şi, după o vreme, l-am expediat.

Rămas singur, am căzut într-un fel de oboseală meditativă. Deci soţia mea avusese dreptate sau, cel puţin, exista o mare posibilitate să fi avut dreptate. Aşadar, acest Antonio era un libertin şi se putea întâmpla să fi şi încercat într-adevăr s-o seducă pe soţia mea. Acum îmi dădeam seama că misterul lui Antonio, care nu părea pasionat de munca lui, nici excesiv de iubitor de familie, nici interesat de politică, nu exista. Nu era niciun mister, ăsta era tot misterul. Era un Casanova de doi bani, un obsedat sexual oarecare. Şi comportamentul acela ca uns cu ulei şi discret era comportamentul celui care, aşa cum se exprimase chiar el, era iubit de femei pentru că nu se exterioriza. încercam o senzaţie ciudată, ca de dezamăgire. în fond, aproape fără să-

mi dau seama, sperasem ca Antonio să nu se dezumfle atât de repede şi atât de uşor. Antonio îmi plăcuse tocmai pentru că, acum îmi dădeam seama, exista în el, sau cel puţin mi se păruse că exista, ceva misterios. Odată risipit misterul, rămânea un amărât care le hărţuia pe femei, pe toate femeile, poate şi pe cele ca soţia mea, care erau complet în afara posibilităţilor lui. Era ceva enervant în această descoperire a resortului secret al bărbierului. La început aş fi putut şi să-l urăsc, dacă m-aş fi lăsat contaminat de resentimentul Ledei. Acum, în schimb, că ştiam totul despre el, mi se părea că simt doar o compasiune amestecată cu dispreţ: sentiment umilitor nu numai pentru el, dar şi pentru mine, care mă vedeam brusc coborât la o rivalitate deprimantă cu un don Giovanni de sat.

Totuşi, ciudat, stăruia în mine convingerea că el nu îndrăznise cu adevărat să ridice ochii la soţia mea; şi că, aşa cum bănuisem la început, fusese împins, în ciuda voinţei lui, să-i facă cunoscută, în felul lui, propria admiraţie. Faptul că era libertin nu mi se părea că elimină această presupunere; dimpotrivă, mi se părea că explică uşurinţa cu care el se tulburase la prima atingere întâmplătoare; uşurinţă de înţeles la un adolescent cu simţurile mereu la pândă, dar improbabilă la un bărbat de patruzeci de ani deja expert şi indiferent. Numai un libertin, obişnuit să-şi cultive anumite instincte şi numai pe acelea, putea să aibă o sensibilitate atât de pregătită şi atât de irezistibilă.

Ajungeam până la a recunoaşte că, în fond, nu-i displăcuse prea mult să se trezească în ipostaza aceea stânjenitoare pe care ar fi favorizat-o şi combătut-o în acelaşi timp. Dar mi se părea cert că la început fusese nu dorinţa, ci întâmplarea.

E posibil ca această înclinaţie de a-l considera pe

Antonio iniţial nevinovat (şi încă îl consider aşa) să derive, cel puţin parţial, din egoismul meu, adică din teama de a-l concedia şi de a mă bărbieri singur. Dar şi dacă asta era adevărat, eu sigur nu mi-am dat seama. Mă gândeam cât puteam de obiectiv la întreaga poveste şi adesea nimic nu favorizează greşeala mai mult ca obiectivitatea, adică uitarea legăturilor dintre obiecte şi motivele subiective. Să se adauge la convingerea că Antonio era nevinovat şi la sentimentul de compătimire dispreţuitoare pe care-l aveam acum pentru el reacţia excesivă a soţiei mele, care distrugea din start orice motiv de gelozie, dacă mi-aş fi imaginat că pot fi gelos. De altfel, eu nu sunt gelos sau cel puţin nu cred că sunt. Fiecare pasiune de-a mea este dizolvată de substanţele acide ale reflecţiei: un mod ca oricare altul de a o domina, distrugându-i, în acelaşi timp, tirania şi suferinţa.

După conversaţia cu Angelo, m-am dus, ca de obicei, să mă plimb cu soţia mea. Atunci, pentru prima oară, am avut senzaţia precisă că o trădez. Simţeam că ar fi trebuit să-i spun ce aflasem în legătură cu Antonio; dar nu voiam, pentru că îmi dădeam seama că ar fi fost ca şi cum aş fi reaprins în ea, cu mai multă putere ca niciodată, furia aceea dintâi care acum părea adormită. Nesigur şi plin de remuşcări, în sfârşit, i-am spus într-un moment în care nu părea atentă:

— Poate te gândeşti încă la ofensa lui Antonio… Dacă vrei neapărat, îl concediez…

Cred că dacă mi-ar fi cerut-o, de data asta i-aş fi făcut pe plac. în fond, egoismul meu fusese scuturat; şi nu ceream decât o încurajare ca să o mulţumesc. Am văzut-o tresărind:

— La bărbier… nu, nu mă gândesc deloc… ca să fiu sinceră, chiar uitasem de el.

— Dar dacă vrei, îl concediez, am insistat, încurajat de această indiferenţă a ei care părea sinceră, cu sentimentul că

fac o propunere care nu putea fi respinsă.

— Dar nu vreau, spuse ea, nu mă interesează deloc… pentru mine e într-adevăr ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

— Ştii, credeam…

— E ceva care te priveşte pe tine şi numai pe tine, încheie ea cu un aer gânditor, în sensul că numai tu, acum, poţi resimţi sau nu dacă te deranjează prezenţa lui…

— Pe mine, ca să spun adevărul, nu mă deranjează.

— Şi atunci de ce ar trebui să-l concediezi?

Mi-a plăcut această judecată a ei, deşi simţeam din nou un soi de dezamăgire. Dar era destinul care, în acea perioadă când fericirea instinctului creativ era în sfârşit satisfăcută, nu mă lăsa să aprofundez niciuna dintre senzaţiile pe care, treptat, mi se întâmpla să le simt. A doua zi Antonio s-a întors şi eu am fost uimit dându-mi seama că acel farmec al lui ciudat, departe de a fi risipit de informaţiile aflate de la Angelo, rămăsese intact.

Adică misterul pe care-l observasem, când nu ştiam încă nimic despre el, supravieţuia şi acum, când credeam că ştiu tot. Acest mister fusese împins în spate, într-o zonă mai puţin accesibilă, atâta tot. Semăna puţin, mi se întâmplă să mă gândesc, cu misterul tuturor lucrurilor, de la cele mari la cele mici: totul se poate explica, mai puţin existenţa lor. în zilele care au urmat, am continuat să lucrez cu o pasiune şi o uşurinţă care păreau să crească pe măsură ce mă apropiam de sfârşitul operei mele. Antonio continua să vină în fiecare dimineaţă şi eu, odată depăşită acea stânjeneală iniţială, îl studiam din nou cu o curiozitate intactă. Simţeam că între mine şi el se crease deja o legătură; aş fi putut să distrug încă de la început această legătură, concediindu-l aşa cum sugerase soţia mea, dar n-o făcusem şi se născuse o nouă

legătură tacită şi de netăgăduit. Mi-e greu să explic senzaţia care îmi inspira această legătură. La început, între mine şi Antonio fusese legătura care are loc între superior şi inferior; odată cu acuzaţia soţiei mele, această legătură se schimbase: superiorul era şi soţul înşelat sau care putea să creadă că-i este înşelată onoarea, inferiorul era şi cel care înşela sau despre care se putea crede că înşela. Dar aceste două legături erau tot convenţionale, bazate, cum se întâmplase, primul pe dependenţa fictivă şi autoritatea pe care le conferă salariul plătit şi primit, a doua pe la fel de fictiva obligaţie morală pe care-o impune căsătoria. Sugerându-mi să-l înlocuiesc pe Antonio, soţia mea, în realitate, îmi sugerase să accept aceste două convenţii fără să ţină cont de datele efective şi particulare ale realităţii. însă eu refuzasem sugestia ei şi Antonio nu fusese înlocuit. Acum simţeam că, în urma refuzului meu, apăruse între mine şi el o legătură nouă, în mod sigur mult mai reală, fiind bazată pe situaţia existentă, nu pe aceea care ar fi trebuit să fie; doar că această legătură nu era clasificabilă, nici definibilă şi îngăduia orice consecinţă. înţelegeam că refuzând să mă comport ca oricine altcineva în locul meu, adică precum un superior şi un soţ, deschisesem calea tuturor posibilităţilor, pentru că totul depindea acum de evoluţia pe care şi-ar fi asumat-o, în afara oricărei convenţii, situaţia reală în care ne găseam. Pe scurt, înţelegeam că atitudinea care-mi fusese sugerată de soţia mea, oricât de convenţională, era singura de luat în considerare dacă se dorea ca situaţia să păstreze o înfăţişare recognoscibilă. în afara acestei atitudini, totul era posibil şi totul se făcea terci şi se dizolva. Atitudinea aceea permitea fiecăruia dintre noi să se menţină într-un rol bine cunoscut şi fix; în afara acelei atitudini, figurile noastre se confundau, se înceţoşau,

deveneau interşanjabile. Aceste reflecţii mă făceau să înţeleg utilitatea normelor morale şi a convenţiilor sociale, exterioare, desigur, dar absolut necesare scopului de a opri şi ordona dezordinea naturală. Pe de altă parte, însă, mă gândeam că odată refuzate normele fireşti şi convenţiile sociale, această dezordine trebuia să tindă, prin forţa lucrurilor, să se reaşeze pe fondul unei necesităţi absolute. Cu alte cuvinte, excluzând soluţia propusă de soţia mea, rămânea o alta care ar fi fost dictată de însăşi natura lucrurilor. Cam cum se întâmplă cu un râu care fie este îndrituit între diguri artificiale, fie este lăsat să se extindă după înclinaţia şi forma terenului: în ambele cazuri, chiar dacă în moduri şi cu efecte diferite, va forma o albie a sa în care să curgă către mare. Dar această a doua soluţie, cea mai naturală şi fatală, era încă departe de a veni şi, cum mă gândeam, poate nu va veni niciodată: Antonio ar fi continuat să mă bărbierească, eu aş fi terminat lucrul şi, apoi, soţia mea şi cum mine am fi plecat şi eu n-aş mai fi ştiut cât adevăr fusese în acuzaţiile ei. îmi expun aceste reflecţii ordonat şi lucid. Dar în acele zile, dincolo reflecţii existau senzaţii vagi, ca de nelinişte conştientă, care interveneau acolo unde înainte totul era uşor şi inconştient.

Cineva, probabil, se minunează că aveam astfel de gânduri sau, mai bine zis, simţeam aşa ceva în timp ce povestea era în plină desfăşurare şi avea loc sub ochii mei, iar cele mai dragi sentimente ale mele erau sau puteau să pară ameninţate. Dar vreau să repet ce am zis deja de mai multe ori: cream, sau mi se părea că asta fac, şi tot restul mi-era indiferent. Bineînţeles că nu încetasem să-mi iubesc soţia şi să am sentimentul firesc al onoarei mele; dar creaţia artistică, printr-un miracol ciudat, înlăturase din aceste lucruri pecetea grea a necesităţii, transferând-o peste

paginile cărţii pe care o scriam. Dacă soţia mea în loc să-l acuze pe Antonio că o jignise mi-ar fi dezvăluit că-l văzuse ştergând briciul de o pagină a povestirii mele, în mod sigur n-aş fi făcut speculaţii în legătură cu ignoranţa lui, cu iresponsabilitatea lui: l-aş fi concediat imediat. Şi totuşi, o astfel de vină era mai de înţeles, mai justificabilă şi mai de iertat decât cea care îi fusese imputată. Ce anume mă lăsa indiferent faţă de ce făcuse cu soţia mea şi, în schimb, mă determina să devin violent în cazul în care mi-ar fi distrus opera? Aici intervenea tocmai misterul pe care-l observasem de la început la el, pe care revelaţiile lui Angelo nu-l risipiseră deloc şi care, de fapt, era mai degrabă în mine decât în el. Un mister, în fond, care se reproduce şi se va reproduce de fiecare dată când abandonezi suprafaţa lucrurilor şi cobori în profunzime.

în ce-o priveşte pe soţia mea, nu mai venea să mă viziteze, ca altădată, în timp ce Antonio mă bărbierea şi, până când bărbierul nu părăsea vila, bănuiesc că rămânea închisă în camera ei. Această atitudine a ei mă deranja, în fond, pentru că îmi dezvăluia faptul că ea rămăsese la prima reacţie, convenţională, şi nu intenţiona să o schimbe cu o atitudine ca a mea, rezonabilă şi speculativă. Nu-mi amintesc nici cum, nici când am întrebat-o cum de nu mai apare dimineaţa. Mi-a răspuns imediat, fără supărare, abia cu o vagă urmă de nerăbdare:

— Dar, Silvio… serios, uneori parcă mă îndoiesc de inteligenţa ta… cum vrei să apar?… Omul acela nu a fost pedepsit pentru neobrăzarea lui… dacă m-aş arăta, ar putea crede că l-am iertat sau şi mai rău… Nearătându-mă, las să se înţeleagă că am preferat să evit scandalul şi să nu vorbesc despre ce s-a întâmplat.

Nu ştiu ce demon al pedanteriei m-a împins să

răspund:

— Putea şi să creadă că nu ţi-ai dat seama… Aşa, în schimb, e mai rău… laşi să se vadă că ţi-ai dat seama şi că, în ciuda acestui fapt, nu faci nimic şi nu mă convingi să fac nimic.

— Singurul lucru de făcut, răspunse ea cu calm, era să-l concediezi chiar în ziua aceea. în sfârşit, într-una din acele dimineţi, am scris ultimul cuvânt, la capătul ultimului rând şi am închis caietul cu povestirea. Mi se părea că făcusem un efort extraordinar şi că muncisem nu ştiu cât timp: de fapt, trântisem echivalentul a vreo sută de pagini tipărite şi muncisem ceva mai mult de vreo douăzeci de zile. Ţinând caietul în mâini, m-am apropiat de fereastră şi l-am răsfoit mecanic: mi-au venit lacrimi în ochi, nu ştiam dacă de bucurie sau din cauza epuizării după munca terminată. în acel mănunchi de foi, n-am putut să nu mă gândesc, se adunase ce era mai bun în viaţa mea, pentru care de-acum înainte mi s-ar fi părut că merita în continuare să trăiesc. Răsfoiam foarte încet hârtiile contemplându-le, cu vederea înceţoşată, şi simţeam cum îmi picură lacrimile pe mâini. Apoi l-am văzut pe Antonio traversând pe bicicletă esplanada, am pus rapid caietul pe birou şi mi-am şters ochii.

Mai târziu, după ce a plecat Antonio, am trecut în dormitorul meu şi, îmbrăcându-mă, am început, ca de obicei, să mă gândesc la munca deja făcută. Până atunci nu mă gândeam decât la paginile scrise în fiecare dimineaţă, dar în acea zi, pentru prima dată, am contemplat şi am mângâiat cu memoria întreaga poveste, de la început până la sfârşit. Ceea ce deja numeam, în sinea mea, capodopera mea se afla în faţa mea, în fine, completă şi perfectă şi eu puteam, în sfârşit, să mă bucur de deplinătatea ei cum te bucuri de o panoramă,

după un lung şi obositor urcuş, pe care n-ai putut-o întrevedea decât pe bucăţele. Aceste lucruri, de altfel, se pot doar sugera, nu descrie. E de ajuns să spun că în vreme ce mă gândeam la povestire, timpul mi se părea suspendat într-o stare de extaz, şi chiar aşa era. Dintr-odată, uşa s-a deschis şi soţia mea a apărut în prag:

— Dar ce faci?… E gata… E gata deja de trei sferturi de oră.

Eu stăteam pe pat, în halat, şi hainele mele erau încă pe scaunul pe care le pusesem cu o seară înainte. M-am uitat la ceasul de la mână: Antonio plecase cam pe la ora 12.45. Era ora 14.00. Eu petrecusem o oră şi un sfert aşezat pe pat, cu o şosetă pe picior şi cealaltă în mână.

— Iartă-mă, am spus tresărind groaznic, nu ştiu ce mi s-a întâmplat… vin imediat.

M-am îmbrăcat în grabă şi m-am dus după ea la parter.

După-amiaza, când starea iniţială de exaltare s-a mai atenuat, au apărut primele întrebări. Eu hotărâsem să-i citesc povestirea soţiei mele imediat după ce o terminam. în ea aveam mai multă încredere decât în mine sau în oricare alt critic. Cum am mai spus, nu era cultă, era în afara literaturii, nu avea pentru cărţi decât interesul persoanelor obişnuite care, mai mult decât la stil, se uită la fapte. Dar tocmai din aceste motive, tocmai pentru că ştiam că ar fi judecat cam la fel ca publicul mai necizelat aveam încredere în ea. O ştiam vie, inteligentă cât trebuia, plină de bun-simţ, incapabilă, până la urmă, să se înşele, deşi din motive diferite faţă de literaţii de profesie. Părerea ei, aşa cum credeam, n-ar fi putut să-mi dea ideea valorii strict literare a povestirii, dar mi-ar fi permis să înţeleg dacă era o carte vie sau nu. Şi, în fond, pentru orice carte, prima problemă de pus ar trebui să fie cea a vitalităţii ei totale. Există cărţi

imperfecte, prost construite, fără logică, dezordonate, dar vii, pe care le citim şi le vom citi mereu, şi există cărţi, în schimb, perfecte în fiecare detaliu, bine structurate, bine compuse, ordonate şi îngrijite, dar moarte, pe care le aruncăm cu toată perfecţiunea lor, cu care de altfel nu ştim ce să facem. Eu ajunsesem la convingerea aceasta după mulţi ani de lectură şi de exerciţii critice. Deci, în primul rând, trebuia să ştiu dacă era vie cartea mea; şi nimeni n-ar fi putut să mă asigure de asta mai bine decât soţia mea.

Trebuie să spun că mă pregăteam pentru proba aceasta, pe care o consideram într-un fel supremă, cu o linişte sufletească deplină. In legătură cu calităţile literare ale povestirii mele aveam încă multe îndoieli, nerecitind-o şi rămânându-mi impresia că o scrisesem poate puţin cam în grabă. Dar în legătură cu vitalitatea ei mi se părea că nu puteau să existe dubii. Oare nu se insinuaseră, pe măsură ce înaintasem cu compoziţia, acele sentimente dezolante de sterilitate, de dificultate, de inadecvare, de aproximare şi de sofisticărie, care mă chinuiseră toată viaţa mea şi, în cele din urmă, mă opriseră de fiecare dată când îmi propusesem să scriu? Nu simţisem oare, în timp ce scriam, rupându-se în pieptul meu ca un fel de diafragmă, al cărei conţinut curgea nu atât liniştit ca un pârâiaş, cât erupând şi crescând ca o inundaţie? Nu simţisem, în fine, tot timpul, că ceea ce eram eu se reflecta fidel în ce scriam şi ce scriam în ce eram? Şi tot aşa, alte judecăţi similare mă făceau acum să mă simt liniştit în legătură cu efectele lecturii pe care voiam să i-o ofer soţiei mele.

Rămâneau câteva dificultăţi practice. Manuscrisul, fără să fie neapărat neclar, conţinea destule ştersături şi adaosuri printre rânduri care poate ar fi făcut confuz şi neplăcut cititul. Se putea întâmpla ca în aceste locuri să fiu nevoit să

mă întrerup şi să studiez pagina ca să regăsesc sensul pierdut, rupând astfel un farmec pe care l-aş fi vrut continuu şi complet. Putea şi să se întâmple ca în graba primei redactări să-mi fi scăpat unele detalii, unele finisări. Am dezbătut argumente pro şi contra lecturii în timpul după-amiezii, deşi mă plimbam cu Leda şi discutam despre lucruri oarecare. în cele din urmă, am hotărât că îmi convenea să amân lectura cu vreo zece zile, în timpul cărora aş fi copiat la maşină manuscrisul. Copiind, cum ştiam, multe lucruri s-ar fi aşezat la locul lor, dacă nu erau deja, şi multe altele, dacă lipseau, ar fi putut fi adăugate. Stilul s-ar fi întărit, orice inutilitate expresivă ar fi fost eliminată. Şi apoi, argument decisiv, m-aş fi bucurat încă zece zile de capodopera mea, în intimitatea ineditului. Acest din urmă motiv mă convinse total.

Adusesem de la Roma maşina de scris, care, fiindcă n-o folosisem decât pentru scrisori de afaceri sau, rar, pentru câte un articol, era aproape nouă. Era o maşină americană, de ultimul tip, cea mai bună care se putea găsi, şi această perfecţiune a ei, în vremurile sterilităţii mele, mă umplea uneori de tristeţe. Mă gândeam că eram într-adevăr unul dintre acei scriitori bogaţi şi incapabili care au tot ce le trebuie ca să-şi scrie capodopera: bani, timp, un birou confortabil, cufundat în liniște, hârtie cu filigran, stilouri de firmă, maşină de scris foarte modernă, totul, mai puţin talentul. Care pogoară să binecuvânteze carneţelul de câţiva bani în care un adolescent nemâncat mâzgăleşte cu creionul, după cum vine şi se duce inspiraţia, câteva rânduri, din când în când, în fundul cafenelelor şi al cofetăriilor populare. Acum, însă, acest sentiment amar de sterilitate, pe care mi-l inspirau frumoasa mea maşină de scris şi toate celelalte comodităţi de care dispuneam, dispăruse. Eram bogat,

răsfăţat, dar creasem; aveam hârtie de lux, birou, bibliotecă, maşină de scris, dar creasem. De astfel de superstiţii cred că este plină viaţa oamenilor care creează; sau cred ei că asta fac.

Şi cum m-am dus să examinez chiar în după-amiaza aceea maşina ca să văd dacă era în regulă, am descoperit să uitasem hârtia de scris la Roma. Ştiam că era de negândit să găsesc asemenea hârtie în târg, prin urmare m-am hotărât să mă duc să o cumpăr din oraş. Acolo era un magazin de papetărie de unde se aprovizionau toate birourile din zonă. Dar în ziua aceea era exclus să pot merge, deoarece teleaga arendaşului, singurul mijloc de transport de care dispuneam, plecase deja de dimineaţă. Am hotărât să mă duc a doua zi. Chiar în seara aceea am anunţat-o pe soţia mea în legătură cu excursia programată, spunându-i că trebuia să mă duc în oraş la cumpărături, dar fără să specific ce intenţionam să cumpăr; şi, ca să salvez aparenţele, i-am propus să mă însoţească. De fapt, ştiam că în teleagă era puţin loc şi că ei nu-i plăcea vehiculul acela incomod şi lent. Pe de altă parte, nu mi-ar fi displăcut să refuze: eram atât de fericit, că singurătatea mi se părea preferabilă companiei. Cum prevăzusem, ea a refuzat, fără să comenteze în vreun mod planul excursiei. A întrebat după o clipă:

— La ce oră te întorci?

— Repede… în orice caz, la timp pentru micul dejun.

Ea a tăcut, apoi a reluat la întâmplare:

— Dacă vine bărbierul, ce e de făcut?

M-am gândit o clipă şi apoi am răspuns:

— Sigur ajung eu înainte… în caz că întârzii, puneţi-l să aştepte.

Răspunsul acesta era dictat de repulsia de a apela la serviciile bărbierilor din oraş, cu instrumentele lor folosite şi

cu alţi clienţi. Antonio nu aducea cu el nimic: toate instrumentele necesare i le dădeam eu.

N-a spus nimic şi am schimbat subiectul. Acum, după ce terminasem de scris, simţeam că o iubeam din nou pe soţia mea ca la început, ba şi mai mult ca la început. Sau, mai bine zis, o iubisem mereu, dar în acele douăzeci de zile de muncă, suspendasem, ca să zic aşa, expresia iubirii mele. Eram aşezaţi la masă în mica sufragerie. Leda, cum era obişnuită, se îmbrăcase în rochie de seară, albă şi preţioasă, cu o tăietură lungă şi dreaptă, decoltată la spate, asemănătoare prin cutele ei simple unui peplu grecesc. Purta în jurul gâtului, la degete şi la urechi bijuteriile sale, toate masive şi de mare valoare. Becul veiozei cu abajur din pergament, aşezată în mijlocul mesei, îi lumina figura cu o reflexie blândă şi aurie. Avea întregul chip ingenios înfrumuseţat şi păstrase coafura scurtă şi buclată pe care i-o făcuse Antonio. Pentru prima dată, mi-am dat seama că faţa ei lungă şi slabă, fără să mai fie încadrată de şuviţe, căpătase un aspect diferit de cel cu care eram obişnuit; mai tânăr, mai puţin patetic, de o senzualitate crudă şi antică. Nemaifiind mângâiate şi îndulcite de unduirea părului, se dezvăluiau oblicitatea inflamată şi imobilă a ochilor ei albaştri, sensibilitatea nărilor ascuţite, mărimea zâmbitoare a gurii. Părea dezgolită, şi totuşi mai adevărată; cu un aer satiric şi arhaic ce amintea, în acelaşi timp, de sculpturile primitive greceşti, îngheţate de principiul frontalităţii într-o expresie ambiguă şi ironică, şi de profilul semit al unei capre. Ca să potenţeze acest aer, soţia mea, ca în ziua incidentului cu Antonio, îşi pusese deasupra tâmplei stângi, în aurul părului, un bucheţel roşu de flori proaspete. Am spus privind-o:

— Ştii că felul în care ţi-a aranjat Antonio părul îţi vine foarte bine?… E prima oară când îmi dau seama de asta.

Ea a părut să tresară insesizabil la numele bărbierului şi a lăsat privirea în jos. Răsucea cu degetele lungi dopul de cristal masiv al sticlei şi între unghiile ascuţite şi roşii ca rubinul dopul faţetat părea, în lumina becului, un diamant enorm, presărat cu lumini strălucitoare. A spus încet:

— Ideea de a mă pieptăna aşa nu e a lui Antonio, e a mea… El n-a făcut decât să o aplice, şi rău.

— Şi cum ţi-a venit ideea asta?

— îl purtam aşa când eram mică, cu mulţi ani în urmă, spuse ea, e o pieptănătură care vine bine femeilor foarte tinere sau, zâmbi uşor, celor mature ca mine.

— Dar de unde matură, nu spune prostii… şi florile acelea îţi vin chiar bine.

A intrat slujnica şi ne-am servit în linişte. Apoi, după ce slujnica a ieşit, am lăsat cuţitul şi furculiţa şi i-am spus:

— Pari alta… sau mai bine spus eşti tot tu, dar cu o înfăţişare nouă. M-am simţit pe neaşteptate foarte tulburat şi am adăugat dintr-o răsuflare: Eşti foarte frumoasă, Leda… uneori se poate întâmpla să uit asta… dar pe urmă vine întotdeauna momentul în care îmi dau seama că sunt teribil de îndrăgostit de tine.

Ea mânca şi n-a răspuns; dar fără dispreţ, dimpotrivă, cu o satisfacţie vizibilă în tremurai uşor al nărilor şi în cuta pleoapelor lăsate în jos. Era modul ei de a primi complimentele care îi sunt pe plac, iar eu ştiam asta. M-am simţit cuprins brusc de nu ştiu ce impuls amoros. Mi-am pus mâna peste mâna ei şi am murmurat:

— Dă-mi un sărut.

Ea a ridicat ochii, m-a privit şi m-a întrebat cu simplitate, poate şi cu ironie:

— Şi ţi-ai terminat munca?

Am minţit:

— Nu, dar nu pot să te privesc fără să te iubesc şi fără să-mi doresc să te sărut… dă-o naibii de muncă.

Vorbind aşa, o trăgeam de un braţ făcând-o să se încline spre mine. Rezista, încruntându-se, cu un aer ispitit pe jumătate serios, şi a spus, dintr-odată, pe un ton drăgăstos:

— Eşti nebun, apoi aplecându-se brusc îmi dădu sărutul pe care i-l ceream, ca mânată de un scurt şi sincer imbold.

Ne-am sărutat grăbiţi şi cu patos, strivindu-ne buzele, cum se sărută doi tineri inocenţi şi pasionali, care nu sunt încă experţi într-ale amorului, şi strică plăcerea cu toată agitaţia şi nerăbdarea lor. Şi eu, cu acest sărut fugitiv, pe care mai degrabă am simţit că-l smulg decât că-l culeg de pe buzele soţiei mele, mi s-a părut într-adevăr că sunt din nou tânăr şi că am a mă teme de apariţia surpriză a unei mame severe, şi nu de cea stânjenită şi complice a unei bătrâne slujnice devotate. Imediat după sărut, ne-am rearanjat, exact ca doi copii, ea senină şi liniştită, eu uşor gâfâind. Dar slujnica n-a venit; şi eu m-am uitat la soţia mea şi atunci mi s-a întâmplat să râd de mine şi de ea, şi am râs şi am lovit-o uşurel peste mână. Ea a întrebat suspicioasă:

— De ce râzi?

Am spus:

— Iartă-mă… nu râd de tine… râd pentru că sunt fericit.

Ea a întrebat, pe tonul unei conversaţii calme, mâncând, cu privirea în jos:

— Şi ce te face fericit?

De data asta n-am mai putut rezista şi am spus cu

candoare:

— Pentru prima dată în viaţa mea am tot ce-mi doream şi, în plus, ceea ce e mai rar, ştiu că am…

— Ce-ţi doreai?

Am spus:

— Ani în şir am vrut să iubesc o femeie şi să fiu iubit la rândul meu… ei bine, astăzi te iubesc şi, după cum cred, tu mă iubeşti… Ani în şir am vrut să scriu ceva care să rămână după mine, viu, poetic… astăzi, pentru că am terminat povestirea, pot să spun că am obţinut şi asta.

Hotărâsem să nu-i vorbesc soţiei mele despre povestire până când n-o terminam de copiat. Dar bucuria mea era atât de puternică, încât n-am rezistat. Reacţia ei la veste m-a surprins, deşi ştiam că mă iubea şi că participa călduros la viaţa mea.

— Ai terminat, exclamă ea cu o bucurie măgulitor de sinceră, ai terminat, şi vocea îi răsuna cu o limpezime care mă încânta, oh, Silvio, şi nu mi-ai spus nimic.

— Nu ţi-am spus, am explicat, pentru că deşi e terminată, mai trebuie să recopiez la maşină manuscrisul… O voi termina cu adevărat în ziua în care voi termina de copiat.

— Nu contează, spuse cu acea spontaneitate a ei măgulitoare şi perfectă, ai terminat şi asta este o zi mare… trebuie să bem în cinstea cărţii tale.

Era afectuoasă într-un fel amabil şi năvalnic, şi ochii aceia ai ei albaştri, atât de frumoşi şi atât de luminoşi, mă admirau într-un mod seducător, ca şi cum ar fi vrut să mă mângâie. Cu o mână uşor tremurândă am turnat vinul în pahare. Apoi am ridicat cupele peste masă.

— Atunci, în cinstea ta şi a cărţii tale, spuse ea cu voce

joasă, privindu-mă.

Eu am băut şi am văzut-o bând, apoi ea a lăsat paharul şi s-a aplecat spre mine întinzându-mi gura şi de data asta ne-am sărutat cu adevărat, cu pasiune, vreme îndelungată, şi abia după ce ne-am sărutat ne-am dat seama că slujnica intrase şi ne privea, lipită de bufet, cu tava în mână.

— Hai, Anna, bea şi dumneata, e o zi mare, spuse soţia mea cu acea naturaleţe autoritară şi elegantă cu care, în lume, ştia să rezolve situaţiile mai sensibile, Silvio, toarnă-i Annei de băut… Hai, Anna, bea în sănătatea domnului Silvio.

Bătrâna se ferea, hlizindu-se.

— Dacă e vorba de băut în sănătatea… spuse apoi; şi lăsă tava pe bufet, luă paharul, îl ridică într-un fel caraghios, ca pentru toast, şi bău.

Soţia mea, cu aceeaşi naturaleţe, se servi şi începu din nou să mănânce, continuând între timp să mă interogheze afectuos, simplu în legătura cu munca mea:

— Şi de data asta eşti chiar sigur că ai făcut ceva frumos?

— Da, am răspuns, cât se poate când e vorba de astfel de lucruri… şi eu pot fi mai sigur decât mulţi alţii pentru că sunt şi un critic destul de bun… de asta, cel puţin, sunt perfect sigur.

— Ştii… trebuie să-ţi spun că sunt foarte bucuroasă, reluă ea, după o scurtă tăcere, punându-şi mâna peste mâna mea şi privindu-mă.

Eu i-am ridicat mâna şi i-am sărutat-o. îi eram nemărginit de recunoscător soţiei mele pentru felul în care primise vestea încheierii muncii mele; ca o piatră de încercare infailibilă, îmi revelase încă o dată aurul pur al sentimentului pe care îl nutrea pentru mine. în plus, mă

simţeam îmbătat de bucuria ei, ca şi cum în locul ei, pe care o ştiam ignorantă şi profană, primirea aceea mi-ar fi făcut-o unul dintre cei mai exigenţi critici. Această senzaţie era copilărească şi cred că toţi scriitorii, şi cei mai isteţi, o încearcă cel puţin o dată în viaţa lor, la începuturi, atunci când se prezintă timizi şi plini de speranţe în faţa părerii unui confrate mai mare şi mai bătrân. Simţindu-mă revigorat în această atmosferă de bucurie, am descoperit din senin că, fără să-mi dau seama, terminaserăm de mâncat, ne ridicaserăm de la masă, iar acum eram în salon, unde Leda, în picioare în faţa mea, turna cafea în ceşti.

Nu-mi amintesc bine detaliile acelei nopţi, cum nu-ţi aminteşti feţele oamenilor şi expresia lor când explodează un fulger orbindu-i pe toţi cu strălucirea lui. îmi aduc aminte doar că eram agitat, vesel, exaltat şi că vorbeam de viitorul meu şi de al ei. Apoi arătam cum mi se întâmplase să scriu povestirea luându-ne ca subiect pe noi doi şi căsnicia noastră, analizam materialul de care mă folosisem, îi explicam schimbările şi aprofundările pe care le introdusesem. Citam şi alte cărţi faimoase, făceam comparaţii, găseam precedente, legam cartea mea de o tradiţie. Din când în când mă opream pentru vreun gând venit de niciunde sau o anecdotă. In cele din urmă am luat o carte, o antologie apărută chiar în acele zile, şi am citit cu voce tare câteva poezii ale unor autori moderni. Soţia mea stătea pe canapea, frumoasă şi elegantă, picior peste picior, încălţată cu ceva argintiu şi ridicând talpa, fumând şi ascultându-mă, iar eu îmi dădeam seama că îmi urmărea expunerea cu aceeaşi afecţiune, într-adevăr inalterabilă ca aurul, pe care mi-o arătase cu atâta spontaneitate când o anunţasem că terminasem povestirea. Singuri în salonul acela de secol XIX, printre toate mobilele vechi şi

scârţâitoare, în vila aceea izolată în mijlocul câmpiei, ne-am bucurat, sau cel puţin eu m-am bucurat, de câteva ore de intimitate incomparabilă. Apoi, chiar în momentul în care închideam în sfârşit antologia, s-a oprit lumina.

Se întâmpla des ca în zona aceea să rămânem fără lumină: era vremea strângerii măslinelor şi curentul era deviat către teascuri. Pe întuneric, m-am dus la uşa-fereastră care dădea spre esplanadă şi am deschis-o larg. Esplanada era albă de la lumina lunii şi, în spatele coroanei negre a copacilor, luna plină poleia egal cerul nocturn. Am rămas nemişcat în prag, căutând luna şi negăsind-o. Apoi, dintr-odată, întorcându-mă, am văzut-o răsărind rapid, în spatele muntelui în vârful căruia se găsea oraşul antic, la început doar o secţiune şi apoi, ca împinsă în sus de o mişcare irezistibilă, tot mai mare şi mai rotundă până a apărut întreagă, un glob compact învăluit în lumină strălucitoare pe un cer senin. Razele ei căzând perpendicular pe zidurile maronii ale oraşului le dădeau un relief poros, rece şi solitar. Păreau să-i imprime acel aer de aşteptare curajoasă, de gardă vigilentă, ca în vremurile în care se ridicaseră într-adevăr pentru apărarea oraşului; iar eu am uitat de mine privind şi iar privind luna suspendată peste ele. Apoi, din salon, am auzit vocea soţiei mele care rămăsese pe canapea:

— O fi timpul să mergem la culcare, nu? Ştii că trebuie să fie foarte târziu?

Poate că era o invitaţie numai ca să mergem la culcare. Dar eu, în starea mea de exaltare, m-am gândit la o chemare amoroasă şi am intrat înapoi în grabă spunând:

— E o lună minunată… de ce nu ne plimbăm puţin?

Am văzut-o pe soţia mea ascultându-mă fără să spună niciun cuvânt, venind către mine din întunericul salonului şi am fost bucuros de supunerea ei complice. Am ieşit

împreună pe esplanadă.

Era o liniște adâncă, așa cum se întâmplă în nopțile de toamnă când toate insectele estivale au tăcut de acum până în vara următoare. Cei doi câini de ipsos care priveau spre vilă din marginile esplanadei păreau să sugereze la rândul lor aceeași liniște, cu niște atitudini vii, aproape afectuoase, dar albi și muți. Am luat-o pe drumul de acces, intrând sub bolta joasă a copacilor. Cum am ajuns în umbra aceea deasă, eu mi-am pus un braț în jurul taliei Ledei și am simțit-o cum se abandonează leneș, elegant, fără sentimentalism, ca unui gest deja prevăzut. Astfel uniți, am început să mergem pe alee, printre cele două șiruri de copaci înclinați unde lumina lunii, filtrându-se prin desișul pădurii, păta ici și colo trunchiurile si frunzișul, cu reflexii ambigue, albe. Am parcurs tot drumul și, la scurtă distanță de poartă, am luat-o pe altă alee, printre două șiruri de chiparoși. în spatele trunchiurilor de chiparoși se întrevedea câmpia luminată și tăcută și, în capătul aleii, pe o suprafață goală și argintie, se ghicea altă întindere de câmpie. Soția mea se sprijinea de brațul meu și eu puteam simți, prin rochie, curbura moale a bustului acolo unde se prindea de rotunjimea șoldului. La sfârșitul drumului am cotit-o pe o cărare laterală care desparte parcul de câmpuri. Parcul se termina, bineînțeles, în câmpie: ultimii copaci își înclinau ramurile, dincolo de cărare, peste șirurile viței-de-vie. Puțin mai sus, deasupra unui colnic, era grupul de case unde trăiau arendașii, ale căror fațade rustice viu luminate de lună se zăreau deja. Cărarea, continuând de-a lungul parcului, trecea pe lângă grupul de case, împrejmuia o movilă pe care se găsea aria cu trei căpițe de fân și apoi se pierdea în câmpie. Mergeam încet, având într-o parte copacii parcului și în cealaltă panta ierboasă a colnicului. Am trecut de grupul de case, am ajuns

lângă arie; atunci am ridicat ochii spre cele trei căpiţe: una era întreagă, abia făcută, de un colorit deschis şi strălucitor; alta brună, mai veche; din a treia nu mai rămăsese decât o secţiune, de forma unei cârme, pe prăjina strâmbă care o susţinuse. Luna, luminând şi desenând volumele pe fondul întunecat şi gol al câmpiei, părea să izoleze cele trei căpiţe de colnic: dispunerea lor neîntâmplătoare, aspectul lor monumental te făceau să uiţi adevărata lor natură şi sugerau ideea unei destinaţii misterioase. N-am putut să nu mă gândesc la grupurile de pietre enorme, verticale, pe care druizii le-au lăsat cam peste tot pe câmpiile din Franţa şi Anglia. I-am spus soţiei mele că acele trei căpiţe de fân drepte în strălucirea lunii pline îmi aminteau de dolmenele din Bretania şi am adăugat acestei comparaţii câteva explicaţii despre riturile păgâne care se celebrau în vremurile acelea preistorice. Acum îmi venise o idee sau mai bine zis o dorinţă: să urc cu Leda pe arie şi să o posed acolo, pe paie, pe jos, la lumina lunii. Astfel, într-o scenografie potrivită, aş fi sărbătorit solemn sfârşitul muncii mele şi întoarcerea la amorul conjugal. Nu spun că în această dorinţă nu intrau câteva reminiscenţe literare, dar nu contează – eram un literat şi era firesc ca în mine literatura să se întemeieze pe baza celor mai profunde şi mai adevărate impulsuri. Pe de altă parte, o doream cu adevărat pe Leda şi ideea de a o iubi în aer liber, într-o noapte cu lună plină, mi se părea foarte firească, idee care i-ar fi venit şi unui om mai simplu şi mai puţin cult decât mine. I-am spus că voiam să urcăm pe movilă ca să privim panorama, care acolo sus ni s-ar fi revelat în toată imensitatea; ea a acceptat şi, tot lipiţi unul de altul, ne-am căţărat pe povârnişul înclinat, pe iarba care ne făcea să alunecăm. Ajunşi sus, am rămas o clipă nemişcaţi să admirăm peisajul. Câmpia se

întindea până n-o mai vedeai în noaptea senină şi luna dezvăluia, în acea vastă germinaţie, rândurile de copaci, gardurile vii, locurile goale ale terenurilor, viţa de vie. Ici şi colo, strălucirea lunii se concentra pe vreo faţadă a grupului de case, poleind-o. In zare, pământul se despărţea de cerul senin printr-un lanţ de munţi negri. Un gâlgâit îndepărtat, ca de tren care înainta ascuns printre terenurile cultivate, parcurgea câmpia adormită confirmându-i liniştea şi vastitatea.

Soţia mea privea aproape uimită peisajul, ca şi cum ar fi vrut să pătrundă secretul acelei seninătăţi şi al acelei linişti; iar eu, trecându-i din nou un braţ în jurul taliei, am început să-i vorbesc în şoaptă arătând cu degetul când un loc, când un altul pe câmpie şi celebrând frumuseţea nopţii. Apoi, vorbind în continuare încet, am făcut-o să se întoarcă spre muntele care se ridica în spatele nostru şi i-am arătat zidurile oraşului în vârf. Vorbind, ne-am apropiat de una dintre căpiţe; pe jos erau paie împrăştiate, unde ziua se jucau copiii arendaşului. Dintr-odată am îmbrăţişat-o murmurându-i:

— Leda… aici nu e mai frumos decât în camera ta?

încercam să o fac să se aşeze pe pământ.

Ea mă privea, cu ochii albaştri şi luminoşi măriţi de o dorinţă subită. Apoi, rezistând, a spus:

— Nu… paiele nu sunt curate… şi apoi atâta m-ar împunge… mi-aş distruge rochia.

— Ce importanţă are rochia?

— Nu ai terminat încă de lucru, spuse ea dintr-odată cu un râs neaşteptat, plin de cochetărie. în ziua în care vei fi terminat, vom veni aici noaptea… bine?

— Nu, nu e bine, nu va mai fi luna… în noaptea asta.

Cu tandreţe, părând încă ezitantă, a spus:

— Lasă-mă, Silvio, şi apoi, pe neaşteptate, s-a zbătut să scape de mine şi a luat-o la goană în jos pe povârniş, râzând.

Era un râs proaspăt, copilăresc, de o nervozitate afectuoasă, în care părea să tremure încă dorinţa pe care puţin mai devreme i-o citisem în ochi; şi mi s-a părut că mă recompensa pentru respingerea ei. Poate era mai bine că se întâmplase aşa, cu un refuz tandru şi un râs graţios, m-am gândit eu ducându-mă după ea. Alerga în faţa mea, pe cărare, între parc şi aracii de viţă de vie; am ajuns-o din urmă uşor şi am luat-o în braţe. Dar deja mi se părea că râsul acela îmi satisfăcuse orice dorinţă pe care o aveam; şi, după ce am sărutat-o, am început să merg alături de ea, strângându-i mâna. Luna făcea să ni se întindă dinainte umbrele separate, cu mâinile unite; şi castitatea acestei întoarceri mi se părea acum mai drăgăstoasă decât actul sexual de la care se eschivase când ne aflam pe movilă. Am parcurs tot drumul înapoi şi am ajuns pe esplanadă. între timp, curentul revenise şi uşa-fereastră a salonului ne-a apărut luminată şi primitoare. Am intrat în casă şi am urcat direct la etajul al doilea. Pe scară, ea mergea înaintea mea şi niciodată nu mi se păruse atât de frumoasă, cu felul în care urca, delicat şi elegant, şi care îi punea în evidenţă formele corpului. Pe palier a spus din nou, pe unul dintre tonurile ei glumeţe şi senzuale:

— Atunci termină de lucru… şi apoi vom merge împreună pe movilă.

Eu i-am sărutat mâna şi m-am dus în camera mea. Puţin după aceea dormeam deja.

A doua zi dimineaţa, entuziasmul meu, departe de a se fx diminuat, atinsese probabil punctul cel mai înalt. Soţia mea dormea încă atunci când m-am urcat în teleaga lui

Angelo şi am luat-o în direcţia oraşului. Angelo, cum probabil îşi închipuia că era datoria lui, îmi vorbea despre situaţia satului; şi eu îl lăsam să vorbească aproape fără să-l ascult, dedicat complet gândurilor mele sau, mai bine zis, sentimentelor mele. Teleaga a parcurs drumul pe care deja se agitau primele raze ale soarelui matinal, a mers pe lângă vechiul zid, apoi a apucat-o pe strada principală. Era un aer blând, în lumina suavă a toamnei; eu priveam în jurul meu câmpia deja despuiată şi tristă, vizibilă toată şi uşor de desluşit, până la culorile cele mai nuanţate şi detaliile cele mai delicate, în acea lumină potrivită, atât de diferită de strălucirea devorantă a verii, şi nu mă săturam privind fiecare lucru. Aici era o frunză roşie care la o adiere de vânt se desprindea de pe o creangă de viţă-de-vie; acolo o plasă mişcătoare de lumini şi umbre vagi peste un zid vechi cafeniu, verde şi gri; mai încolo o ciocârlie care se ridica de pe stradă aproape sub copitele calului puncta spaţiul cu zboruri scurte şi apoi se ducea să se aşeze aproape de un bulgăre de pământ, pe un teren pustiu, şi bulgărele de pământ fusese proaspăt arat şi păstra netezimea loviturii de cazma. Erau pete de cocleală, de un albastru otrăvitor, pe zidurile albe ale caselor ţărăneşti; era un muşchi galben ca aurul pe ţiglele înnegrite ale acoperişului unei mici biserici care semăna cu un hambar; erau nişte ghinde mari de un verde pal printre frunzele mai întunecate ale unui stejar tânăr care se apleca de pe marginea câmpului înspre stradă. Eu mă bucuram de aceste detalii, şi altele asemănătoare, ca şi cum ar fi fost pline de o semnificaţie inefabilă; şi înţelegeam că privirea aceea nouă, îndrăgostită de lucruri, o datoram fericirii mele, şi ea inefabilă şi cu totul nouă.

După ce parcursese o porţiune dreaptă, strada a înfruntat panta muntelui cu un urcuş lin, dar continuu.

Teleaga s-a aşternut la pas. Am privit atunci pentru prima dată anticele ziduri ridicate pe vârful muntelui, cafenii, dar cu marginile aprinse de strălucirea soarelui, şi m-am simţit brusc invadat de un entuziasm incontrolabil, ca şi cum acele ziduri ar fi fost ţinta, nu a excursiei scurte din acea dimineaţă, ci a întregii mele vieţi. Teleaga urca încet şi eu, pentru o clipă, privind zidurile, nu m-am mai văzut cum eram, un nod de gânduri şi de sentimente confuze şi fugare, ci oprit în timp, înfăţişând ostentativ caracterul predestinat şi misterios de simplu pe care istoria îl atribuie eroilor săi. Astfel, sub acelaşi soare, într-o dimineaţă ca aceasta, pe o stradă similară, se deplasaseră oamenii mari şi încurajatori pe care îi admiram; şi cu această constatare mi se părea că găsesc o confirmare a faptului că eu eram pe cale să devin unul dintre aceşti oameni. Mi se părea că ghicesc asta în intensitatea acelui moment în timp ce-l trăiam; mi se părea semnul cel mai limpede al intrării mele în măreţie şi în eternitate. M-am surprins murmurând: „27 octombrie 1937” de mai multe ori, în ritmul dur, tenace, regulat al copitelor calului care urca, cu senzaţia că farmecul de prestigiu al acelei date silabisite conţinea deja un fel de presentiment.

între timp ajunsesem, pas cu pas, la poarta oraşului cu imenşii tumuli etrusci deasupra cărora se înălţa o arcadă subţire, medievală. Soarele o făcea să pară aurie, ţărani împingând un măgar sau cărând coşuri intrau înaintea noastră şi era exact o dimineaţă ca oricare alta pe muntele acela, ca peste tot. După ce am trecut de poartă, exaltarea mea s-a risipit din senin în timp ce teleaga urca pe pietrele unei străzi în pantă, printre două şiruri de case vechi. Am ajuns în Piazza della Signoria, eu am coborât rugându-l pe Angelo să fie acolo într-o oră şi am pornit în căutarea hârtiei. Prăvălia pe care o aveam în minte era puţin mai sus, pe

Corso, şi nu mi-a luat mult să o găsesc. Dar, spre surprinderea mea, am descoperit că magazinul nu era aprovizionat cu hârtie pentru maşina de scris, ci numai cu foi de scris. Foarte trist, m-am resemnat şi am cumpărat vreo sută din aceste foi duble gândindu-mă că le voi tăia împărţindu-le în două pe fiecare. Cu sulul meu sub braţ, am intrat în cafeneaua centrală şi am băut un vermut, în picioare, lângă tejghea, era o cafenea veche, întunecată şi plină de praf, cu câteva sticle având un aspect dubios pe etajerele barului şi niciun client pe canapelele roşii din jurul pereţilor. Am ieşit din cafenea, m-am întors în piaţă, m-am apropiat de chioşcul de ziare şi, după ce am studiat cele patru sau cinci reviste ilustrate şi fiţuici umoristice agăţate acolo, am cumpărat ziarul din dimineaţa aceea şi m-am dus să mă aşez pe banca de piatră din Piazza della Signoria, sub stemele bucălate ale familiilor dispărute şi inelele din fier de care se legau caii. Acum regretam că-i spusesem lui Angelo să vină după o oră, dar mă consolam gândindu-mă că Angelo avea treabă şi că oricum ar fi trebuit să-l aştept. Piaţa asimetrică, strâmtă, înconjurată de clădiri medievale, pe jumătate în soare şi pe jumătate la umbră, era goală nefiind zi de târg: în mai bine de o oră, cât am stat acolo, nu cred că am văzut să treacă mai mult de vreo zece persoane, dintre care cel puţin jumătate erau preoţi. Am citit tot ziarul şi mi-am dat seama că nu era complet neplăcut să aştepţi, oricum povestirea era terminată şi în dimineaţa aceea nu m-aş fi apucat de copiat. Mă simţeam calm, într-o stare normală şi, după ce am terminat ziarul, am început să observ munca numeroşilor meşteşugari care îşi aveau prăvăliile de jur împrejurul pieţei. Intre timp, soarele se ridica şi umbra severă a palatului Signoriei pe pietrele din piaţă se diminua retrăgându-se. Nu ştiu de unde s-a auzit, pe nerăsuflate, un

clopot ca de mănăstire; imediat urmat de altele mai grave din turnul bisericii principale. Era miezul zilei, întregul oraş a părut că se trezeşte şi grupuri de persoane au intrat în piaţă. Atunci m-am mişcat, am parcurs încet tot Corso-ul până la grădinile publice, loc însorit de întâlniri unde credeam că îl voi găsi pe Angelo. Şi, într-adevăr, acolo era, discutând cu nişte ţărani. Am pornit-o curând pe drumul în pantă.

La întoarcere, poate din cauza oboselii, gândurile mele căpătaseră un ritm mai raţional. Am început, îmi amintesc, să mă gândesc la editorul cu care aş fi preferat să public cartea, la coperta pe care aş fi ales-o, la criticii care ar fi scris despre ea, cui i-ar fi plăcut şi cui nu. Apoi m-am gândit la Leda şi mi-am spus că am fost foarte norocos să o întâlnesc şi, poate pentru prima oară de când ne căsătoriserăm, mi-a răsărit în minte fragilitatea legăturii noastre. Aproape că m-am înspăimântat gândindu-mă că toată viaţa mea depindea de sentimentele ei pentru mine şi de ale mele pentru ea, că totul putea să se schimbe şi că aş fi putut să o pierd. La acest gând, inima a început să-mi bată agitată, plină de anxietate; şi am înţeles, simţind că nu mai pot respira şi că-mi tremură sufletul în mine, cât de legat eram deja de Leda şi că n-aş mai fi putut să mă descurc fără ea. Mi-am dat seama că având-o mă simţeam atât de bogat, încât să cred, uneori, că aş fi putut să trăiesc fără ea; dar imediat ce îmi imaginam că mă despart de ea, înţelegeam că aş fi fost, în schimb, cel mai singur, cel mai nefericit, cel mai abandonat dintre oameni. Şi despărţirea asta putea să se întâmple oricând. M-am simţit brusc deprimat şi, deşi soarele ardea, eram înfrigurat din cap până-n picioare de un freamăt de gheaţă; ochii mi s-au umplut de lacrimi şi mi-am dat seama că devenisem palid. I-am ordonat aproape isteric lui Angelo să mărească pasul

calului:

— Ce Dumnezeu, am spus cu furie, vrei să ajungem diseară?

Din fericire, eram deja pe drum drept şi calul, simţind că se apropie de grajd, a luat-o rapid la trap. M-am apucat să supraveghez neliniştit strada, cu dorinţa de a ajunge cât mai repede acasă şi de a o revedea pe Leda, de a o regăsi aşa cum o lăsasem. Iată prima porţiune a străzii principale în câmpia deschisă, iat-o pe a doua, după pod, iată ultima porţiune de-a lungul zidurilor de incintă ale parcului. Iată poarta şi aleea. Esplanada era însorită şi pe pragul uşii-ferestre, ca şi cum m-ar fi aşteptat acolo de ani de zile, imagine aproape incredibilă după atâta spaimă, stătea Leda, îmbrăcată cu ceva deschis şi cu o carte în mână. De departe, am remarcat cu bucurie atitudinea de aşteptare: evident, se aşezase să citească în salon, lăsând deschisă uşa-fereastră şi, la zgomotul roţilor căruţei pe pietrişul aleii, apăruse imediat în prag ca să mă vadă sosind. Teleaga s-a oprit, am sărit jos şi, salutând-o, am intrat în casă.

— E târziu, spuse ea urmându-mă, bărbierul e aici de ceva vreme… te aşteaptă sus.

— Cât e ceasul? am întrebat.

— Trecut de unu!

— A fost vina lui Angelo, am spus, merg imediat să mă bărbierească şi mă întorc repede.

Ea n-a spus nimic şi a ieşit în grădină. Am urcat scara câte două trepte deodată şi am intrat în salon. Antonio mă aştepta în picioare, lângă masa pe care erau rânduite instrumentele, şi m-a primit cu un bună ziua şi o plecăciune uşoară. Am spus cu grabă impetuoasă:

— Repede, Antonio… e foarte târziu… încearcă să termini repede, şi m-am aruncat pe fotoliu.

Acum îmi dădeam seama că mă grăbeam mai ales pentru că mi-era foame. Dimineaţa nu băusem decât o cafea, aveam stomacul gol şi o senzaţie de ameţeală, iar foamea îmi dădea un fel de irascibilitate pe care nu mă puteam abţine să n-o arăt, în timp ce Antonio, cu obişnuita lentoare, abia ce despăturea prosopul, ca apoi să mi-l înnoade la gât. „De ce nu se grăbeşte", m-am gândit, „şi totuşi i-am spus că mă grăbesc… să-l ia naiba". Acel calm al gesturilor lui Antonio care, la un moment dat, îmi plăcuse atât de mult acum mi se părea odios. Aş fi vrut să-i spun să se grăbească, dar, dat fiind că îi spusesem deja, mi-am dat seama că nu puteam să mă repet şi m-am enervat din nou. întors, cu spatele la mine, învârtea pămătuful în vas, iar eu îl urmăream cu o privire nerăbdătoare şi număram secundele. Foamea şi graba creşteau. După ce a amestecat bine-bine spuma, Antonio s-a apropiat de mine cu pămătuful în sus şi a început să mă săpunească. Nimeni nu-l întrecea în felul în care făcea să crească pe faţa clientului acea enormă cantitate de spumă densă şi albă; dar în dimineaţa asta mă scotea din minţi îndemânarea lui. La fiecare tură cu pămătuful pe obrazul meu, credeam că era ultima, însă mă înşelam: prinzând din zbor cu vârful pămătufului un pic de spumă care ameninţa să cadă, Antonio reîncepea, tot cu aceeaşi mişcare regulată, să adauge pe chipul meu spumă. Nu ştiu de ce, ideea de a sta întins pe canapea, cu toată spuma aceea pe faţă, îmi dădea o senzaţie de ridicol; şi, mai rău, aproape mi se părea că Antonio chiar voia să mă facă să mă simt ridicol.

Această bănuială din urmă era absurdă şi am respins-o imediat; dar arată în ce hal mă tulburase foamea. Până la urmă, văzând că nu se mai opreşte să dea cu pămătuful peste obrajii mei, am exclamat cu furie:

— Dar v-am spus să vă grăbiţi… şi în schimb nu mai

terminaţi cu săpunitul.

L-am văzut pe Antonio aruncându-mi o privire scurtă cu ochii lui rotunzi, deschişi la culoare şi uimiţi, şi apoi, fără să spună nimic, lăsând pămătuful în vas şi luând briciul.

Dar înainte să se întoarcă, imediat după ce terminasem de vorbit, n-a putut să nu tamponeze încă o dată spuma de pe obrazul meu drept. Am notat acest gest ca pe un act de nesupunere, care mi s-a părut că atinge obrăznicia, şi enervarea mea a crescut.

Şi-a ascuţit briciul pe curea, apoi s-a aplecat asupra mea şi a început să mă bărbierească. Cu aceeaşi uşurinţă şi abilitate a luat o mare parte din spuma de pe obrazul drept, apoi s-a întins ca să o ia de pe cel stâng. Făcând astfel, mi-a apăsat cu corpul braţul şi eu, pentru prima dată de când mă bărbierea, am simţit această presiune şi, în acelaşi timp, n-am putut să nu-mi amintesc de acuzaţiile Ledei. Nu era nicio îndoială, aplecându-se peste mine, îşi apăsa corpul peste braţul şi umărul meu, iar eu simţeam la această atingere o repulsie violentă. Simţeam moliciunea burţii joase pe care mi-o închipuiam păroasă, musculoasă şi transpirată, înfăşurată într-o lenjerie de o curăţenie îndoielnică, şi brusc mi se părea că înţeleg, prin intermediul acestui dezgust al meu, pe cel al soţiei mele. Era un dezgust de un gen deosebit, care inspiră, un contact promiscuu, senzual, şi deşi întâmplător, nu poate să nu trezească, tocmai prin caracterul său, bănuiala că este voit.

Am aşteptat un moment sperând că se va desprinde. Dar el nici n-a făcut-o, nici nu putea şi, pe neaşteptate, dezgustul m-a împins mai departe decât prudenţa. Cu o mişcare vioaie m-am mişcat. Imediat am simţit răceala briciului care-mi tăia obrazul.

Numaidecât, de nu ştiu unde, am simţit ură împotriva

lui Antonio. El ridicase imediat briciul şi mă privea mirat. Am sărit în picioare ducând mâna la obrazul din care deja ţâşnea sângele şi urlând:

— Dar ce faceţi? Aţi înnebunit?

— Dar, domnule Baldeschi, spuse el, v-aţi mişcat… dintr-odată…

— Nu e adevărat, am urlat.

— Domnule Baldeschi, insistă el rugător, cu acea modestie respectuoasă, tristă a inferiorilor care se ştiu de partea dreptăţii, cum credeţi că vă tăiam dacă nu vă mişcaţi? Credeţi-mă, v-aţi mişcat… dar nu-i nimic, aşteptaţi.

S-a dus la masă, a scos dopul de la o sticluţă, a luat dintr-un pachet puţină vată şi a înmuiat-o în alcool.

Eu am urlat ieşit din minţi:

— Cum adică nu e nimic… ditamai tăietura, şi smulgându-i din mână vata, m-am dus la oglindă. Arsura alcoolului mi-a împins la culme exasperarea. Nu e nimic, eh, am strigat aruncând cu furie intenţionată vata murdară de sânge. Antonio, nu ştiţi ce spuneţi… şi priviţi… Ar fi mai bine să plecaţi.

— Dar, domnule Baldeschi… mai am de bărbierit în răspăr.

— Nimic… plecaţi şi să nu vă mai arătaţi, am urlat iar, nu vreau să vă mai văd, aţi înţeles?

— Dar, domnule Baldeschi…

— Ajunge… plecaţi şi să nu mă mai împiedic de dumneavoastră… niciodată… plecaţi, aţi înţeles?

— Trebuie să vin mâine?

— Nici mâine, nici niciodată… gata, gata.

Urlam în mijlocul camerei cu prosopul înnodat încă la gât. L-am văzut făcând atunci o plecăciune uşoară, poate

ironică, spunând: „Cum doriţi dumneavoastră”, ducându-se la uşă şi dispărând.

Rămas singur, furia mi s-a domolit treptat. Mi-am scos prosopul, mi-am şters faţa de spuma puţină care mai rămăsese şi m-am privit în oglindă. Antonio mă tăiase când aproape terminase să mă bărbierească şi barba, mai puţin lunga tăietură roşie, era în regulă. Am înmuiat din nou puţină vată în alcool şi am dezinfectat bine-bine rana. Timp în care mă gândeam la ciudatul declic ce mă făcuse să-l concediez pe Antonio şi înţelegeam că tăietura nu fusese decât un pretext. în realitate, îmi dorisem mereu să-l dau afară şi, cu prima ocazie, o făcusem. Dar nu mi-a scăpat din vedere că îl concediasem numai când gestul acesta nu mai dăuna deloc; abia, adică, după ce terminasem povestirea. în consecinţă, îmi dădeam seama că nu puteam să-i prezint Ledei concedierea bărbierului ca pe un omagiu adus dorinţei ei; pentru că, aşa cum îl păstrasem pe Antonio, în ciuda acuzaţiilor sale, din motive egoiste, acum mă descotorosisem de el din aceleaşi motive. La gândul acesta am simţit remuşcări; şi, pentru prima dată, am înţeles că, poate fără să-mi dau seama, nu mă comportasem cum se cuvine cu soţia mea. în timpul acesta mă îmbrăcam şi, imediat cum am fost gata, am coborât la parter.

Ea era deja în sufragerie, aşezată la masă. Am mâncat în linişte o vreme şi apoi am spus:

— Ştii, l-am concediat pe Antonio… vorbesc serios.

Ea a întrebat fără să-şi ridice privirea din farfurie:

— Şi cum vei face cu bărbieritul de acum încolo?

— Voi încerca să mă rad singur, am răspuns, de altfel doar câteva zile, pentru că plecăm, nu?… Astăzi nu ştiu ce l-a apucat, mi-a făcut o tăietură lungă de-un deget… uite.

Ea a ridicat privirea şi a examinat rana. Apoi a întrebat

neliniştită:

— Te-ai dezinfectat?

— Da, şi trebuie să-ţi spun că tăietura nu a fost decât un pretext… în realitate, nu mai puteam să-l suport pe Antonio… aveai dreptate.

— Adică?

Am înţeles că nu-i puteam face cunoscute informaţiile de la Angelo decât schimbând data aflării lor. Aşa că am minţit:

— Azi-dimineaţă am vorbit cu Angelo despre Antonio… am aflat că e un libertin… se pare că e foarte cunoscut în toată regiunea sub acest aspect… le supără pe toate femeile… atunci m-am gândit că puteai să ai dreptate… deşi nu e încă demonstrat că în cazul tău a acţionat cu intenţie… şi am profitat de tăietură ca să mă descotorosesc de el.

N-a spus nimic. Am continuat:

— Ciudat, însă… n-ai zice, în realitate… de fapt, nu ştiu ce găsesc femeile la el: chel, gălbejit, gras, scund… chiar nu e un Adonis.

A întrebat:

— Ai găsit hârtie în oraş?

— Nu chiar… dar am găsit hârtie de scris… îmi va folosi la fel. Am înţeles că subiectul cu Antonio îi displăcea şi l-am schimbat bucuros, cum îmi propunea chiar ea. Astăzi voi începe să copiez… vreau să copiez şi după-amiaza, şi seara… astfel voi termina mai repede.

Ea tăcea şi mânca liniştită. Am mai vorbit încă puţin despre cartea mea şi despre proiectele mele, apoi am spus:

— îţi voi dedica ţie cartea aceasta, fără iubirea ta n-aş fi. scris-o niciodată, şi i-am luat mâna.

A ridicat ochii şi mi-a zâmbit. De data aceasta, bunăvoinţa pe care, din când în când, mi se părea că o surprind în felul cum se purta faţă de mine era atât de evidentă că şi un orb ar fi remarcat-o. Am rămas interzis, cu mâna ei în mâna mea, îngheţat de propriu-mi entuziasm. Ea îmi zâmbea exact cum îi zâmbeşte mama copilului care, într-un moment în care nu vrea să o asculte, aleargă gâfâind să-i spună: „Mamă, când voi creşte mare vreau să mă fac general."

Apoi a spus:

— Şi ce dedicaţie îmi vei face?

în mintea mea am tradus: „Şi general de ce armată vrei să te faci?". Am răspuns stânjenit:

— Oh, foarte simplă… de exemplu: Ledei… sau: soţiei mele… de ce? Ai vrea o dedicaţie mai lungă?

— O, nu, ziceam doar aşa.

Era într-adevăr neatentă. Şi eu, după ce-şi retrase mâna, am căzut într-o tăcere preocupată, privind pe fereastră copacii din parc. Mă gândeam că unul dintre noi ar fi trebuit să rupă tăcerea, dar nu s-a întâmplat nimic. Ea tăcea, ai fi zis, într-un mod definitiv, închisă în gândurile ei şi fără să vrea, după câte se părea, să iasă din ele. Ca să nu-mi arăt dezaprobarea, am vrut să glumesc şi am spus:

— Ştii ce dedicaţie i-a făcut un anume scriitor soţiei sale? „Soţiei mele, fără a cărei absenţă această carte n-ar fi putut fi niciodată scrisă."

Abia a schiţat un zâmbet şi eu am adăugat în grabă:

— Cazul nostru, însă, e exact contrariul… fără prezenţa ta n-aş fi putut niciodată s-o scriu.

De data aceasta, ea nici măcar n-a zâmbit. Nu m-am mai abţinut şi am zis:

— Dar dacă nu-ţi face plăcere, nu voi pune nicio dedicaţie.

Trebuia să fie în vocea mea o tristeţe evidentă, pentru că a părut că face eforturi să se adune şi, luându-mi din nou mâna, a răspuns:

— O, Silvio, cum poţi să crezi că nu-mi face plăcere? Dar şi de data asta bunăvoinţa era evidentă; exact ca a unei mame căreia copilul descurajat îi spune: „Dar dacă nu-ţi place, nu mă fac general", iar ea îi răspunde: „O, nu, eu vreau să te faci general … şi să câştigi toate bătăliile". Am înţeles că nu puteam să scot nimic de la ea şi m-a apucat din nou aceeaşi enervare pe care o simţisem cu Antonio punând-o atunci pe seama foamei. M-am ridicat brusc, spunând:

— Cred că Anna a dus deja cafeaua pe terasă. Mai târziu s-a dus să se odihnească si eu am urcat în salon ca să mă apuc de copiat. Am aşezat maşina de scris pe birou, am deschis-o şi am pus jos capacul. La dreapta maşinii am aşezat manuscrisul, la stânga, foile albe şi hârtia indigo. Am luat trei foi, am pus între ele două hârtii indigo, le-am băgat la maşină şi am bătut titlul. Dar nu aşezasem bine hârtia, iar titlul, cum am văzut, era strâmbat şi, în plus, uitasem să-l scriu cu majuscule. Am scos cele trei foi şi am pus altele trei. De data aceasta, titlul a apărut scris pe mijloc, dar, la o examinare mai atentă, am descoperit că pusesem hârtia indigo pe dos şi că pe copii titlul fusese scris invers.

Nervos, am smuls şi aceste foi şi am pus altele: de data asta, am făcut două sau trei greşeli, în urma cărora titlul era de neînţeles. Brusc m-a apucat aproape un sentiment de frică. M-am ridicat de la birou şi am început să mă fâţâi prin salon privind vechile stampe germane care decorau pereţii: *Il castello di Kammersee, Panorama della città di Weimar, Temporale sul lago Starnberg, Cascate del Reno.* Casa era

cufundată într-o liniște adâncă, obloanele erau închise și în salon era o lumină scăzută care invita la somn. M-am gândit că eram obosit, că nu-mi convenea să mă apuc de copiat în aceste condiții și m-am dus să mă întind pe un divan foarte tare, în colțul cel mai umbrit.

Am întins o mână spre o măsuță apropiată plină de nimicuri și am luat un caiet legat în piele roșie, cu cotorul auriu: era un vechi *keepsake* din 1860. Fostul posesor desenase în el cu stiloul, pe fiecare pagină, un mic peisaj, foarte asemănător, în stilul domestic, cu stampele la care tocmai mă uitasem. Iar sub fiecare peisaj, în caligrafie cursivă engleză, reflecții și sentințe în franceză. Am privit peisajele unul câte unul și am citit multe dintre reflecțiile acelea foarte sentimentale și convenționale. între timp mi se făcuse somn. Am pus la loc caietul pe masă și am adormit.

Am dormit poate o oră; în somn mi se părea din când în când că mă trezesc și vedeam biroul, scaunul, mașina și mă gândeam că ar fi trebuit să lucrez, însă aveam un sentiment amar, de neputință. în cele din urmă, ca la un semn, m-am trezit de-a binelea și am sărit în picioare.

Salonul era cufundat în umbră, m-am dus la fereastră și am deschis obloanele: cerul era încă luminat, dar soarele coborâse și intra pieziș pe fereastră. Fără să mă gândesc la nimic, m-am așezat la birou și am început să copiez.

Am bătut mecanic câteva pagini și apoi, la a treia, m-am întrerupt și am picat pe gânduri. în realitate nu mă gândeam la nimic, doar că nu reușeam să prind sensul cuvintelor pe care le scrisesem cu atâta ardoare cu zile în urmă. Vedeam că erau cuvinte, dar rămâneau cuvinte și mi se părea că nu aveau nicio greutate, nicio semnificație. Erau vocabule, și nu obiecte, vocabule înșirate în paginile dicționarelor, vocabule și atât. în acel moment, soția mea a

apărut în salon întrebând dacă voiam să luăm ceaiul. Am primit invitaţia cu un sentiment de uşurare, bucuros să fiu distras de la sentimentul de distanţă şi de absurditate pe care-l resimţeam în faţa manuscrisului meu; şi am urmat-o la parter. Soţia mea era deja îmbrăcată pentru plimbarea obişnuită şi ceaiul ne aştepta pe masă. Am făcut un efort şi, pe un ton dezinvolt, am început să vorbesc în timp ce sorbeam ceaiul. Soţia mea părea acum mai puţin neatentă şi preocupată, şi asta îmi făcea plăcere. După ceai, am ieşit din vilă şi am luat-o pe alee înspre poartă.

Cum am mai spus, n-aveam prea multe locuri unde să ne plimbăm în zona aceea: am pornit-o pe o cărăruie pe care o ştiam bine, printre câmpuri. Eu mergeam înainte şi Leda mă urma. Gândul meu, după cum mi-am dat seama imediat, rămăsese fixat pe senzaţia aceea de distragere şi de neînţelegere pe care mi-o inspirase manuscrisul, dar m-am forţat, fără să reuşesc decât parţial, ca să spun adevărul, să alung această preocupare şi să vorbesc cu uşurinţă despre alte lucruri. Cărăruia şerpuia printre câmpuri, după aşezarea fermelor, legând una de alta casele ţărăneşti. Uneori se intersecta cu o bătătură, în faţa unei căsuţe, apoi îşi relua şerpuirea printre două garduri vii, de-a lungul şănţuleţului vreunei grădini de zarzavat sau de-a lungul şirurilor de viţă-de-vie. în lumina egală, limpede, strălucitoare a toamnei, câmpia întreagă se dezvăluia cât vedeai cu ochii, din teren în teren, din brazdă în brazdă, joasă şi luminoasă, cu câţiva copaci ici şi colo, întunecaţi pe fondul cerului senin, cu fiecare frunză luminată de soare. La un podeţ arcuit care trecea peste o mlaştină m-am oprit să privesc întinderea şi Leda a trecut în faţa mea. îmi amintesc că purta o rochie de zi dintr-o ţesătură gri punctată de pete roşii, verzi, galbene şi albastre. La prima privire pe care i-am aruncat-o din spate,

m-am speriat; pentru că, brusc, mi s-a părut că şi ea, precum cuvintele din manuscris, nu era decât un semn în spaţiu. Am spus uşor: „Leda” şi mi s-a părut că spun lucrul cel mai absurd din lume. Am mai spus: „Mă numesc Silvio Baldeschi şi m-am căsătorit cu o femeie pe care o cheamă Leda”, şi mi s-a părut că n-am spus nimic. Mi-a venit dintr-odată în minte că puteam să ies din această zonă de irealitate doar primind şi provocând o durere: de exemplu, apucând-o de păr pe soţia mea, aruncând-o pe jos pe pietrele ascuţite ale cărării şi primind de la ea, ca reacţie, o lovitură zdravănă în fluierul piciorului. în acelaşi fel, poate, m-aş fi trezit, văzând valoarea manuscrisului meu, rupându-l şi aruncându-l în foc.

Aceste gânduri mi-au dat un sentiment viu de nebunie: deci nu era posibil să-ţi cuprinzi propria existenţă sau pe a celorlalţi decât prin durere. Dar m-am consolat puţin gândindu-mă că dacă era aşa, dacă nu numai ce scrisesem, ci şi soţia mea, pe care ştiam că o iubesc, mi se părea de neînţeles, atunci această senzaţie de absurditate nu depindea de calitatea scrierii mele, ci de mine însumi.

Soţia mea căuta un loc unde să se aşeze, lucru dificil pe o câmpie ca aceea, cultivată toată, unde fiecare plantă era utilă, fiecare bulgăre de pământ însămânţat. în cele din urmă, am ajuns într-un luminiş în fundul căruia curgea un pârâiaş numit, poate pentru cursul lui sinuos, Esse. în acel loc, marginile ierboase coborau într-o înclinare blândă şi pârâul odihnindu-se într-un minuscul bazin forma o oglindă rotundă de apă densă şi verde, la umbra a trei sau patru plopi. O lespede din ciment, pe jumătate pe mal şi jumătate în apă, folosită de femei ca să bată şi să stoarcă rufele, indica în locul acela, aparent izolat, prezenţa unei spălătorii. Dar chiar şi aşa, cum a spus Leda lăsându-se pe jos în iarbă, pe întinderea aceea de ţară fiecare colţişor era însămânţat şi n-

aveam ce face.

Am început să vorbim încet, în acea diminuare a luminii şi a sunetelor care precede apusul. Soţia mea smulsese un fir de iarbă şi îl mesteca; aşezat puţin mai jos decât ea, mă uitam la umbrele vagi ale plopilor reflectate în apa sticloasă a iazului. O vreme am vorbit despre loc şi despre ziua aceea, apoi, sub un pretext modest (am întrebat-o dacă voia să meargă la munte în iarna aceea), a început să-mi povestească un episod din trecutul ei, care se petrecuse cu vreo doi ani în urmă undeva, la munte. Prima căsnicie a soţiei mele, cum am spus deja, durase foarte puţin şi apoi, timp de zece ani, ea trăise singură şi eu nu ignoram faptul că avusese numeroşi amanţi. Nu simţeam nicio gelozie pentru aceşti bărbaţi care fuseseră înaintea mea şi ea, văzându-mă indiferent, la început prudentă şi apoi deschisă, începuse să-mi vorbească despre ei. N-aş şti să spun de ce o făcea: poate din vanitate sau, în condiţia ei actuală, atât de diferită, dintr-o urmă de regret pentru acea libertate fără oprelişti. Nu pot spune că aceste poveşti îmi făceau plăcere; când mă aşteptam mai puţin, simţeam că tresar, ca dintr-un reflex involuntar al unei sensibilităţi pe care nu ştiam că o am. Nu era, desigur, gelozie, dar nici acea obiectivitate totală, raţională, pe care mă lăudam că sunt în stare să o demonstrez. Dar în acea zi, în timp ce mesteca un fir de iarbă, cu ochii măriţi şi fixaţi nu asupra mea, ci asupra a ceva ce poate i se părea că vede, povestindu-mi una dintre aventurile ei, mi-am dat seama că de data aceasta obişnuitul disconfort uşor al acestor reevocări îmi dădea o senzaţie plăcută, ca un tonic pentru cineva care simte că leşină. Mă aşezasem cuprins de o stare neplăcută de irealitate şi, iată, vocea aceea a ei caldă şi senzuală îmi vorbea de lucruri reale, întâmplate cu adevărat şi, în plus, întâmplate ei şi care mie

îmi creau neplăcere. Altora, mai sangvini, reminiscenţele acelea poate le-ar fi stârnit o ură nebună; dar mie, atât de fără vlagă, abia dacă îmi redau sensul a ceea ce eram şi a ceea ce era ea pentru mine. Bineînţeles că eu sufeream auzind-o vorbind amănunţit despre felul în care se apropiase de un bărbat care-i plăcea, cum se lăsase sărutată, cum zăcuseră împreună; dar suferinţa aceasta, ajungând să-mi retrezească vitalitatea sleită, devenea aproape plăcută, îşi pierdea caracterul nociv şi inutil. Era un venin, poate, dar unul dintre acele veninuri care, în doze mici, redau viaţa pacientului. Ea povestea o aventură pe care o avusese cu un locotenent roşcovan din trupele vânătorilor de munte:

— Mă aflam la munte, în martie, şi, dat fiind că zăpada se topise, am urcat la o cabană, la două mii de metri. Acolo nu venea niciodată nimeni, îmi petreceam zilele pe esplanada din faţa cabanei, pe un şezlong, citind şi făcând plajă. într-o zi a sosit din vale un grup de militari vânători. Eu stăteam pe esplanadă, ca de obicei, şi ei au început să-şi scoată schiurile în jurul meu, ca să intre să bea ceva în cabană. Printre ei era un ofiţer tânăr, roşcat, pistruiat, cu ochi albaştri. Era fără pălărie şi fără haină, într-o cămaşă de un verde-cenuşiu şi, când s-a aplecat să-şi scoată schiurile, am văzut că are un spate robust, de tânăr, puternic, dar suplu în talie. Apoi, ridicându-se, m-a privit şi eu i-am întors privirea, şi asta mi-a fost de-ajuns. M-a apucat o teamă teribilă că nu înţelesese, în timp ce, în realitate, înţelesese foarte bine, cum ai să vezi. îmi amintesc că m-am ridicat şi, bulversată toată, am intrat în camera de zi a cabanei. El s-a dus să-şi pună schiurile în zăpadă şi a intrat după mine. Colegii lui stăteau deja la o masă şi s-a aşezat alături de ei, cu spatele la fereastră şi faţa spre cameră. M-am dus la tejghea, am comandat un ceai şi m-am aşezat la masa din faţă. Ei

glumeau, râdeau şi eu, ca o nebună, îi căutam privirea. Mai târziu mi-a spus că observase manevra mea; dar, pe moment, văzând că nu catadicsea nici să se uite la mine, m-am gândit că nu se prinsese. In sfârşit, m-a privit şi eu, ca să nu existe niciun risc, mi-am dus degetele la buze şi i-am trimis o bezea, exact cum fac fetiţele. El a văzut gestul, dar nu mi-a făcut niciun semn că a înţeles şi atunci am început să mă tem că nu mă place. Ca şi cum mi-ar fi fost cald, mi-am scos haina şi, prefăcându-mă că vreau să trag de breteaua furoului pe sub cămaşă, mi-am dezgolit puţin umărul. Dar imediat după aceea m-am enervat, am ieşit din cameră şi m-am întors la şezlong, pe esplanadă. Au mai rămas încă o vreme să bea, apoi au ieşit şi ei, şi-au luat schiurile şi au plecat. Eu am rămas pe şezlong, aşteptând, încă nesigură. Soarele a apus şi eu continuam să aştept, amorţită toată, acum aproape fără speranţă. Eram chiar disperată, când iată-l apărând de pe povârniş cu schiurile. M-am dus spre el foarte bucuroasă şi el mi-a spus: „A trebuit să inventez o groază de scuze… nu m-au crezut, dar nu prea contează". Aşa a spus, ca şi cum ne-am fi cunoscut dintotdeauna. Nu i-am răspuns nimic, eram atât de tulburată, că nu aveam nici măcar putere să vorbesc. Şi-a scos schiurile foarte încet şi eu l-am luat de mână şi l-am dus direct în camera mea de la etajul al doilea. Gândeşte-te că nu i-am aflat niciodată numele.

Am transcris povestea cu propriile ei cuvinte, scurte şi cuprinzătoare. Ea nu stăruia niciodată pe tenta senzuală a acestor poveşti ale ei; dar părea să o sugereze cu tonurile bogate ale vocii şi cu un fel de participare maliţioasă şi carnală a întregii ei fiinţe. Se anima, se făcea mai frumoasă. Şi în acea zi, după ce a terminat, mi s-a părut că era în ea o vitalitate mai puternică decât orice normă morală; la care eu

aveam nevoie să ajung, deşi, cum era cazul, ar fi trebuit să-mi reprim unele reacţii ale propriei mele sensibilităţi. Pentru o clipă nu fusesem, în fine, soţul care ascultă cu sufletul tulburat amintirile amoroase ale soţiei, ci bulgărele de pământ uscat, ameninţat să se transforme în praf, peste care cade, în cele din urmă, o ploaie benefică. M-am uitat la cum mesteca absorbită firul de iarbă şi am realizat cu surprindere că nu mai simţeam acel sentiment angoasant de irealitate. Ne-am întors acasă încet si eu eram calm şi fericit din nou, ca în zilele cele mai bune, şi glumeam şi vorbeam cu o încredere deplină. Am ajuns acasă mai târziu decât de obicei şi soţia mea a urcat direct la etajul al doilea ca să se schimbe pentru cină. Eu am pus un disc la radiogramofon, un cvartet de Mozart, şi m-am aşezat pe fotoliu. Eram într-o dispoziţie sufletească veselă şi detaşată. Apoi, când partitura ajunsese la menuet şi a început dialogul ceremonios şi patetic al dansului, cu acele întrebări tari şi sonore şi acele flexibile şi graţioase răspunsuri, mi s-a întâmplat să mă gândesc că era mai mult decât un ton masculin în întrebări si un ton feminin în răspunsuri: erau două atitudini bine definite, unul activ, celălalt pasiv, unul agresiv, celălalt rezervat, unul ademenit, celălalt ademenitor. M-am gândit că notele sugerau un raport inalterabil prin intermediul ritmului şi conta prea puţin dacă cele două persoane care se înfruntau în dans erau de astăzi sau de acum două secole. Puteam să fim noi doi, soţia mea şi eu, şi acela era dansul pe care-l dansam în felul nostru, la fel cum înainte de noi, în toate epocile, nenumărate cupluri îl dansaseră. Pierdut în aceste gânduri, timpul a trecut şi aproape că am fost surprins când am văzut-o pe Leda apărând în faţa mea, în rochia decoltată din seara precedentă. Ea a oprit gramofonul la jumătatea discului, spunând cu un aer vag nervos:

— Nu ştiu de ce, în seara asta nu am chef să ascult muzică.

Apoi, aşezându-se lângă mine, pe braţul fotoliului, m-a întrebat pe un ton arbitrar:

— Deci în seara asta vei începe să copiezi povestirea?

Punând întrebarea asta, se privea în oglinjoara de poşetă, aranjându-şi bucheţelul de flori proaspete în păr. Am răspuns cu satisfacţie:

— Da, în seara asta voi începe să copiez şi voi lucra cel puţin până la miezul nopţii… vreau să muncesc pe rupte şi să termin în câteva zile.

— Până la miezul nopţii? N-o să ţi se facă somn? întrebă ea continuând să-şi aranjeze părul.

— De ce? am răspuns. Sunt obişnuit să lucrez noaptea… Vreau, am concluzionat înconjurându-i talia cu braţul, să termin repede ca să mă pot dedica ţie cu totul.

Ea şi-a pus oglinjoara înapoi în poşetă şi a întrebat:

— De ce? Ţi se pare că nu stăm suficient împreună?

— Nu în sensul în care mi-aş dori, am răspuns pe un ton insinuant.

— A, înţeleg, spuse ea.

Şi ridicându-se de pe fotoliu, a început să se fâţâie prin salon, într-o mişcare nervoasă şi continuă.

— Ce se întâmplă? am întrebat-o

— Mi-e foame… asta se întâmplă, răspunse ea, cu un fel de duritate şi de enervare. Ţie nu ţi-e foame? adăugă pe un ton mai blând.

— Aşa şi aşa, am răspuns, şi apoi nu vreau să mănânc prea mult, pentru că mi se face somn.

— Te organizezi, spuse ea şi eu am tresărit pentru că era o propoziţie neplăcută, pentru care nu eram pregătit.

— Ce vrei să spui? am întrebat cu blândeţe.

A înţeles că mă jignise, s-a oprit în faţa mea şi m-a mângâiat spunând:

— Iartă-mă… când ţi-e foame devii agresiv… nu mă lua în seamă.

— E adevărat, am spus amintindu-mi de incidentul cu Antonio, foamea te face irascibil.

— Mai bine, reluă ea în grabă, spune-mi dacă îţi place rochia asta…

Poate mă întreba asta ca să schimbe subiectul; pentru că, aşa cum am spus, era rochia din seara precedentă şi o văzusem deja de câteva ori. Am zis, totuşi, cu indulgenţă:

— Da, e frumoasă şi-ţi vine foarte bine… întoarce-te, te rog.

Ea s-a întors supusă ca să se arate; şi eu atunci am observat o mică schimbare. In seara precedentă, sub ţesătura uşoară şi aproape transparentă, observasem în jurul pântecelui şi al şoldurilor o faşă elastică de mătase, americană, pe care din când în când o purta ca să-şi menţină trupul într-o postură dreaptă. Mie nu-mi plăcea faşa aceasta care, pe lângă faptul că se vedea, sugera atingerii, atât de dură şi întinsă sub vălul liber al rochiei, aproape o senzaţie respingătoare de aparat ortopedic. Acum, în seara aceasta, după cum mi-am dat imediat seama, faşa dispăruse; şi, într-adevăr, trupul ei părea mai maleabil şi un pic mai gras:

— Nu ţi-ai pus burtiera americană în seara asta, am spus fără să mă gândesc.

M-a privit şi apoi a răspuns cu indiferenţă:

— N-am pus-o pentru că mă enervează… cum de ţi-ai dat seama?

— Pentru că ieri o aveai şi se vedea.

N-a zis nimic şi chiar în momentul acela a venit slujnica să ne spună că cina era gata. Am trecut în sufragerie, ne-am aşezat la masă şi soţia mea şi-a pus în farfurie. Am observat atunci că, deşi spusese ce spusese mai devreme, nu părea să-i fie foame: din tavă n-a luat decât o jumătate de lingură din mâncare. Am remarcat, punându-mi în farfurie la rândul meu:

— Ţi-era atât de foame şi acum, în schimb, nu te atingi de mâncare.

M-a privit cu un aer nemulţumit, ca şi cum s-ar fi enervat că o prinsesem contrazicându-se.

— M-am înşelat… de fapt, nu mi-e foame deloc… dimpotrivă, mâncarea îmi dă o senzaţie de greaţă, spuse.

— Nu te simţi bine? am întrebat în grabă.

A ezitat, apoi a răspuns, dintr-o suflare, cu o voce foarte scăzută:

— Nu… cred că mă simt bine… dar nu mi-e foame.

Am observat că vocea îi era vlăguită şi aproape că, între două silabe, părea că-i lipseşte aerul. A tăcut, ciugulind cu furculiţa din farfurie, apoi a lăsat-o şi a suspinat adânc, ducându-şi o mână la piept.

— Dar tu nu te simţi bine, am spus alarmat.

De data asta a recunoscut:

— Da… simt că nu prea pot să respir, spuse cu o voce stinsă, ca şi cum ar fi fost gata să leşine.

— Vrei să te întinzi pe canapea?

— Nu.

— Vrei să chem slujnica?

— Nu, mai bine dă-mi să beau ceva.

I-am turnat nişte vin, l-a băut şi a părut să-şi revină. Slujnica a adus fructele, însă ea nu s-a atins de ele; eu am

mâncat un ciorchine de struguri, încet, sub privirea ei care părea să numere fiecare bob pe care-l duceam la gură. Imediat cum am lăsat din mână ciorchinele fără boabe, ea s-a ridicat în picioare impetuos spunând:

— Acum mă duc la culcare.

— Nu vrei să bei o cafea? am întrebat alarmat de vocea ei puternică şi foarte indispusă, urmând-o în salon.

— Nu, fără cafea, vreau să dorm.

Vorbea aproape de uşă, cu degetele pe clanţă, rigidă şi neliniştită.

I-am spus slujnicei să-mi aducă în salonul de la etajul al doilea cafeaua şi am venit în spatele ei, care deschisese deja uşa şi se îndrepta spre scară. Am ajuns-o şi am zis în treacăt:

— Acum o să mă apuc de lucru.

— Iar eu o să dorm, spuse ea fără să se întoarcă.

— Dar eşti sigură că nu ai febră? am întrebat încercând să-i pun mâna pe frunte.

S-a ferit şi apoi a răspuns iritată:

— Dar, Silvio, cu tine e mereu nevoie să pui punctele pe i… nu mă simt bine, atâta tot.

Am tăcut puţin stânjenit. Pe palier i-am luat mâna, ca pentru a i-o săruta, am ezitat şi apoi am spus:

— Aş vrea să-ţi cer o favoare.

— Ce favoare? întrebă cu o izbucnire în glas care m-a uimit.

— Aş vrea, am spus şovăielnic, să intri aici un moment şi să laşi un sărut pe prima pagină a povestirii… îmi va purta noroc.

A râs afectuos şi chinuit; dar şi afecţiunea, la fel ca efortul, mi s-a părut ciudat de sinceră. Şi a intrat cu elan în salon exclamând:

— Ce superstiţios eşti… ce prostuţ… dar cum vrei.

Eu am aprins lumina, dar ea, pe întuneric, se dusese deja la birou.

— Care e pagina… spune-mi care e foaia pe care trebuie să o sărut, repeta cu un zel al ei, grăbit.

M-am apropiat şi i-am întins frontispiciul pe care nu copiasem decât titlul: *Amorul conjugal.* A apucat foaia, a citit cu voce tare titlul făcând o grimasă cu un comentariu pe care nu l-am înţeles, apoi a dus foaia la gură şi şi-a apăsat buzele pe ea.

— Eşti mulţumit acum?

Chiar sub titlu, foaia purta acum urma buzelor sale: două semicercuri roşii, asemănătoare cu două petale de flori. Am privit foaia îndelung, cu bucurie, şi apoi am spus tandru:

— Mulţumesc, draga mea.

A ridicat mâna, m-a mângâiat rapid pe obraz, apoi s-a dus spre uşă spunând în grabă:

— Atunci spor la treabă… eu mă duc să mă culc… mă simt într-adevăr foarte obosită… te rog să nu baţi la uşă pentru nimic în lume… vreau să dorm şi gata… Pe mâine.

— Pe mâine.

A ieşit aproape lovindu-se de servitoarea care intra aducându-mi cafeaua. După ce a plecat femeia, mi-am aprins o ţigară, am băut, una după alta, două ceşti de cafea şi, în sfârşit, am luat capacul de pe maşina de scris, îmi simţeam mintea mai lucidă ca niciodată, ca şi cum în capul meu, în loc de obişnuita confuzie şi obositoarea amestecătură de reflecţii întâmplătoare şi contradictorii, ar fi fost un mecanism curat şi precis, în perfectă stare, ca al unui cântar sau al unui ceas. Acest mecanism, simţeam asta, excludea orice intervenţie a vanităţii, a amorului propriu, a fricii şi a

ambiţiei. Era instrumentul de precizie incoruptibil şi impersonal cu care mă pregăteam să calibrez, să evaluez şi să perfecţionez opera pe măsură ce aş fi copiat-o. Ţigara între buze, ochii fixaţi pe foaie, gata să bată în continuare pagina deja scrisă pe jumătate.

Am copiat vreo patru rânduri, apoi am lăsat ţigara în scrumieră, am împins maşina deoparte, am luat manuscrisul şi am început să citesc. Am zis că mă simţeam excepţional de lucid; acum, copiind primele patru rânduri, care îmi sunau diferit, perfect asemănător cu clinchetul spart al unui cristal deteriorat, avusesem o senzaţie de falsitate. Altfel spus, îmi trecuse fulgerător prin minte că povestirea nu doar că nu era capodopera pe care mi-o închipuisem, dar era urâtă. Aşa cum am amintit deja, posed o anume experienţă literară şi, în anumite împrejurări, ştiu să fiu şi un critic destul de bun. Mi-am dat seama atunci că, în acea extraordinară şi agresivă stare de luciditate, toată facultatea mea de judecată juca minunat pe pagină. Cuvintele nu mai erau cuvinte, ci fragmente ale unui metal pe care eu, treptat, îl încercam foarte sigur cu ajutorul pietrei de încercare a gustului meu. Nu citeam totul pentru că nu voiam să rămân prins în ritmul naraţiunii, ci ici şi colo, şi, cu cât citeam, cu atât îmi creştea neliniştea. Mi se părea imposibil să mă înşel acum: povestirea era într-adevăr urâtă, fără remediu. La un moment dat, cuprins de o manie a obiectivităţii aproape ştiinţifică, am luat o foaie de hârtie albă, am apucat stiloul şi am început să-mi scriu observaţiile pe măsură ce-mi apăreau în minte, ca atunci când citeam vreo carte de recenzat.

La începutul foii am scris cu o caligrafie sigură: „Observaţii pe marginea povestirii *Amorul conjugal,* de Silvio Baldeschi", am subliniat şi apoi am început să notez. Am urmat metoda pe care o adoptam de obicei când îmi

compuneam articolele critice; adică analizând neorganizat opera sub toate aspectele ei diverse şi păstrând pentru final contopirea tuturor observaţiilor specifice într-o singură judecată globală. Bineînţeles că nu voiam să scriu un articol despre mine însumi, ci, într-un anumit fel, să motivez prima senzaţie că povestirea era urâtă. Şi, de asemenea, poate, să mă pedepsesc fiindcă o crezusem o capodoperă. Dar, mai ales, să ajung la o clarificare definitivă în legătură cu ambiţiile mele literare. Iată ce am scris pe prima pagină. în primul rând: stil. Şi apoi dedesubt, rapid: curat, corect, adecvat, dar niciodată original, niciodată personal, niciodată nou. Generic, extins unde ar trebui să fie scurt, scurt unde ar trebui să fie extins, în fond în întregime superfluu, în întregime decorativ. Un stil fără caracter, stilul unei compoziţii cuminţi în care nu vibrează nicio emoţie poetică. în al doilea rând: plasticitate, deloc. Spune lucrurile în loc să le reprezinte, le scrie în loc să le picteze. Lipseşte evidenţa, volumul, concreteţea. în al treilea rând: personaje. Nule. Se simte că n-au fost create printr-o intuiţie empatică, ci studios copiate şi transcrise din realitate cu instrumentul, însă, defectuos, al unei păreri ezitante, începţoşate şi embrionare. Sunt mozaicuri de observaţii minuţioase şi fără vlagă, nu creaturi vii şi libere. Se destramă, se contrazic, dispar din când în când de pe pagină nelăsând decât numele; iar numele, indiferent că se cheamă ei Paolo sau Lorenzo, Elisa sau Maria, le denunţă nerealismul, tocmai pentru că se simte că ar putea fi schimbat fără daune. Nu sunt personaje, în fine, ci fotografii neclare. In al patrulea rând: adevărul psihologic. Slab. Prea multă cazuistică, prea multe subtilităţi, prea multe observaţii laterale şi prea puţin bun-simţ. Psihologism, şi nu psihologie. Se simte că autorul se mişcă din exterior către interior, la întâmplare, nu pe drumul

principal al adevărului, ci pe cărăruile sofismului. In al cincilea rând: sentiment. Rece şi zbârcit, sub umflături, elanuri şi zboruri care trădează neantul şi veleitatea. Sentimentalism, şi nu sentiment. în al şaselea rând: intrigă. Prost construită, dezechilibrată, plină de incongruenţe, de pretexte, de cârpeli, de artificii, deşi sub o aparentă eficienţă şi netezime. O abundenţă de *deus ex machina* şi de intervenţii ale autorului. Totul se mişcă la periferie, mecanic, pentru că în centru lipseşte motorul. în al şaptelea şi ultimul rând: judecată globală. Cartea unui diletant, adică a unei persoane dotate totuşi cu inteligenţă, cultură şi cu gust, dar lipsită complet de capacităţi creative. Cartea nu revelează nici lucruri noi, niciun mod nou de sensibilitate. Este o carte scrisă pe alte cărţi, un rezultat de gradul doi sau trei, un produs de seră tropicală. Concluzie practică: se poate publica? Da, desigur, se poate publica foarte bine, poate în ediţie de lux, cu una sau două litografii ale vreunui pictor bun, şi poate să obţină, după o pregătită operă de promovare în mediul literar, ceea ce se numeşte de obicei succes de prestigiu, adică vreo câteva articole, chiar elogioase şi entuziaste, în funcţie de interesul şi legăturile de prietenie ale criticilor cu autorul. *Dar cartea nu contează.* Am subliniat această ultimă propoziţie în care era condensat tot ceea ce credeam despre povestirea mea, am reflectat un moment şi apoi am adăugat următorul codicil: este un fapt, însă, că povestirea a fost compusă într-o stare sufletească de fericire perfectă, pasională, şi că e sigur maximul care se poate aştepta de la autor. Acesta, de fapt, scriind, era convins că realizase o capodoperă. De unde rezultă că autorul s-a exprimat în carte aşa cum e el: un om lipsit de simţ creator, veleitar, premeditat şi steril. Această cartea este oglinda fidelă a unui astfel de om.

Asta era tot. Am pus la loc manuscrisul în dosar, am luat foile din maşină şi i-am pus capacul. Apoi m-am ridicat, mi-am aprins o ţigară şi am început să mă plimb în sus şi în jos prin salon. Atunci mi-am dat seama că acea claritate a minţii, de care mă bucurasem la început atât de mult, se transformase acum în falsa luciditate a unui delir febril, disperat. După ce mă aşezasem să scriu acea părere despre opera mea, luciditatea aceea stăruia în mintea mea cum stăruie strălucirea lunii pe suprafaţa unei mări când e furtună, pe care plutesc, mari şi mici, epavele unui naufragiu. Lucid, febril, gândul meu se învârtea în jurul dezastrului definitiv al ambiţiilor mele, luminându-i toate aspectele, adică făcându-l cu atât mai amar şi total. In acele douăzeci de zile în timpul cărora nu făcusem decât să scriu şi îmi închisesem sufletul oricărei alte preocupări, părea să se fi acumulat în partea inferioară a conştiinţei mele o cantitate enormă de descurajare. Acum, odată rupt digul îngâmfării mele nebune, ea erupea de peste tot şi eu, deşi atât de lucid, mă simţeam copleşit. Am aruncat ţigara pe care de-abia mi-o aprinsesem şi, aproape fără să-mi dau seama, mi-am strâns tâmplele în mâini. înţelegeam că eşecul cărţii mele îl punea în umbră pe acela mai cuprinzător al vieţii mele şi simţeam că toată fiinţa mea se revolta în faţa acestui rezultat. E imposibil de spus ce am simţit: o senzaţie acută de strivire precipitată, de cădere cu capul în jos în absurditate şi în gol. Mă răzvrăteam, mai ales, faţă de propria mea imagine pe care cartea mi-o dezvăluise. Nu voiam să fiu un veleitar, un incapabil, un neputincios. Şi totuşi înţelegeam că, tocmai pentru că mă revoltam, imaginea aceasta era reală.

în această stare exaltată de disperare mi se părea că nu mai am greutate şi că mă mişc prin cameră parcă zburând, o frunză moartă şi uşoară luată de un vânt năprasnic. Nu-mi

mai dădeam seama de gesturile pe care le făceam şi nici de gândurile pe care le formulam. Probabil că ideea de a alerga la soţia mea în starea aceea de neliniște, cu scopul de a găsi nu neapărat o consolare, cât un pai de care să mă prind în revărsarea care mă lua cu ea, mi-a apărut în minte înainte să o pun în acţiune. Dar cu certitudine am fost sigur de asta când deja, fără să-mi dau seama, deschisesem uşa salonului, traversasem holul şi mă găseam în faţa uşii camerei sale. Am ridicat mâna şi am bătut. Am observat în acelaşi timp că uşa nu era bine închisă, ci doar apropiată şi m-a şocat, nu ştiu de ce, caracterul de precauţie al unei uşi astfel întredeschise. Nu răspunsese la cele două bătăi ale mele, am bătut din nou mai tare şi, după o aşteptare rezonabilă, am împins şi am intrat.

Încăperea era întunecată, am aprins lampa din mijlocul camerei şi, în lumina aceea palidă, primul lucru pe care l-am văzut pe patul nedesfăcut a fost cămaşa soţiei mele, întinsă pe cuvertură, cu braţele desfăcute. M-am gândit că, neputând să adoarmă, coborâse în parc; dar, în acelaşi timp, n-am putut să nu simt o undă de supărare: putea să bată la uşa mea şi să mă anunţe, de ce să se ducă singură? Am aruncat o privire spre ceasul deşteptător aşezat pe noptieră şi m-am minunat văzând că trecuseră trei ore de când o pusesem pe soţia mea să sărute frontispiciul povestirii. Mi se păruse că abia trecuse o jumătate de oră, atât de strâns se succedaseră evenimentele. Am ieşit din cameră şi am luat-o în jos pe scară.

Uşa de sticlă albastră şi roşie a salonului era luminată, toată casa părea trează. Am intrat în salon, convins că o găsesc pe soţia mea, dar era gol. Cartea pe care o citea zilele acelea era pe masă, deschisă cu cotorul în sus, parcă pusă acolo la jumătatea paginii. Lângă carte, o scrumieră plină de

mucuri lungi de ţigară, toate murdare de ruj. Soţia mea coborâse la scurtă vreme după ce mă salutase şi petrecuse seara în salon fumând şi citind. Apoi probabil că ieşise să se plimbe prin parc; dar de puţin timp, pentru că în aer se simţea încă fumul de ţigară, în ciuda uşii-ferestre deschise larg. Poate ieşise chiar atunci şi puteam să o ajung. Am ieşit la rândul meu pe esplanadă.

Strălucirea albă a lunii pe pietriş mi-a amintit de plimbarea noastră din noaptea precedentă spre grupul de case ale arendaşilor; şi brusc, în exaltarea aceea a mea disperată, mi-a venit cheful să fac acum ceea ce în noaptea dinainte nu fusese posibil. Aş fi iubit-o pe Leda pe movilă, sub acea lună plină magnifică, în liniştea câmpiei adormite, cu toată pasiunea care izvora din sentimentul meu de neputinţă. Era cu siguranţă o mişcare a sufletului foarte naturală, foarte logică, foarte banală cea pe care mi-o sugera planul acesta; şi de data asta aş fi fost bucuros să îmi îngădui să simt şi să acţionez ca ţăranul care, în faţa dezastrului unei grindini, îşi caută confortul şi revanşa în supusa îmbrăţişare conjugală. în fond, în catastrofa ambiţiei mele, nu-mi rămânea decât să-mi accept condiţia umană, complet asemănătoare cu a celorlalţi oameni. După noaptea aceea, aş fi acceptat să fiu un om capabil, priceput la literatură şi, în mod cumpătat, conştient de propriile-i limite, dar iubind şi iubit de o soţie frumoasă şi tânără. Aş fi transferat asupra ei pasiunea mea nefericită pentru poezie. Mi-aş fi trăit poetic această experienţă amoroasă, dat fiind că nu puteam să scriu despre ea. Femeile îi iubesc pe bărbaţii care eşuează, care au renunţat la toate ambiţiile, mai puţin la aceea de a le face fericite.

Cu acest gând o apucasem pe alee, mergând absorbit, cu capul în jos. Apoi am ridicat ochii şi am văzut-o pe Leda.

Sau mai bine spus am zărit-o doar o clipă în timp ce, foarte departe, dispărea după cotul aleii, peste care se întindea o rază a lunii. Pentru o clipă i-am văzut clar haina albă, decolteul şi blondul părului. Apoi a dispărut şi am fost convins că se îndrepta spre grupul de case. Mi-a plăcut să mă gândesc că se îndrepta spre movilă, unde voiam să ne iubim, ca la o întâlnire, fără să ştie că întâlnirea aceea era cu mine. Am ajuns şi eu la cotitură, am trecut de ea şi am văzut-o din nou în timp ce o lua pe o cărare laterală care, aşa cum ştiam, ducea la poteca ce înainta printre câmpuri şi parc. Mi-a venit să o strig, dar m-am abţinut, gândindu-mă că o ajung şi o îmbrăţişez prin surprindere.

Eu eram pe cărare când ea intra deja pe potecă; şi când am apucat-o şi eu pe potecă, ea deja mergea pe lângă povârnişul pe care se înălţa grupul de case. Aproape că alerga şi, pentru prima dată, imaginea ei albă în fugă printre umbrele negre ale copacilor mi-a inspirat o senzaţie de stranietate. Ajuns, la rândul meu, lângă grupul de case, m-am oprit lovit de nu ştiu ce presentiment. Acum puteam să o văd căţărându-se pe panta povârnişului, spre aria pe care se ridicau siluetele rotunde ale căpiţelor. Se prindea de tufişuri, aplecată în faţă, alunecând şi împiedicându-se, iar pe chipul tensionat, avid, cu ochii măriţi şi în mişcările corpului ei am surprins din nou asemănarea cu o capră care se caţără ca să pască. Apoi, după ce a ajuns în vârf, o siluetă de bărbat a ieşit din umbră, s-a aplecat, a prins-o de braţ şi a luat-o aproape pe sus. Revenind ca să o ajute să-şi recapete echilibrul, bărbatul s-a întors şi l-am recunoscut pe Antonio.

Acum am înţeles totul şi m-a apucat un frig teribil, o mare uimire că nu înţelesesem până atunci. Nu puţin mai devreme, când intrasem în camera ei şi o găsisem pustie, ci cu douăzeci de zile în urmă, când îmi ceruse să-l concediez

pe bărbier. Această uimire reflexivă se confunda cu un disconfort atroce, care îmi tăia respiraţia şi-mi apăsa pe inimă. Aş fi vrut să nu mă uit, dacă nu de altceva, măcar din respect faţă de mine însumi, în schimb, căscam privirea lacom. Bătătura era ca o scenă suspendată la înălţime, luminată de lună. L-am văzut pe bărbat, după ce Leda se ridicase din nou în picioare, prinzând-o de braţe şi încercând să o tragă spre el, şi pe ea zbătându-se şi rezistând, trăgându-se înapoi. în lumina lunii, i-am zărit atunci chipul răscolit de acea mută şi aprinsă grimasă pe care o mai observasem şi în alte dăţi: gura întredeschisă, exprimând în acelaşi timp repulsie şi dorinţă, ochii holbaţi şi bărbia în afară. Şi tot corpul confirma grimasa aceea contorsionându-se energic, parcă făcând aluzie la un fel de dans.

Antonio încerca să o tragă spre el şi ea rezista şi se trăgea înapoi. Apoi, nu ştiu cum, ea îi întoarse spatele şi el o prinse de coate, iar ea se suci din nou, zvârcolindu-se cu spatele la el, întorcându-se în braţele lui, ferindu-şi încă, totuşi, gura. Am observat cum, în timpul acestor contorsiuni spasmodice, ea se ridica pe vârful picioarelor şi mi-a revenit ideea dansului. Pentru o vreme, au continuat să se agite unul în spatele celuilalt şi apoi, schimbând poziţia, ca într-un menuet de tip nou, iată-i unul lângă celălalt. Ea îi cuprindea pieptul cu braţul, el îi cuprindea şoldurile şi ea îşi trăgea capul înapoi. Apoi au alunecat unul către celălalt şi s-au trezit din nou faţă în faţă. De data aceasta ea se întorsese înapoi în braţele lui cu pieptul şi cu capul şi, în acelaşi timp, îşi ridica haina şi-şi dezgolea picioarele şi pântecele. Pentru prima dată am înţeles că picioarele acelea erau picioare de balerină, albe, musculoase şi subţiri, cu tălpile întinse, ridicându-se pe vârfuri. Ea se arcuia spre spate din tot trunchiul şi îşi împingea în faţă pântecele spre pântecele

celuilalt, el stătea nemişcat şi încerca să o îndrepte şi să o îmbrăţişeze. Luna îi lumina pe amândoi şi părea acum că executau într-adevăr un fel de dans, el drept şi nemişcat, ea rotindu-se în jurul lui: un dans fără muzică şi fără reguli, dar nu mai puţin supus unui ritm propriu intens. în sfârşit, l-a făcut să-şi piardă echilibrul, la rândul lui a vrut să şi-l piardă, şi au căzut pe spate, dispărând împreună în umbra unei căpiţe. Aproape că mi-a părut rău să-i văd dispărând. Luna strălucea între cele două căpiţe umbrite, pe movila pustie, acolo unde-i văzusem dansând unul către celălalt, şi pentru o clipă m-am gândit că nu i-am văzut pe soţia mea şi pe bărbier, ci două spirite nocturne aduse la viaţă de strălucirea lunii. Eram tulburat de ce văzusem, dar făceam eforturi să mă stăpânesc şi să fiu obiectiv şi pentru asta mă ajuta estetismul meu, pe care, pentru prima dată, îl simţeam pus la încercare într-o probă supremă. Mi-am amintit că în noaptea dinainte strălucirea lunii pe movilă îmi sugerase ideea unei iubiri bucolice, în întunericul blând şi tăcut; şi am înţeles că mă gândisem şi-mi dorisem ceea ce trebuia. Doar că, în ultimul moment, cineva îmi luase locul. Eu intuisem frumuseţea acelui act sexual; însă actul sexual se întâmplase fără mine.

Dar am avut o bănuială neaşteptată că acest efort de obiectivitate nu era decât un pretext al amorului propriu rănit; şi mi-am zis că puteam să judec şi să înţeleg cât voiam, însă faptul rămânea fapt; fusesem trădat urât, soţia mea mă înşelase cu un bărbier, trădarea stătea între mine şi soţia mea. La gândul acesta am simţit o durere ascuţită; şi mi-am dat seama că, pentru prima dată de când o văzusem pe Leda în braţele lui Antonio, eu intram în rolul forţat de soţ al unei femei adultere. Dar în acelaşi timp am înţeles că nici nu puteam, nici nu voiam să rămân aşa. Nu fusesem până atunci

un soţ ca alţii, relaţia noastră fusese aşa cum ne-o doriserăm, şi nu cum o ce

rea condiţia noastră de persoane căsătorite, şi aşa trebuia să rămână. Eu trebuia să continui să judec şi mai ales să înţeleg. Era vocaţia mea şi nici măcar trădarea nu putea să-i justifice abandonul. Deşi alergam spre vilă, am început să reconstruiesc cu îndârjire ce se întâmplase între mine, soţia mea si Antonio.

Bărbatul, desigur, era un libertin, dar poate la început cu adevărat n-avusese nicio intenţie; şi primul contact cu soţia mea fusese întâmplător. în mod egal, ea fusese într-adevăr sincer indignată de acea jignire, cum o numise ea, din partea bărbierului; deşi exagerarea acestei indignări ascundea încă de pe-atunci un început de tulburare şi de atracţie inconştiente. In realitate, ea îmi ceruse să o apăr nu de Antonio, ci de ea însăşi; dar eu nu înţelesesem şi, în mod egoist, nu mă gândisem decât la interesul meu imediat. Ea nu pătrunsese egoismul conduitei mele, cum nu înţelesese nici motivele profunde ale propriului ei comportament, şi se resemnase, cum era obişnuită, din pură afecţiune şi bunăvoinţă. Suportase astfel ca bărbatul care o insultase şi faţă de care nu ştia că este atât de violent atrasă să vină în casă în fiecare zi. Şi aşa trecuseră multe zile: într-o suspendare artificială a neînţelegerilor noastre şi a pasiunilor noastre; suspendare egoist dorită de mine ca să-mi duc la bun sfârşit munca şi care nu folosise decât la ascuţirea neînţelegerilor şi la maturizarea pasiunilor. După douăzeci de zile munca se terminase, dar şi soţia mea ajunsese, poate fără să-şi dea seama, la punctul extrem al dorinţei ei tulburătoare şi obscure. Fusese de-ajuns excursia mea în oraş ca să descopere adevărata natură a revoltei iniţiale faţă de bărbier. Antonio venise, nu mă găsise, cumva

se întâlniseră, pe scară sau în salon, poate el o asaltase sau poate ea însăşi luase iniţiativa. Oricum, fusese o înţelegere instantanee, totală, definitivă. Pornind din acel moment, comportamentul Ledei avusese inflexibilitatea, viteza şi greutatea unei pietre care cade prin aer în fundul unei prăpăstii. Cu cruzime poate nu inconştientă, ea îi dăduse întâlnire lui Antonio în acelaşi loc în care în noaptea precedentă încercasem eu să o iubesc. Odată plecat Antonio, acţionase cu o determinare rece şi brutală, fără să-şi facă scrupule, nici măcar din delicateţe, respect sau simplu bun-gust, exact cum ar putea să acţioneze nu o soţie încă iubindu-şi soţul, ci o duşmancă. Se asigurase că voi lucra în noaptea aceea când se ducea la întâlnire, se jucase cu mine ca şoarecele cu pisica turnându-mi povestea aceea despre aventura cu ofiţerul de la vânătorii de munte, în care era limpede disimulată întâlnirea ei din dimineaţa aceea cu Antonio. Când venise seara, avusese grijă cum se îmbracă, să nu-şi pună brâul elastic american, ca să fie mai rapidă, mai goală, mai atractivă. în timp ce eu mâncam, nu dorise să-şi ascundă propria nerăbdare severă, refuzând să recurgă până şi la acea ipocrizie care, în astfel de cazuri, demonstrează un omagiu adus dacă nu virtuţii, măcar bunelor maniere. Fusese nevoie de toată orbirea mea ca să nu înţeleg că inapetenţa ei se datora celuilalt apetit, mult mai copleşitor. Dar temându-se că aş fi luat prea în serios pretinsa ei stare de rău şi poate aş fi vrut să-i ţin companie în cameră, mi-o explicase cinic punând-o pe seama indispoziţiei ciclului lunar. In timp ce eu mă închideam să scriu în salon, ea a rămas trei ore la parter, fumând ţigară de la ţigară, numărând minutele şi secundele. Când a venit momentul, a alergat la întâlnire; şi forma aceea de dans la care asistasem nu fusese decât explozia finală a mecanismului puternic şi

prea îndelung reprimat al dorinţei sale.

Trebuie să spun în acest moment că în toată conduita Ledei recunoşteam energia înşelătoare şi efemeră a acţiunilor care erup brusc din străfundurile conştiinţei şi apoi sunt resorbite, cum se întâmplă cu râurile în deşert. Recunoşteam adică impulsul furios, dar de scurtă durată, al încălcărilor involuntare ale unei reguli recunoscute. Ce se întâmplase între ea şi Antonio nu afecta deloc relaţia ei cu mine. Aventura cu bărbierul care, după toate probabilităţile, n-ar fi supravieţuit acelei nopţi, şi relaţia ei cu mine, veche de un an, erau două lucruri diferite, pe două planuri complet diferite. Eram sigur că, dacă n-aş fi zis nimic, Leda ar fi continuat să mă iubească la fel ca în trecut, poate chiar mai mult; şi că ea însăşi ar fi avut grijă să se despartă de Antonio a doua zi, dacă n-o făcuse deja atunci, pe loc. Dar această reflecţie departe de a mă consola, cum ar fi trebuit, m-a descurajat şi mai mult. Era o probă mai ales a incapacităţii mele, a veleităţii, a neputinţei. Arta şi soţia mea mi se îngăduiau din milă, afecţiune şi indulgenţă, bunăvoinţă chibzuită; rezultatele acestei concesii n-ar fi fost niciodată iubirea, nici poezia, ci compunerea plăpândă şi cuviincioasă, fericirea lâncedă şi castă. Altora li se îngăduia capodopera adevărată, dansul pe movilă. Eu eram mereu respins în mediocritate.

Între timp, purtat de durerea mea ca de un vânt, traversasem parcul, intrasem în casă, urcasem scara, mă întorsesem la birou. Iată-mă cu stiloul în mână în fata unei foi la începutul căreia scrisesem: „Preaiubita mea Leda”. Era scrisoarea de rămas-bun definitiv către soţia mea. Apoi mi-am dat seama că plângeam.

Nu ştiu cât am plâns, ştiu doar că plângeam şi scriam în acelaşi timp şi, pe măsură ce scriam, lacrimile cădeau pe

cuvinte şi le ştergeau. Voiam să-i spun că între noi totul se terminase şi că era mai bine să ne despărţim, dar, deşi credeam şi scriam lucrurile acestea, simţeam o durere puternică şi parcă un refuz al întregului corp, ce părea să se exprime în acel flux neîntrerupt de lacrimi. îmi dădeam seama că eram ataşat de ea, că nu-mi păsa deloc că mă înşelase şi că, în fond, nu-mi păsa deloc că se dăruia altora din iubire şi că mie îmi rezerva simpla afecţiune. Din când în când, îmi imaginam viaţa fără ea şi înţelegeam că, după ce mulţi ani mă gândisem la sinucidere, de data asta m-aş fi omorât cu adevărat. Totuşi continuam să scriu şi să plâng. Astfel am terminat scrisoarea şi am semnat-o. Dar am vrut să o recitesc şi am văzut că era toată ştearsă de lacrimi şi am înţeles că n-aş fi avut niciodată curajul să i-o dau.

în acel moment am avut viziunea clară a slăbiciunii caracterului meu, făcut din neputinţă, din morbiditate şi din egoism şi, dintr-odată, mi l-am acceptat. Am înţeles că după noaptea aceea voi fi un om mult mai modest şi că, poate, dacă aş fi vrut, aş fi putut să mă schimb sau cel puţin să devin mai bun, pentru că în acea singură noapte aflasem despre mine mai mult decât în toţi anii vieţii mele. Acest gând m-a liniştit. M-am ridicat de la birou, m-am dus în camera mea şi mi-am spălat ochii roşii şi umflaţi. Apoi m-am întors în salon şi m-am dus la fereastra care dă spre esplanadă.

Am stat nemişcat vreo zece minute, fără să mă gândesc la nimic, lăsând tăcerea şi seninătatea acelei nopţi să-mi calmeze zbuciumul sufletesc. Nu mă mai gândeam la Leda şi am fost surprins să o văd apărând, pe neaşteptate, dintr-un colţ al esplanadei şi alergând spre uşă. Ca să alerge mai repede, îşi ridica rochia prea lungă cu ambele mâini; şi văzută aşa, de sus, în timp ce se avânta pe esplanada

luminată de lună, m-a făcut să mă gândesc la un animal sălbatic, o vulpe sau un jder care, furişat şi nevinovat, cu blana încă murdară de sânge, se grăbea spre vizuină după o incursiune în vreun coteţ de pui. Această senzaţie a fost atât de puternică, încât mi s-a părut că o văd transformată în animal şi am simţit pentru o clipă acea nevinovăţie a ei ca pe o trăsătură fizică, aproape ca un miros de jivină. Şi, în ciuda voinţei mele, n-am putut să nu zâmbesc cu drag. Apoi, deşi alerga, a ridicat ochii spre mine, care stăteam la fereastră. Privirile noastre s-au întâlnit şi mi s-a părut că observ în a ei presentimentul unei scene neplăcute. A lăsat imediat capul în jos şi a intrat în casă. încet, m-am retras de la fereastră şi m-am dus să mă aşez pe canapea. într-o clipă, uşa s-a deschis şi ea a intrat cu avânt. Am recunoscut în această agresivitate o formă de apărare şi n-am putut să nu zâmbesc din nou. Ea, ţinând încă mâna pe clanţă, a întrebat:

— Ce faci, nu lucrezi?

Fără să ridic capul, am răspuns:

— Nu.

— Am făcut o plimbare prin parc, nu reuşeam să dorm, spuse ea dându-mi o explicaţie pe care nu i-o cerusem. Dar ce faci?

Se apropiase de birou. însă, în mod evident, nu îndrăznea să vină mai aproape de mine. în picioare, lângă birou, se uita la hârtiile înşirate. Am rostit cu efort:

— în noaptea asta am făcut o descoperire definitivă… care va avea o mare importanţă în viaţa mea.

Am privit-o. încă în picioare lângă birou, îşi pironise ochii măriţi sub sprâncenele încruntate pe maşina de scris. A întrebat cu o voce puternică:

— Ce descoperire?

Se pregătea să-mi răspundă pe acelaşi ton, mi-a trecut prin minte. Atitudinea ei mi-a amintit de cea a unor insecte care, când se simt în pericol, se ridică ameninţător pe picioare, fapt denumit de naturalişti „atitudine spectrală”. Mi se părea că-i aud deja vocea care urla: „Da, m-am oferit bărbierului, îmi place bărbierul… ei bine, acum ştii şi poţi să faci ce vrei”. Am suspinat şi am spus:

— Am descoperit, recitind povestirea, că nu are nicio valoare şi că nu voi fi niciodată scriitor.

Am văzut-o rămânând nemişcată şi tăcută, de parcă nu-i venea să creadă ce auzea, atât erau de diferite aceste cuvinte de cele la care se aşteptase. Apoi a exclamat cu o urmă de violenţă în voce:

— Dar ce tot spui?

— Spun adevărul, am răspuns cu calm, îmi făceam iluzii… povestirea care, în timp ce o scriam, mi se părea o capodoperă, în realitate este un avorton… şi eu sunt iremediabil un om mediocru.

Ea şi-a trecut mâna peste frunte şi apoi a venit, încet, să se aşeze lângă mine. Era clar că se chinuia să intre în noul ei rol, neaşteptat şi dificil; şi că-i era greu să o facă.

— Dar, Silvio, cum e posibil, erai atât de sigur, spuse.

— Acum sunt sigur de opusul, am răspuns, în aşa măsură că, pentru o clipă, aproape că m-am gândit să mă omor.

Vorbind astfel, mi-am ridicat ochii şi am privit-o. Şi atunci am înţeles că, tot timpul, deşi vorbeam despre povestirea mea, mă gândisem la ea. Acum puţin îmi păsa că povestirea era urâtă; n-am putut, în schimb, să-mi reprim o vie senzaţie de durere observând urmele aventurii ei cu Antonio, vizibile în toată fiinţa ei. Avea părul în dezordine, cu bucle desfăcute, şi mi s-a părut că văd chiar şi nişte paie

rămase agăţate. Bucheţelul de flori nu mai era, probabil rămăsese pe movilă. Avea buzele palide, fără culoare, dar cu câteva urme de ruj ici şi colo, care îi dădeau întregului chip un aer obosit şi răvăşit. Rochia, în fine, era boţită şi, în dreptul genunchiului, avea o pată proaspătă de pământ, rezultatul unei căzături probabil.

Mi-am dat seama că ea ştia în ce hal e şi că intenţionat se înfăţişase aşa. Altfel, i-ar fi fost uşor să se ducă mai întâi în cameră, să se spele, să se machieze, să-şi scoată rochia şi să-şi pună pe ea un halat. La acest gând, am simţit un alt junghi dureros, ca în faţa unei ostilităţi arogante şi nemiloase. între timp, ea spunea:

— Să te ucizi? Dar eşti nebun… din cauza unei povestiri care nu ţi-a ieşit bine.

Eu mi-am tradus în minte: „Pentru o clipă de rătăcire… pentru că n-am ştiut să rezist unei ispite trecătoare". Şi am spus:

— Pentru mine această povestire era foarte importantă… acum sunt un om terminat… am dovada acestui lucru… în acest manuscris.

Spunând asta, am făcut un gest brusc şi aproape involuntar nu în direcţia biroului pe care se găsea manuscrisul, ci în direcţia ei.

De data aceasta ea a înţeles (sau poate înţelesese deja, dar sperase să mă păcălească) şi şi-a lăsat ochii în jos cu un aer uşor confuz. Mâna pe care o ţinea în poală a coborât spre genunchi să ascundă pata de pământ. Iubirea trupească istoveşte, iar unele simulări îşi trag eficienţa din elanul fizic. în acel moment, stânjenită de oboseala simţurilor şi de dezordinea întregii fiinţe, probabil i se părea foarte dificil să-şi revină şi să joace rolul obişnuit de soţie afectuoasă. M-am temut de vreo frază stângace şi mi-am spus că de data asta i-

aş fi zis adevărul. Apoi i-am auzit vocea neaşteptat de agitată care întreba:

— De ce terminat? La mine nu te-ai gândit?

Pentru o clipă, am zăbovit asupra sentimentului miraculos pe care mi-l inspirau aceste cuvinte. Era în întrebarea ei mai mult decât îndrăzneală sau viclenie, admirabile poate, dar numai ca o trăsătură de caracter, aceea a unei promptitudinii neobişnuite; era, sau cel puţin aşa mi s-a părut, un soi de sinceritate patetică. Am întrebat-o la rândul meu:

— Şi ce poţi să faci tu pentru mine? Doar nu poţi să-mi dai talentul care-mi lipseşte.

— Nu, spuse ea cu o candoare plauzibilă, dar te iubesc.

Îmi întindea o mână, căutând-o pe-a mea, şi între timp mă fixa cu ochii aceia ai ei care păreau că deveniseră mai limpezi şi mai luminoşi pe măsură ce sentimentul ei pentru mine se refăcea şi risipea tulburarea recentă. I-am luat mâna, am sărutat-o şi m-am lăsat în genunchi în faţa ei. Am spus încet:

— Şi eu te iubesc şi ar trebui să o ştii deja… dar mi-e teamă că pentru a trăi nu-mi e de ajuns.

Îmi ţineam faţa pe acele picioare pe care puţin mai devreme le văzusem, goale, improvizând pe movilă dansul dorinţei. Şi între timp rumegam semnificaţia cuvintelor ei. Şi mi se părea că înţeleg: „Am făcut o greşeală, târâtă de dorinţă… dar te iubesc şi numai asta contează pentru mine… regret şi n-o să mai fac niciodată”.

Astfel, totul era aşa cum prevăzusem. Dar acum nu mai voiam să-i resping această afecţiune, oricât de insuficientă. Am auzit-o spunând:

— Când te apucă disperarea, încearcă să te gândeşti la

mine… în fond, ne iubim şi acest lucru are importanţa lui.

— Să mă gândesc la tine, am răspuns încet. Şi tu te gândeşti la mine?

— întotdeauna.

Mi-am zis că nu mințea. Probabil că se gândea mereu la mine, se gândise mereu la mine, chiar şi când, puţin mai devreme, se lăsase prinsă de Antonio pe movilă. Aş fi putut observa latura ridicolă a acestui gând al ei la mine, atât de constant şi atât de ineficient, care n-o împiedicase să mă înşele, ba dimpotrivă, cum se întâmplă, poate făcuse mai atrăgătoare şi mai savuroasă trădarea.

Dar am preferat să-mi spun că ea se gândea într-adevăr tot timpul la mine, cum te gândeşti la o problemă nerezolvată şi, cu toate astea, vie, care e centrul preocupărilor noastre celor mai bune. Un gând binevoitor, poate, dar îmi convenea să mă gândesc că, dincolo de bunăvoinţă, totul în ea era obscur şi agitat şi o ducea spre risipirea în tentaţii de genul celei care o aruncase în braţele lui Antonio. Astfel, noi vorbeam două limbi diferite: eu nu dădeam nicio importanţă bunăvoinţei, alcătuită din judecată şi bun-simţ, şi atribuiam, în schimb, multă importanţă instinctului, fără de care mi se părea că nu putea să existe nici iubire, nici artă: ea, în schimb, nu preţuia decât această bunăvoinţă, care probabil i se părea partea ei cea mai bună, şi respingea instinctul ca fiind o greşeală şi un defect. M-am gândit că iubeşti întotdeauna ceea ce nu ai: ea, numai instinct neastâmpărat, trebuia prin forţa lucrurilor să venereze raţiunea limpede, în timp ce eu, numai raţiune vlăguită, era firesc să fiu atras de bogăţia instinctului. M-am surprins murmurând:

— Şi arta? Se poate face artă cu bunăvoinţă?

M-a mângâiat pe cap şi sigur n-a auzit cuvintele

acestea rostite de mine cu o voce foarte scăzută; dar, ca şi cum le-ar fi auzit, reluă după un moment cu voce dezinvoltă, vioaie, afectuoasă:

— Hai, ridică-te… şi ştii ce facem acum… eu mă duc dincolo… mă dezbrac şi mă bag în pat… apoi tu vii cu povestirea ta şi mi-o citeşti… şi astfel vom vedea dacă e adevărat că e atât de urâtă.

Spunând aceste lucruri, se ridică plină de vioiciune. M-am ridicat şi eu cu totul tulburat, protestând că nu merita, că povestirea era sigur urâtă şi nu era nimic de făcut. Dar ea m-a întrerupt punându-mi mâna la gură şi exclamând:

— Hai, hai… încă nu se ştie… acum mă duc dincolo şi tu vii după mine.

Înainte să pot vorbi, ea ieşise deja.

Rămas singur, m-am dus la birou şi am luat automat manuscrisul. M-am gândit că bunăvoinţa ei devenea tot mai puternică şi nu e nicio îndoială că era sinceră. Puteam spera că această bunăvoinţă ar fi triumfat la următoarea ispită? Am înţeles că numai viitorul mi-ar fi dat răspunsul.

Mi-am aprins o ţigară şi am fumat, nemişcat, în picioare, lângă birou. Când mi s-a părut că trecuse destul timp, am ieşit din salon, cu manuscrisul sub braţ, şi m-am dus să bat la uşa camerei sale. Imediat a strigat să intru, cu o voce melodioasă si veselă.

Era deja în pat, vârâtă în aşternuturi doar până la mijloc, într-o cămaşă superbă dantelată. Camera era în întuneric, mai puţin marginea patului luminată de lampa de pe noptieră. Ea stătea sprijinită de perne, cu braţele peste aşternuturi, primitoare şi pregătită. Avea chipul înfrumuseţat perfect, cu toate buclele aranjate şi un nou bucheţel de flori proaspete la tâmpla stângă. Era foarte frumoasă, având pe chip acea seninătate sclipitoare şi

misterioasă din care părea să capete fiinţă însăşi frumuseţea ei. M-am mirat, în timp ce o priveam, la gândul că acel chip atât de liniştit şi atât de luminos se putuse deforma puţin mai devreme în rictusul batjocoritor al lascivităţii. A spus zâmbind:

— Curaj… mi-am pus cea mai frumoasă cămaşă ca să te ascult.

M-am aşezat pe marginea patului, pieziş, şi am spus:

— Ţi-o citesc numai pentru că vrei… dar ţi-am zis deja că e urâtă.

— Hai, curaj, te ascult. Am luat prima foaie şi am început să citesc. Am citit tot fragmentul, fără să mă opresc o clipă, cel mult aruncând, din când în când, câte o privire spre ea, care mă asculta serioasă şi atentă. Citind, îmi confirmam prima mea părere: era decentă şi atât. Totuşi această decenţă, care puţin mai devreme mi se păruse un aspect fără importanţă, acum, nu ştiu de ce, mi se părea că avea mai multă însemnătate decât îmi imaginasem. Dar această impresie mai puţin defavorabilă nu-mi devia gândul de la preocuparea dominantă, care era soţia mea. Mă întrebam ce va spune la sfârşitul lecturii. Mă gândeam că avea două căi, prima constând în a exclama imediat: „Dar, Silvio, ce spui, e foarte frumos”, a doua în a recunoaşte că povestirea era mediocră. Prima era calea lipsei de iubire şi a trădării. Dându-mi să înţeleg că povestirea era frumoasă, în timp ce credea că nu era (şi nu putea să nu creadă asta), ea ar fi arătat în mod limpede că voia să mă ducă de nas, că între mine şi ea nu putea fi decât o relaţie marcată de falsitate şi compasiune. A doua era calea iubirii, chiar dacă o iubire ca a ei, alcătuită din bunăvoinţă şi afecţiune. Mă întrebam ce cale ar fi ales, nu fără neliniște.

Dacă ar fi zis că povestirea era frumoasă, eram hotărât

să urlu: „Povestirea e urâtă şi tu eşti o mare curvă”.

Cu această idee în minte am citit toată povestirea şi, pe măsură ce mă apropiam de sfârşit, încetineam ritmul lecturii, temându-mă de ce ar fi urmat. In sfârşit am citit ultima propoziţie şi am spus, ridicând ochii spre ea:

— Asta-i tot.

Ne-am privit în tăcere; şi am văzut pe chipul ei, ca un nor trecător pe un cer cristalin, întinzându-se, o secundă, umbra trădării. Pentru o clipă, în mod sigur s-a gândit să mă mintă, să-mi strige că povestirea era frumoasă, dezvăluindu-se astfel complet rece şi vicleană, în gestul de a-mi oferi consolarea falsă a unei linguşiri compătimitoare. Dar această umbră s-a risipit aproape imediat; şi a părut să-i urmeze iubirea care era, înainte de toate, adevăr şi respect faţă de mine. A spus cu o voce sincer dezamăgită:

— Poate ai dreptate tu… nu e capodopera pe care o credeai… dar nu e nici aşa de urâtă cum crezi acum… se ascultă cu interes.

Am răspuns plin de un sentiment de uşurare şi aproape cu bucurie:

— Nu-ţi spusesem?

A reluat:

— E scrisă foarte bine.

— Nu e suficient să scrii bine.

— Dar poate, spuse ea, nu ai muncit destul… dacă ai reface-o, de mai multe ori… la sfârşit va fi cum vrei tu.

Astfel credea că şi în artă valora mai mult bunăvoinţa decât virtuţile instinctului. Am spus:

— Dar eu vreau, dimpotrivă, povestirea pe care o poate produce inspiraţia, care apare sau nu apare… şi dacă nu apare, nu merită să munceşti şi să te străduieşti.

A exclamat, însufleţindu-se:

— Asta e greşeala ta… nu dai suficientă importanţă muncii şi străduinţei… şi totuşi au multă importanţă. Lucrurile se fac mai ales cu muncă şi străduinţă şi nu la întâmplare, ca prin minune.

Am discutat încă o vreme, fermi amândoi cu punctele noastre de vedere atât de diferite, în sfârşit, am îndoit manuscrisul în patru şi mi l-am vârât în buzunar spunând:

— Gata, să nu mai vorbim despre asta.

A fost un moment de tăcere. Apoi am spus cu blândeţe:

— Nu-ţi pare rău că ai ca soţ un scriitor ratat?

A răspuns imediat:

— Nu m-am gândit niciodată la tine ca la un scriitor.

— Şi atunci ce gândeai despre mine?

A spus zâmbind:

— Dar nu ştiu… cum poţi să o spui? Te cunosc prea bine, deja… ştiu cum eşti… tu eşti acelaşi pentru mine… fie că scrii sau nu.

— Dar dacă ar trebui să dai o sentinţă, care ar fi?

A ezitat, apoi a spus cu sinceritate:

— Dar nu poţi da o sentinţă când iubeşti.

Astfel ne întorceam mereu în acelaşi punct. Era în această declaraţie de iubire o încăpăţânare patetică ce m-a emoţionat. I-am luat o mână şi am spus:

— Ai dreptate… nici eu, tocmai pentru că te iubesc, deşi te cunosc foarte bine, n-aş şti să te judec.

A exclamat cu o strălucire inteligentă în privire:

— Nu-i aşa? Când iubeşti, iubeşti toate aspectele fiinţei iubite… şi defectele.

Aş fi vrut să-i spun atunci, cu sinceritate: „Te iubesc aşa cum eşti acum, aşezată pe pat, calmă, senină, cu

frumoasa ta cămaşă de noapte, cu buclele tale, bucheţelul tău de flori şi ochii tăi luminoşi şi limpezi şi te iubesc cum ai fost puţin mai devreme în timp ce dansai de dorinţă şi scrâşneai din dinţi şi-ţi ridicai rochia şi te apropiai de Antonio… şi te voi iubi întotdeauna". Dar n-am spus nimic pentru că înţelegeam că ea pricepuse că eu ştiam totul şi că totul între noi era acum rezolvat. în schimb i-am spus:

— Într-o zi voi rescrie povestirea, poate… încă nu s-a spus ultimul cuvânt… când mi se va părea că sunt în stare să exprim anumite lucruri.

A spus cu vioiciune:

— Şi eu sunt convinsă că trebuie s-o rescrii… peste ceva timp.

I-am zis noapte bună, am sărutat-o şi m-am dus la culcare. Am dormit foarte bine, un somn adânc şi amar, cum dormi când eşti mic după ce ai fost pedepsit din vreo vină sau dintr-un capriciu al părinţilor, după ce ai plâns mult şi ai urlat şi, la final, ai fost iertat. A doua zi dimineaţă, m-am trezit târziu, m-am bărbierit singur şi, după micul dejun, i-am propus soţiei mele să facem o plimbare în aşteptarea prânzului. Ea a acceptat şi am ieşit împreună.

Puţin mai sus de grupul de case ale arendaşilor, în vârful dealului, erau ruinele unei mici biserici. Am urcat până acolo pe un drum de catâri şi ne-am aşezat pe micul zid care delimita spaţiul sacru, cu privirea spre panorama imensă. Biserica era foarte veche, cum dovedeau capitelurile în stil romanic ale celor două coloane care sprijineau porticul exterior. Dincolo de acest portic nu rămăsese decât o parte a zidurilor, cu absida prăbuşită şi un fragment, aproape de nerecunoscut, de campanilă. Spaţiul sacru, pavat cu pietre vechi, cenuşii, era invadat tot de buruieni şi, sub micul portic, uşa rustică de scânduri desfăcute lăsa să se

zărească prin despicături arbuşti plini de frunze şi luminaţi de soare, care se încâlceau în absidă. Atunci, privind biserica, am observat că pe unul dintre capiteluri era sculptată o faţă sau o mască. Timpul erodase şi netezise această sculptură care probabil fusese mereu mai degrabă aspră şi acum părea aproape fără formă; dar nu atât încât să nu se distingă faţa încruntată a unui demon pe care sculptorii acelei epoci erau obişnuiţi să-i reprezinte, spre avertizarea credincioşilor, în basoreliefurile bisericii. M-a surprins pe neaşteptate în acea grimasă vetustă, pe jumătate ştearsă, o asemănare îndepărtată cu lascivitatea pe care o văzusem pe chipul soţiei mele în noaptea precedentă. Da, era aceeaşi grimasă şi acel pietrar din timpuri apuse voise sigur să facă aluzie la acelaşi tip de ispită, exagerând senzualitatea tristă a buzelor mari şi expresia înfocată şi avidă a ochilor. Mi-am întors privirea de la capitel spre Leda. Ea admira panorama şi părea că se gândeşte. Apoi s-a întors spre mine şi a spus:

— Uite… m-am gândit aseară la povestirea ta… mi se pare că am înţeles de ce nu e convingătoare.

— De ce?

— Tu ai vrut să ne înfăţişezi pe noi doi, nu-i aşa?

— Da, într-un fel.

— Ei bine, ai făcut-o pornind de la premise greşite… adică se simte că atunci când ai scris-o nu mă cunoşteai destul de bine şi nici pe tine însuţi… poate era prea devreme ca să vorbeşti despre noi doi şi despre relaţia noastră… mai ales pe mine m-ai înfăţişat aşa cum nu sunt… idealizată.

— Şi atunci?

— Şi atunci nimic… cred că după o vreme, când ne vom cunoaşte mai bine, tu ar trebui, cum ţi-am spus aseară, să reiei povestirea… sunt sigură că vei scrie ceva foarte frumos.

N-am spus nimic, doar i-am mângâiat mâna. Între timp,

pe deasupra umărului ei, mă uitam la capitelul cu faţa demonului şi mă gândeam că, pentru a relua povestirea, ar fi trebuit nu numai să-l cunosc pe diavol la fel de bine ca pietrarul necunoscut, dar şi contrariul său.

— Va fi nevoie de mult timp, am răspuns, punând în cuvinte, cu voce tare, concluzia la care ajunsese gândul meu.

Sfârşit